

”Että päästäis soppuun ja saatais tää nyt pois päiväjärjestyksestä”

Nuorten kokemuksia rikosten sovittelusta

Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Tampereen yliopisto

Kati Myyryläinen

15.5.2018

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

MYYRYLÄINEN, KATI: ”Että päästäis sopuun ja saatais tää nyt pois päiväjärjestyksestä” – Nuorten kokemuksia rikosten sovittelusta

Pro gradu -tutkielma, 77 s., 4 liites.

Nuorisotyö ja nuorisotutkimus

Toukokuu 2018

Tutkielmassa tarkastellaan rikosten sovitteluun osallistuneiden alaikäisten nuorten kokemuksia sovitteluprosessista ja heidän sovittelulle antamia merkityksiä. Kokemuksia tarkastellaan sovittelun taustalla vaikuttavan korjaavan oikeuden teoriaa ja periaatteita sekä sovittelun käytäntöjä vasten. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä sovitteluprosessista nuorten kokemana. Laadullisen luonteensa vuoksi tutkimuksessa ei ole tarkoituksena tuottaa yleistettävää tietoa, mutta tutkimustuloksista on mahdollista tunnistaa sovitteluprosessin käytäntöjen kriittisiä pisteitä ja mahdollisia kehityskohteita.

Korjaavan oikeuden ideologia perustuu ajatukseen, jonka mukaan kaikki, joita rikos on koskettanut, kokoontuvat keskustelemaan konfliktista, sen seurauksista ja siitä, mitä sen johdosta pitäisi tehdä. Korjaavan oikeuden piirissä kritisoidaan rikosoikeusjärjestelmää rikosten ”varastamisesta” asianosaisilta ja vaaditaan rikosten palauttamista uhrin ja rikoksen tekijän omaisuudeksi. Korjaavan oikeuden mukaisessa sovitteluprosessissa korostetaan asianosaisten välistä vuorovaikutusta ja dialogia sekä osallisuutta tapauksen käsittelyssä ja ratkaisujen tekemisessä. Tavoitteena uhrille aiheutuneiden vahinkojen korjaaminen ja rikoksen tekijän vastuunotto.

Tutkimusta varten haastateltiin kahdeksan 15–17-vuotiasta nuorta asianomistajaa (uhri) ja epäiltyä (rikoksen tekijä), jotka osallistuivat sovitteluprosessiin Helsingin sovittelutoiminnassa vuonna 2013. Fenomenologisella tutkimustrategialla pyrittiin nuorten kokemusten mahdollisimman avoimeen tarkasteluun. Teemahaastatteluin kerätty aineisto kuljetettiin läpi monimenetelmäisen (analysointi- ja tulkintavaiheen (triangulaatio), jossa käytiin tiivistä dialogia, hermeneuttista kehää, tutkijan ja aineiston välillä tulkintojen tarkastelemiseksi ja ymmärryksen syventämiseksi. Aineistolähtöisen triangulaation menetelminä olivat teemoittelu, sovittelutarinat ja sisällönanalyysi.

Sovittelu oli nuorten kokemuksissa ennen kaikkea vaihtoehto oikeudenkäynnille, johon liittyi tavoite saada rikosasia helpommin ja nopeammin käsiteltyä. Nuoret antoivat sovittelulle myös hyvittämisen, anteeksipyyttämisen ja anteeksiantamisen merkityksiä. Sovittelijoiden puolueeton rooli oli merkittävää Restoratiivisuuden näkökulmasta tarkasteltuna nuorten kokemukset polarisoituvat. Ne, jotka olivat tyytyväisiä sovitteluprosessiin ja lopputulokseen, kokivat sovittelun oikeudenmukaiseksi ja toimivaksi tavaksi ratkaista rikos. Tyytyväisyyttä lisäsi kuulluksi tuleminen, kunnioittava vuorovaikutus ja yhteisymmärryksen ilmapiiri sekä sopivassa suhteessa saatu tuki ja tila ottaa vastuuta. Sovittelun lopputuloksella tai osapuolten rooleilla ei ollut merkitystä tyytyväisyyden tai oikeudenmukaisuuden kokemuksiin.

Tutkielmaprosessia viitoitti nuorisotyön näkökulma, jonka mahdollista lisäarvoa sovittelun restoratiiviseen prosessiin pohditaan nuoruuden elämävaiheen erityispiirteiden tunnistamisen sekä nuorisotyöhön sisäankirjoitetun menetelmän, reflektoinnin, kannalta.

Asiasanat: Korjaava oikeus, sovittelu, nuorisotutkimus, fenomenologia, monimenetelmäisyys

ABSTRACT

UNIVERSITY OF TAMPERE

Faculty of Social Sciences

MYYYRYLÄINEN, KATI: ”Että päästäis sopuun ja saatais tää nyt pois päiväjärjestyksestä” – Nuorten kokemuksia rikosten sovittelusta

Master’s thesis, 77 pages, 4 appendixes.

Youth Work and Youth Studies

May 2018

This thesis examines the experiences of juveniles who have participated in the process of victim offender mediation and their meanings for mediation process. Experiences will be examined against the theory and principals of restorative justice, and the practices of mediation. The aim of the study is to increase the understanding of the mediation process experienced by young people. Due to the qualitative nature of the study, the purpose is not to produce facts that can be generalised, but the results of the study offer possibilities to identify critical aspects and possible points of development.

The ideology of the restorative justice is based on the notion that all parties that have been affected by the crime come together to discuss the conflict, its consequences and determine how the situation could be resolved. Among restorative justice actors, the modern criminal system is being criticized of ”stealing” the crimes from the affected parties and it is insisted that the restoration of the crime should be returned to the real owners; the victims and the offenders. Mediation as a form of activity within the restorative justice emphasizes interaction and dialogue between the parties of crime as well as involvement in the process and the resolution. Mediation aims to correct the damages caused to the victim as well as to enable the offenders to take responsibility of their actions.

Eight 15–17 years old young victims and offenders were interviewed for the study. All of them had taken part in a mediation process in Helsinki Mediation Office during the year of 2013. The aim was to analyse the experiences of young people as openly as possible through the means of phenomenological research strategy. The research material was collected via theme interviews, which were analysed and interpreted through triangulation, which consists of intensive dialogue between the material and the researcher. This dialogical phase is called a hermeneutic circle which aims to deepen the understanding of the subject examined. Inductive triangulation included thematic analysis, narratives and content analysis.

Mediation was, in the experience of young people, above all an alternative to a trial involving the aim of getting criminal cases easier and faster to deal with. Young people also gave mediation the meanings of compensation, apology, and forgiveness. The impartial role of mediators was significant. From a perspective of restoration, the experiences of young people polarized. Those who were satisfied with the mediation process and the outcome experienced mediation as a fair and effective way of solving the crime. Satisfaction increased through being heard, respectful interaction, a sense of consensus in mediation and a right amount of support and space to take actions and responsibility during the process. The result of mediation and the roles of parties were irrelevant to the experiences of satisfaction and fairness.

The perspective of youth work had significant role in the thesis process. The possible added value of youth work in the restorative process of mediation is considered in terms of identifying the special features of the life stage of youth and the reflection as a settled method in youth work practices.

Key words: Restorative justice, mediation, youth study, phenomenology, triangulation

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	5
2. RESTORATIIVINEN ELI KORJAAVAN OIKEUS.....	7
2.1 RIKOSTEN SOVITTELU KORJAAVAN OIKEUDEN MUOTONA	7
2.1.1 Kohtaaminen ja dialogi sovinnon työkaluina	9
2.1.2 Tavoitteena muutos ja oppiminen.....	10
2.1.3 Aiempia tutkimuksia sovittelusta	11
2.1 RESTORATIIVISEN OIKEUDEN TEORIA JA PERIAATTEET	14
2.2 NUORET SOVITTELUSSA	17
3. TUTKIMUSONGELMAN TÄSMENNYS JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
3.1 KOKEMUS TUTKIMUSKOHTENA	20
3.2 INFORMANTIT, AINEISTON KERÄÄMINEN, KÄSITTELY JA KUVAUS	21
3.3 TEEMAHAASTATELULLA NUORTEN KOKEMUKSIIN	23
3.4 MONIMENETELMÄISYYS ANALYYSISSA HERMENEUTTISEN KEHÄN TUKENA.....	24
3.4.1 Vaihe 1: Aineiston teemoittelu	25
3.4.2 Vaihe 2: Sovittelutarinat.....	25
3.4.3 Vaihe 3: Sisällönanalyysi; pelkistäminen ja luokittelu	25
3.5 EETTISET LÄHTÖKOHDAT	28
4. SOVITTELU KOHTAAMISTEN KENTTÄNÄ – NUORTEN KOKEMUKSIA SOVITTELUPROSESSISTA, KOHTAAMISESTA JA OIKEUDENMUKAISUUDESTA	32
4.1 SOVITTELU KOHTAAMISENA	32
4.1.1 Kohtaaminen meni tunteisiin	33
4.1.2 Keskustelun asiallinen luonne	36
4.1.3 Sovittelijoiden rooli puolueettomina sovinnon edistäjinä.....	39
4.1.4 Vanhempien vaihtelevat roolit kohtaamisessa.....	42
4.1.5 Kohtaamisen mahdollisuudet ja haasteet	44
4.2 KOKEMUKSIA (EPÄ)OIKEUDENMUKAISUUDESTA	50
4.2.1 Monia ulottuvuuksia.....	52
4.2.2 Epäreilut roolit.....	53
4.2.3 Sovinto ja korvausten kohtuullisuus.....	55
4.3 OSALLISUUS OMAN TAPAUKSEN KÄSITTELYSSÄ.....	57
4.3.1 Osallistumisen motiivit	57
4.3.2 Nuori sovittelun keskipisteenä	59
4.3.3 Tieto.....	61
5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	62
5.1 NUORTEN SOVITTELUSSA JA SEN KÄYTÄNNÖLLE ANTAMAT MERKITYKSET.....	62
5.2 POLARISOITAVA TYYTYVÄISYYS JA OIKEUDENMUKAISUUDEN KOKEMUS	64
5.3 POHDINTA: NUORISOTYÖN LÄHESTYMISTAPA SOVITTELUSSA.....	67
LÄHDELUETTELO	70
LIITE 1: TIEDOTE TUTKIMUKSESTA.....	74
LIITE 2: TIEDOTE HUOLTAJILLE.....	75
LIITE 3: HAASTATELURUNKO.....	76
LIITE 4: OSALLISTUJAN VAPAAEHTOISUUS JA SUOSTUMUS.....	77

1. Johdanto

Tutkimukseni tausta juontaa juurensa vuoteen 2006, jolloin osallistuin Jyväskylän nuorten erityispalveluiden järjestämään Rikosten ja riitojen sovittelija -koulutukseen ja myöhemmin samana vuonna osallistuin ensimmäisen rikossovitteluuni vapaaehtoisena sovittelijana. Sovittelin joitakin vuosia Keski-Suomen sovittelutoimiston vapaaehtoisena, ja kun polkuni johdattivat pääkaupunkiseudulle, sain jatkaa sovitteluja Helsingin sovittelutoiminnan piirissä. Alusta lähtien minulle ohjautui pääasiassa tapauksia, joissa ainakin yhtenä osapuolena oli alaikäinen nuori tai useita nuoria, koska tein leipätyötäni nuorisonohjaajana.

Ensimmäisestä sovittelusta en muista juuri muuta kuin jännityksen ja sen, että tapaus päättyi sovintoon. Onnekseni sain parikseni kokeneen sovittelijan, joka fasilitoi osapuolten välistä keskustelua ammattitaidolla. Elävimmän mieleeni ovat jääneet tapaukset, joissa on ollut jotain erityistä, kuten erityisen haastava tilanne, epäoikeudenmukaisuutta tai joissa on päädytty esimerkiksi luoviin ratkaisuihin. Tapausten osapuolina on ollut ensikertalaisia, konkareita, pelkääviä ja katuvia, osuutensa kieltäviä, myöntäviä, sovinnollisia, riitaisia, kostonhimoisia ja välinpitämättömiä. Yhteistä lähes kaikilla on ollut halu saada rikos tai riita sovittua pois päiväjärjestyksestä ja päästä elämässä eteenpäin. Lähes kaikissa tapauksissa, joiden sovitteluun olen saanut sovittelijana osallistua, sovinto ja sopimus onkin syntynyt, mutta kunniaa en sovinnosta voi ottaa, niiden keskiössä olivat asianosaiset. Tapaus tapaukselta korjaavan oikeuden teoria ja periaatteet konkretisoituivat, ja samalla ymmärrys lisääntyi, mutta myös kysymykset ja kriittinen tarkastelu. Suurin osa tapauksista meni hyvin ja tuntui, että rikoksen jättämät jäljet alkoivat korjaantua. Aina kaikki ei kuitenkaan mennyt niin kuin piti. Joskus sovittelun lopputuloksesta saattoi jäädä epävarma olo, jonkun kerran jopa paha mieli. Jälkeen päin olisi ollut kiva kuulla, mitä osalliset todella ajattelivat tapaustensa käsittelystä ja oikeuden toteutumisesta. Ehkä näissä pohdinnoissa näkyi nuorisotyöllinen otteeni.

Tutkimusidean syntyyn ovat siis ennen kaikkea vaikuttaneet vapaaehtoistyöni nuorten rikosten sovittelijana sekä taustani yhteisöpedagogina ja nuorisotyöntekijänä. Nuorisotyöllinen näkökulma on osa tutkielmaa ja näkyy ensisijaisesti tutkielman tavoitteessa, joka on antaa nuorille ääni ja tilaa kertoa omista kokemuksistaan. Aineistoa kerätessäni nuorisotyöllinen ote on ollut läsnä haastattelutilanteissa ja vaikuttanut varmasti myös tulkintoihini ja johtopäätöksiini. Tutkielman aihetta täsmentäessäni pohdin erilaisia lähestymistapoja. Julkisessa keskustelussa korostettiin

sovittelumenettelyn tuomia hyötyjä uusintarikollisuuden ennaltaehkäisyn muodossa, josta vastineena uhrien näkökulman tutkimus oli nostanut päätään. Aiemmat tutkimukset, joihin tutustuin, keskittyivät usein jompaankumpaan näkökulmaan, mikä herätti ajatuksen nuorten kokemusten tutkimisesta, sovittelunkin hengen mukaisesti, eli tasapuolisesti, riippumatta heidän roolistaan prosessissa. Tutkimustavoitteekseni muodostui saada tietoa siitä, miltä nuorista tuntuu olla sovittelunprosessissa ja millaisia merkityksiä he sovittelulle oman tapauksensa käsittelyn perusteella antavat. Luonteva tarkastelualusta nuorten kokemuksille löytyi restoratiivisesta oikeudesta, sen periaatteista ja sovittelusta sen toimintamuotona. Näissä periaatteissa korostuvat muun muassa kohtaamisen, osallisuuden ja oppimisen teemat, jotka ovat myös nuorisotyötä ohjaavia periaatteita.

Tutkimusprosessi käynnistettiin, aihetta hiottiin ja osallistujia rekrytoitiin tiiviissä yhteistyössä Helsingin sovittelutoiminnan kanssa. Eettisiä kysymyksiä pohdittiin tarkasti sekä graduseminaareissa että opinnäytetyön ohjaajan ja sovittelutoiminnan ammattihenkilöstön kanssa. Tutkimusta varten haettiin tutkimuslupa Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta, jonka toimialaan sovittelutoiminta hallinnollisesti kuuluu. Teemahaastatteluista suurin osa toteutettiin tapaamisissa kasvokkain ja muutama puhelimitse. Tutkimusstrategiana toimi fenomenologia, jossa korostetaan yksilön kokemusta ja merkityksiä sekä tutkijan avoimuutta kohdata aineisto. Fenomenologis-hermeneuttista analyysiä ja hermeneuttista kehää tuen monimenetelmäisyydellä; aineiston teemoittelun, sovittelutarinoiden ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin. Tutkimusprosessi oli polveileva, välillä suuntaviivat olivat hukassa ja välillä tutkimus oli pitkään tauolla. Siitä huolimatta, aina sen pariin palattuani, muistin miksi halusin tutkia juuri tätä aihetta.

Tutkielma etenee seuraavasti. Luvussa kaksi esittelen työtäni viitoittaneen teoreettisen viitekehyksen, joka rakentuu restoratiivisen eli korjaavan oikeuden teorian ympärille. Syvennän viitekehystä tarkastelemalla rikosten sovittelua ja sen määrittelmää korjaavan oikeuden muotona. Luvun lopuksi tarkastelen nuorten asemaa ja näkökulmaa sovittelussa ja korjaavan oikeuden prosessissa tehtyjen tutkimusten pohjalta. Kolmannessa luvussa täsmennän tutkimusongelmaa ja kerron tutkimuksen toteuttamisen vaiheista aineiston keräämisestä analysointiin ja tulkintaan. Viitoitan tutkimusmatkaa kokemusten tutkimiseen fenomenologisen tieteenfilosofian, tutkimusstrategian ja fenomenologis-hermeneuttisen analyysin määrittelyllä. Toteutusluvussa pyrin mahdollisimman tarkasti kuvaamaan tutkimuksen toteutuksen konkreettiset vaiheet tutkimuksen suunnittelusta, aineiston keräämisestä ja monimenetelmäisestä analysoinnista ja tulkinnasta. Tässä luvussa esittelen myös tutkimuksen informantit ja aineiston sekä tarkastelen tutkimusta eettisyyden näkökulmasta. Neljäs luku sisältää tutkimuksen tulokset, jotka on jaettu aineistosta nousseisiin teemoihin; kohtaaminen, oikeudenmukaisuus, osallisuus ja oppiminen. Viidennessä luvussa kerron tutkimuksen

johtopäätelmistä, jotka tutkimusaineiston perusteella voi esittää. Luvun lopuksi pohdin tutkimusprosessia, tutkimuksen johtopäätöksiä ja niistä nousevia kysymyksiä. Raportoidessani tutkimustuloksia käytän haastattelemistani rikoksen uhreina olleista nuorista termiä 'asianomistaja' ja rikoksentekeijöistä termiä 'epäilty'. Puhuessani molemmista käytän termiä 'asianosaiset'. Nämä ovat termit, joita osapuolista sovittelussa käytetään. Aiemman tutkimuksen yhteydessä käytän niitä termejä, joita tutkimuksissa on käytetty, yleisimmin 'rikoksen uhri' ja 'rikosentekeijä'.

Tutkielmassa siis tarkastellaan sitä, miltä sovitteluprosessi korjaavan oikeuden muotona näyttää nuorten silmin. Tarkoitukseni ei ole ottaa kantaa sovittelun toimivuuteen oikeudenkäyttöön liittyvänä menetelmänä tai tarkastella sovittelijoiden toimintaa, vaan antaa ääni sovittelussa olleiden nuorten kokemuksille. Tuloksista voidaan löytää viittauksia sovitteluprosessin olemassa oleviin käytäntöihin tai havaintoja, joita voi hyödyntää sovittelutoiminnan käytäntöjen tarkastelussa tai kehittämisessä. Havainnot saattavat kiinnostaa Suomen sovittelufoorumin, sovittelijoiden ja sovittelutoimintaa organisoivien tahojen lisäksi myös rikosten uhrien tukiorganisaatioita. Myös sosiaalityön ja lastensuojelun ammattilaiset sekä muut lasten ja nuorten kanssa työskentelevät, joita lasten ja nuorten kokemusmaailma sekä osallisuuden, kohtaamisen ja oppimisen teemat kiinnostavat, saattavat olla kiinnostuneita tutkimuksen tuloksista ja havainnoista.

2. Restoratiivinen eli korjaavan oikeus

Tässä luvussa perehdytään restoratiivisen eli korjaavan oikeuden ideologiaan ja teoriaan ja periaatteisiin, tarkastellaan rikosten sovittelua korjaavan oikeuden muotona ja syvennyttään kohtaamisen ja dialogin sekä muutoksen ja oppimisen teemoihin sovittelun toteuttamisessa. Luvun lopuksi täsmennetään viitekehystä tutkimuksen kohderyhmään eli nuoriin sovittelussa.

2.1 Rikosten sovittelu korjaavan oikeuden muotona

Rikosten ja riitojen sovittelu on yksi korjaavan oikeuden muodoista. Muita restoratiivisia konfliktinratkaisumenetelmiä ovat muun muassa työyhteisösovittelu, koulusovittelu, perheasiainsovittelu ja kansainvälinen eli rauhansovittelu (Pehrman 2012; Suomen sovittelufoorumi 2018). Suomessa rikosten sovittelu on ollut lakisääteistä toimintaa vuodesta 2006. Laissa (Sovittelulaki 1015/2005) säädetään muun muassa sovittelun maksuttomuudesta, edellytyksistä, sovittelupalvelun järjestämisestä ja sovittelijoiden kelpoisuudesta. Suomalainen rikossovittelu toimii rikosoikeuden rinnakkaisjärjestelmänä, jolloin sovittelu voi toimia joko täydentävänä tai jopa

korvaavana järjestelmänä. Näin ollen sovinto tai sopimus voi olla peruste esitutkinnan rajoittamiselle, syyttämättä tai tuomitsematta jättämiselle tai rangaistuksen lieventämiselle. Esimerkiksi asianomistajarikoksissa, kuten kunnianloukkaus, lievä pahoinpitely tai vahingonteko, asianomistajan peruutettua rangaistusvaatimuksensa poliisi lopettaa esitutkinnan. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa, joita ovat muun muassa varkaus, pahoinpitely tai lievä pahoinpitely silloin, kun se kohdistuu alaikäiseen uhriin tai tekijälle läheiseen henkilöön, lopullisen ratkaisun tutkinnan etenemisestä tai lopettamisesta tekee tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuin, vaikka asianomistaja olisi luopunut rangaistusvaatimuksesta. (Flink 2013, 34–35; Iivari 2010, 24.)

Rikosten sovittelu on fasilitatiivinen eli sovintoa edistävä sovittelun muoto, jossa keskitytään vuorovaikutukseen, tapahtumien kulkuun ja edistymiseen, ei niinkään lopputulokseen (Flink 2013, 24). tapahtumien Sovitteluprosessi käynnistyy kun sovittelualoite useimmiten poliisin tai syyttäjän toimesta tehdään sovittelutoimistoon. Sovittelualoitteen voivat tehdä myös osapuolet itse, kuten osa tämän tutkimuksen informanteista, myös huoltajat voivat tehdä aloitteen. Aloitteen jälkeen sovittelutoimistosta selvitetään sovittelun edellytykset eli kaikkien osapuolten vapaaehtoisuus, ja tiedotetaan osapuolia sovittelun merkityksestä. Kun päätös tapauksen ottamisesta sovitteluun on tehty, se postitetaan kaikille osapuolille, alaikäisten osapuolten tapauksissa myös vanhemmille. Sovitteluneuvottelut järjestetään useimmiten sovittelutoimintaa organisoivan tahon tiloissa, neutraalilla maaperällä. Asianosaisten tulee osallistua sovitteluun henkilökohtaisesti. Rikoksen osapuolten lisäksi sovitteluneuvotteluun osallistuu kaksi tehtävään koulutettua, puolueetonta ja vapaaehtoista sovittelijaa. eivät toimi kummankaan asianosaisten, poliisin, syyttäjän tai sosiaalitoimiston edustajina vaan ulkopuolisina ja tasapuolisina sovinnon mahdollistajina. Alaikäisten osapuolten tapauksissa sovitteluun osallistuu usein myös huoltaja, jolta tarvitaan lupa sovittelun toteuttamiseksi. Tarvittaessa sovittelussa voi olla paikalla asioimistulikki. Muiden kolmansien osapuolten, kuten tukihenkilön, lakimiehen tai asianajajan osallistuminen on myös mahdollista, jos se sopii kaikille osapuolille. Tukihenkilöt eivät kuitenkaan saa vaarantaa sovittelun kulkua tai osallistua neuvottelemiseen. (Helsingin sovittelutoiminta, 2017).

Sovitteluneuvottelussa on keskeistä osapuolten kohtaaminen ja vuorovaikutus sekä rikokseen liittyvien tapahtumien selvittäminen. Rikoksesta ja sen uhrille aiheuttamista henkisistä ja aineellisista haitoista keskustellaan ja pyritään löytämään keinot, joilla haitat voidaan hyvittää. Kokemusten ja tunteiden jakaminen on tärkeä osa sovittelun vuoropuhelua. Asianosaisten aktiivinen osallistuminen vuoropuheluun ja ratkaisujen löytämiseen on ensisijaisen tärkeää. Sovittelijoiden tehtävä on tukea vuoropuhelua ja auttaa osapuolia saavuttamaan ratkaisu, johon he kaikki ovat tyytyväisiä. Sovitteluprosessi etenee täysin sen osapuolten ehdoilla, joten se voidaan myös keskeyttää milloin

tahansa osapuolten toiveesta kuin myös sovittelun ammattihenkilöstö päätöksellä. (Flink 2013, 13) Mikäli sovittelussa löydetään ratkaisut rikoksen haittojen hyvittämiseksi ja päästään yhteisymmärrykseen kirjataan sovinnosta sopimus, jonka kaikki osapuolet hyväksyvät allekirjoituksellaan. Jos sopimuksessa sovitaan esimerkiksi rahallisista korvausten maksuajoista, sovittelutoimiston ammattihenkilöstö seuraa sopimuksen toteutumista. Sovittelun kulusta ja päätöksestä lähetetään tieto ja mahdollisesti myös sopimuskopio sovittelualoitteen tehneelle henkilölle tai viranomaiselle. Sovittelu keskeytyessä tai jos siinä ei synny sovintoa tapaus palautuu viranomaisten käsiteltäväksi. (Helsingin sovittelutoiminta 2017; Flink 2013, 13.)

Vuonna 2016 sovitteluun päätyi 4,6 % kaikista poliisin tutkimista rikoksista, lukuina se tarkoittaa 12 496 sovitteluun ohjattua rikostapausta. Sovitteluun ohjattujen tapausten määrä on kääntynyt noussut muutaman vuoden notkahduksen jälkeen. Määrällisesti sovitteluun ohjattuja juttuja on lain voimaan tuleminen jälkeen ollut vuonna 2011, jolloin tapausten määrä oli lähes 12 900. Vuonna 2013, jolloin sovittelun aineisto kerättiin sovitteluun ohjautui 11173 tapausta. Yli puolet sovitteluun ohjatuista rikoksista oli väkivaltarikoksia. Kaikista sovitteluun ohjatuista tekijäksi epäillyistä henkilöistä 11 % oli 15–17-vuotiaita ja alle 21-vuotiaita 33 %. Sovittelussa päästiin sopimukseen 77 % kaikista sovitteluun ohjautuneissa tapauksissa. Sopimuksista 65 % oli niin kutsuttuja aineettomia sopimuksia, jotka käsittävät anteeksipyyntöjä, käyttäytymissopimuksia, vaatimuksista luopumisia ja omaisuuden palautuksia. 32 % sopimuksista sisälsi rahallisen korvauksen ja loput 3 % olivat työkorvauksia, joiden mukaan aiheutuneet haitat korvattiin työllä. Sovitteluprosessi keskeytyi syystä tai toisesta 13 %:ssa sovitteluun ohjatuista tapauksissa. (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2016, 1–7.)

Sovittelun julkisuus kuvan on jossain määrin kritisoitu korostavan rikosentekijän ja yhteiskunnallisen hyödyn näkökulmia kuten lievempiä rangaistuksia, kevyemmän käsittelyn etuja sekä uusintarikollisuuden ennaltaehkäisyä erityisesti nuorten osalta. Uhrin näkökulma on julkisessa keskustelussa jäänyt vähemmälle huomiolle, vaikka korjaava oikeus voi muun muassa merkittävästi vähentää rikosten uhrien posttraumaattisia stressioireita ja halua kostaa epäillylle väkivaltaisesti. (Takala 2012).

2.1.1 Kohtaaminen ja dialogi sovinnon työkaluina

Osapuolten kohtaaminen, vuorovaikutus ja rikokseen tai riitaan liittyvien tapahtumien selvittäminen ja teosta epäillyn vastuun ottaminen on keskeistä. (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2013, 13.) Kohtaaminen on yksi sovittelun tärkeimmistä elementeistä. Oikeussalikäsitteystä eroten osapuolet saavat keskustella vapaasti ja ilmaista näkemyksensä tilanteesta ja samalla kuulevat toisen

näkökulman. Usein sovittelussa kuohuvat erilaiset tunteet ja niiden näyttäminen on suotavaa, jopa toivottavaa. Tunteet tuovat sovittelutilanteeseen ja kohtaamiseen inhimillisyyden ja saattavat avata uhrin asemaa epäillylle hyvin koskettavasti. Tunteiden kirjoa käydään läpi pelosta, vihaan, jännitykseen, helpotukseen ja jopa onneen. Joskus osapuolet eivät juuri lähenny, kun taas toisinaan he poistuvat yhtä matkaa. (Eskelinen 2005, 4; Elonheimo 2010, 54.)

Flinkin (2013, 72–74) mukaan sovittelun dialogisen kohtaamisen eteen kuuntelemisen ja tarkentavien kysymysten kautta. Dialoginen vuoropuhelu ei ole pelkkää kysymyksiin vastaamista, vaan tarkoituksena on antaa kaikille osapuolille tilaa tulla kuulluksi ja sanoittaa näkemyksiään sekä löytää osapuolten haluamia muutostavoitteita ja keinoja niiden löytämiseksi. Sovittelun vuoropuhelussa katse suunnataan ensin toisten näkökulmien ymmärtämiseen ja sitten tulevaisuuteen. Vuoropuhelu on sovittelussa toista kunnioittavaa, vastavuoroista ja vapaaehtoista, myös hiljaisuutta täytyy kunnioittaa. Onnistuessaan vuoropuhelu voi johtaa avoimeen ilmapiiriin ja yhteistoimintaan asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Em.)

2.1.2 Tavoitteena muutos ja oppiminen

Sovittelulla tavoitellaan myönteistä muutosta nuoren elämässä. Tekojen seurausten konkretisoitumisella ja asianomistajan kohtaamisella uskotaan olevan vaikutusta tulevien rikosten ja normien rikkomisen ennaltaehkäisyssä. (Flink 2013, 128.) Poikela (2010, 229-230) puhuu restoratiivisesta oppimisesta kahdella tasolla; itseohjautuvasti ja tuetusti. Itseohjautuvaa oppiminen on silloin, kun yksilö kykenee ylläpitämään ja tasapainottamaan itsensä ja ympäristön välistä suhdetta ja päivittää osaamistaan muuttuvissa olosuhteissa. Toisella tasolla yksilö tarvitsee tukea ristiriitojen ratkaisuun, päätösten tekoon ja tasapainon löytämiseksi. Välineenä restoratiiviselle oppimiselle toimii reflektio. (Em.) Oppimisen näkökulmaa on rikossovittelun osalta tutkittu vähemmän ja pintapuolisesti (ks. Pehrman 2011; Gellin 2011b). Pehrman (2011) korostaa väitöstutkimuksensa tuloksissa restoratiivisessa prosessissa tapahtuvaa oppimista. Pehrman on tutkinut restoratiivista sovittelua työyhteisössä ja todennut sen soveltuvan hyvin työyhteisöjen vaikeidenkin konfliktien ratkaisumenetelmäksi. Osapuolten yhteisymmärryksen lisääntyminen, vuorovaikutuksen ja työilmapiirin parantuminen ja oppimismyönteisemmän asenteen kehittyminen ovat tutkimuksessa todettuja restoratiivisen oppimisen tuloksia. Sovittelun avulla voidaan vähentää ihmisten välisiä konflikteja ja näin ollen myös edistää työyhteisöjen hyvinvointia ja työssäjaksamista, todetaan tutkimuksessa. (Pehrman 2011.) Maija Gellin (2011b, 54 - 60) hahmottelee restoratiivisuuden, reflektion ja oppimisen suhdetta sekä dialogista oppimista kouluissa tapahtivan vertaissovittelun perusteina.

2.1.3 Aiempia tutkimuksia sovittelusta

Suomalaisia sovittelututkimuksia haarukoidessani huomasin, että aihe on ollut kuuma peruna erityisesti 2000-luvun alusta 2013-luvulle, jolloin on ilmestynyt suurin osa löytämistäni tutkimuksista. Olin huomaavinani, että Suomessa tutkimus on vuosituuhannen vaihteessa keskittynyt vaikuttavuuden arviointiin ja 2010-luvulle tultaessa olin huomaavinani tutkimuksiin tulleen voimakkaammin uhrien näkökulman. Tuolloin ilmestyi myös useita opinnäytteitä sovittelua koskien. Myös lapsista ja nuorista sovittelussa on tehty jonkin verran tutkimusta ja useampia tutkielmia eri näkökulmista ja Elonheimon (2010) tutkimuksessa ovat myös nuoret päässeet ääneen sovittelun vaikuttavuuden näkökulmasta. Nuorten kokemusten tutkimista tällaisenaan en ole löytänyt. Aiempaa tutkimusta kartoittaessani yritin hahmottaa omaa tutkimuksellista rakoani nuorten sovittelun maailmassa.

Tutkimusta sovitteluun liittyen on tehty monesta tulokulmasta. Mielityinen (1999) on tutkimuksessaan tarkastellut tapausten valikoitumista sovitteluun, sovittelun merkitystä sovittelun osapuolille ja arvioinut sovittelun vaikutusta uusintarikollisuuteen. Tutkimuksessa tarkastelun alla ovat kaiken ikäiset osapuolet, mutta nuorten osuus korostuu monin osin.

Ossi Eskelisen (2005) raportoimassa tutkimushankkeessa tavoitteena oli selvittää millainen interventio alle 15-vuotiaille lapsille suunnattu sovittelujärjestelmä on. Tutkimuksessa arvioitiin sovittelun tuloksellisuutta, vaikuttavuutta, toiminnallisuutta ja merkitystä kuudella paikkakunnalla. Kiinni jääminen ja sovitteluun pääseminen aikaisessa vaiheessa, teon ja seurauksen ymmärtäminen sekä motivaatio osallistua sovitteluun vaikuttivat edistävästi rikollisen toiminnan lopettamiseen. Tutkimuksen seuranta-ajan puitteissa 50–60 % sovittelussa olleista rikoksentekeijöistä lopetti rikolliset teot ensimmäisen tai viimeisimmän sovittelun jälkeen. Kaikista sovitteluun osallistuneista lapsista ja nuorista enemmistö koki hyötyneensä sovittelusta, alle 18-vuotiaat asianomistajat helpottuivat, kun pääsivät peloistaan epäiltyä kohtaa tämän anteeksipyyntöä jälkeen, ja epäillyt puolestaan kokivat sovittelun kannattavana ja järkevänä ratkaisuna, joka olisi myös heidän omaksi parhaakseen. Kaikki osapuolet myös kokivat kohtaamisen tärkeäksi. Eskelinen (mt.), jonka tutkimus on julkaistu ennen uuden lain voimaantuloa, päätyi tutkimuksensa perusteella suosittamaan sovittelun linkittämistä vahvemmin lastensuojelun yhteyteen jatkumoiden järjestämiseksi sekä toiminnan valtakunnallistamista. (Eskelinen 2005)

Henrik Elonheimo (2010) on väitöstutkimuksessaan selvittänyt 16–20-vuotiaiden poikien nuorisorikollisuutta, sen taustatekijöitä sekä sovittelua nuorisorikollisuuden kontrollimuotona. Tutkimuksessaan hän toteaa sovittelun perusasioiden toimivan hyvin, ja sovittelun tarjoavan keinon

puuttua nuorten rikolliseen toimintaan varhaisessa vaiheessa ilman leimaamista. Elonheimo (mt.) näkee Eskelisen (2005) tavoin sovittelun käytännöissä myös kehitettävää ja nostaa kehittämiskohteiksi muun muassa dialogin, valmistelut, työkorvaukset ja palveluun ohjauksen. Hän havaitsi, että nuoria on vaikea saada osallistumaan tosissaan ja että vanhemmat helposti alkavat hallita puhetta. Puhe sopimuksesta ja rahasta olivat myös hallitsevia elementtejä sovittelussa, eikä tukihenkilöitä ja etukäteistapaamisia hyödynnetty tarpeeksi. Elonheimon kiinnitti huomiota myös työkorvausten sekä rehabilitaation käsittelyn puuttumiseen. (Elonheimo 2010.) Elonheimon esittämät haasteet dialogisuudesta ja nuorten osallisuudesta sovittelussa vaikuttivat merkittävästi tämän tutkielmaidean syntyyn.

Honkatukia (2013, 218) on tutkinut rikoksen uhrien kokemuksia sovittelusta muun muassa rikosentekijän kanssa kommunikointiin liittyen ja todennut uhrien olleen pääsääntöisesti tyytyväisiä sovittelukokemuksiinsa, mikäli uhrin ja tekijän välillä ei ole monimutkaisia emotionaalisia siteitä, jos osapuolet ovat yhteisymmärryksessä tapahtumista ja jos he kokevat tulleen oikeudenmukaisesti ja kunnioituksella kohdelluksi niin viranomaisten, sovittelijoiden kuin toistensa taholta. Honkatukia (2011, 28–30, 83–84) on uhreja rikosprosessissa tutkiessaan tarkastellut myös lapsia ja nuoria rikoksen uhreina. Tutkimuksessa lapset ja nuoret todetaan elämänvaiheeltaan haavoittavaksi ryhmäksi. Toisaalta useiden muiden tutkimusten perusteella nuorten todetaan jäävän uhreina järjestäytymättömäksi ryhmäksi, jonka ääni on heikko ja tarpeet ohitetaan helposti, koska nuoria pidetään vaarallisina ja epäsosiaalisina, ja viranomaiskäytännöissä myös vastuullisina omista teoistaan. (Mt.) Alle 18-vuotiaat nuoret jäävät tavallaan väliinpuotoajiksi, joilla toisaalta tulee olla huoltaja mukana kuulusteluissa ja jotka toisaalta voivat edustaa itseään. Nuorten uhrien ääni jäi myös tässä tutkimuksessa valitettavan heikoksi. rikoksen uhreina olleiden nuorten saaminen mukaan haastatteluihin oli vieläkin haastavampaa kuin rikoksen tekijöiden (ks. 3.2).

Myös Timo Pehrman (2011) korostaa väitöstutkimuksensa tuloksissa restoratiivisessa prosessissa tapahtuvaa oppimista. Pehrman on tutkinut restoratiivista sovittelua työyhteisössä ja todennut sen soveltuvan hyvin työyhteisöjen vaikeidenkin konfliktien ratkaisumenetelmäksi. Osapuolten yhteisymmärryksen lisääntyminen, vuorovaikutuksen ja työilmapiirin parantuminen ja oppimismyönteisemmän asenteen kehittyminen ovat tutkimuksessa todettuja restoratiivisen oppimisen tuloksia. Sovittelun avulla voidaan vähentää ihmisten välisiä konflikteja ja näin ollen myös edistää työyhteisöjen hyvinvointia ja työssäjaksamista, todetaan tutkimuksessa.

Maija Gellin (2011a) on kasvatustieteellisessä pro gradu -työssään tutkinut restoratiivisuuden toteutumista koulusovittelussa oppilaiden näkökulmasta. Tutkielmassa tarkasteltiin restoratiivista

ajattelua kouluyhteisön konfliktien ymmärtämisessä ja sovittelua konfliktitilanteiden hallintamenetelmänä. Restoratiivisen lähestymistavan todettiin vahvistavan yksilön identiteettiä, edistävän kouluyhteisön hyvinvointia sekä tuottavan mahdollisuuden yksilön ja yhteisön sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Gellin (2011a) keräsi kyselyiden vastauksista ilmaisia oppimisesta, joista hän löysi sosiaalisiin taitoihin, empatiaan, vastuunottoon, pystyvyyteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen liittyviä, restoratiivisen sovittelun tuottamia oppimiskokemuksia. Gellinin mukaan oppilaat vaikuttavat olevan tärkeä resurssi koulurauhaa turvattaessa ja sovittelun menetelmää tulisi hyödyntää vahvemmin kouluissa. Gellin(2011b) on myös kirjoittanut kirjan *Sovittelu koulussa*

Jussi Vesikansan (2012) sosiaalityön pro gradussa tarkastellaan rikosten uhreja sovittelussa. Tutkielman tavoitteena oli selvittää muun muassa millaisia tarpeita uhrilla on sovittelulle, miten rikoksesta aiheutuneita seuraamuksia ja niistä syntyneitä tarpeita käsitellään sovittelussa sekä millaisia sosiaalisia ulottuvuuksia sovittelulla on uhrille. Vesikansan (2012) johtopäätöksen mukaan uhrien kokemukset sovittelusta ovat valtaosin positiiviset ja pääsääntöisesti uhrin eivät olleet halukkaita käsittelemään asiaa tuomioistuimessa, vaan korostivat sovittelun rakentavaa tapaa ja matalaa kynnystä vaikea asian käsittelyssä. Sovittelukohtaukset olivat uhrille merkityksellisiä tilanteita, joissa heidän oli mahdollista muun muassa kertoa epäillylle rikoksen seuraamuksista, kysyä mieltä askarruttavista asioista ja pyrkiä ratkaisemaan tilanne. Tutkielmasta ilmenee uhrien sovittelulle osoittamia sosiaalisia tarpeita, joilla Vesikansa (mt.) perustelee sovittelun sosiaalisen ulottuvuuden nostamista rikosoikeudellisten nopeus- ja edullisuusnäkökulmien rinnalle.

Sovitteluun liittyen on tehty useita muitakin opinnäytetöitä. Tuire Ollitervo ja Sirpa Heikkilä (2007) ovat koonneet pro graduunsa sovitteluun osallistuneiden nuorten kertomuksia, kun taas Kirsi Alanne (2008) on tutkielmassaan tarkastellut 15–17-vuotiaiden asemaa rikossovittelussa. Hanna Myyry ja Marjut Peiponen (2009) puolestaan ovat tutkineet sovittelua sovun mahdollistajana ja analysoineet sovittelijoiden kokemuksia lasten ja nuorten rikossovittelusta. Suvi Röytiö (2010) on liittänyt koulukiusaamisteeman alle 15-vuotiaiden rikosten sovitteluun omassa pro gradussaan. (THL 2012.) Sanna Seppänen (2013) on tutkinut vertaissovittelua alakouluikäisten kertomana ja Sanni Katariina Tehikari (2013) puolestaan sovittelijoiden motivaatiota ja heidän vapaaehtoistoiminnalle antamia merkityksiä.

Kansainvälisistä tutkimuksista voisin nostaa esiin Sherman & Strangin (2007) tutkimuksen, jossa he ovat koonneet yhteenvedon restoratiivista oikeutta koskevasta tutkimuksista, joiden perusteella on voitu tehdä vahvoja päätelmiä restoratiivisten menetelmien vaikutuksista rikosten uusimiseen, uhrien turvallisuuteen tai yleiseen lainkuuliaisuuteen. Gal & Moyal (2011) puolestaan ovat tutkimuksessaan

todenneet että pääsääntöisesti korjaavan oikeuden prosessissa olleet aikuiset uhrit ja rikosentekijät ovat tyytyväisempiä lopputulokseen kuin oikeussali käsittelyyn osallistuneet. Heidän tutkimuksessaan kuitenkin käy ilmi, että nuorista uhreista ja tekijöistä restoratiivisiin menettelyihin osallistuneet puolestaan olivat tyytymättömämpiä kuin oikeudessa asiansa ratkoneet. Juha-Pekka Takala (2012, 44) on esitellyt koosteen tutkimuksistaan artikkelissaan, joka antoi alkusysäyksen myös tälle tutkielmalle. Hän nostaa esiin Shermanin & Strangin (2007) huomion, että ”restoratiivisen oikeuden suotuisista vaikutuksista on enemmän näyttöä kuin useimmista muista rikosoikeudellisista uudistuksista, jotka on otettu yleisesti käyttöön”. Päätelmiä suotuisista vaikutuksista voi eri tutkimusten mukaan tehdä rikosten uusimiseen, rikoksista aiheutuneisiin haittoihin ja uhrien tyytyväisyyteen liittyen. Parhaat tulokset restoratiivisilla vaihtoehdoilla saavutetaan väkivaltarikosten käsittelyssä, mutta alaikäisten nuorten osalta tutkimustulokset eivät ole yksiselitteisiä. Monet nuoret uhrit ovat nimittäin tuoneet esiin tyytymättömyytensä oman äänensä kuuluvuuteen ja oman asiansa omistajuuteen restoratiivisessa oikeusprosessissa. Aikuisten koetaan dominoivan keskustelua sen sijaan, että nuoret saisivat esittää riittävästi omia näkemyksiään ja kysymyksiään. (Sherman & Strang 2007; Gal & Moyal 2011; Takala 2012)

Lopuksi vielä katse Bradt, Vettenburg & Roosen (2010, 239) tutkimukseen, jossa he ovat tarkastelleet muiden, niin kutsuttujen kolmansien osapuolten läsnäoloa nuorten restoratiivisissa prosesseissa. Kolmansilla osapuolilla he tarkoittavat kahta ryhmää, joita he kutsuvat *tukijat* (supporters) ja *asiantuntijat* (professionals). Tukijat ovat henkilöitä, joilla on uhriin tai rikosentekijään emotionaalinen vaikutus, kuten perheen ja sukulaisten edustajat. Asiantuntijoihin puolestaan kuuluvat henkilöt, jotka ovat prosessissa mukana ammattinsa puolesta, kuten poliisit, lakimiehet, vakuutusyhtiöiden edustajat tai uhrin tukihenkilö. Suomessa asiantuntijoiden osallistuminen rikosten sovitteluun on verrattain havinaista, kun taas Belgiassa asiantuntijoiden mukana olo on tavallisempaa. (Em.)

2.1 Restoratiivisen oikeuden teoria ja periaatteet

Restoratiivinen oikeus on sovittelutoiminnan taustateoria, ja sen ydinmääritelmä kiteytyy ajatukseen, että kaikki, joita rikos on koskettanut, kokoontuvat keskustelemaan konfliktista, kuten rikoksesta, sen seurauksista ja siitä, mitä sen johdosta pitäisi tehdä. (ks. mm. Braithwaite 2002; Elonheimo 2010, 27; Iivari 2010, 23). Laajimman määritelmän mukaan restoratiivinen oikeus on rikosvahinkojen korjaamista. Sen vuoksi se suomennetaan korjaavaksi oikeudeksi, joka on viime vuosina vakiintunut terminä Suomessa. Korjaavan oikeuden pyrkimys on rikoksesta aiheutuneiden vahinkojen

korjaaminen niin uhrille, yhteiskunnalle kuin tekijälle ja siten tilanteen palauttaminen mahdollisimman pitkälle sellaiseksi kuin se oli ennen rikosta.

Restoratiivisen oikeuden ideologia juureutuu Anglo-Amerikkaan; Uuteen-Seelantiin, Australiaan ja Yhdysvaltoihin, joista se on vauhdilla rantautunut Eurooppaan. (Iivari 2010b, 60) Toisaalta ideologian perusta on vahvasti Afrikan heimokulttuureissa, ajassa ennen virallisia oikeudenkäyntijärjestelmiä (Christie 1977, 2–3). Restoratiivisen oikeuden termi lanseerattiin rikosoikeuden nykykirjallisuudessa 1970-luvulla (Gavrielides 2007, 20). Silloin nykyinen rikosasioiden sovittelu, jota Euroopan maat Suomi mukaan lukien toteuttavat, on saanut alkunsa Kanadassa Yhdysvalloissa. 1960-luvun lopulla yhteisöjen vahvistamisen tavoite oli muuttunut pyrkimykseksi helpottaa ja suojella uusien huono-osaisten ryhmien oikeuksien toteutumista. Kritiikki kohdistui muun muassa oikeuden legitimaation ja tehokkuuden kriiseihin. Oikeusprosessien koettiin muun muassa palvelevan vahvemmin rikkaita ja sortavan köyhiä. Niiden ruuhkautumisen ajateltiin ilmenevän rikollisuuden kasvuna. Silloin alettiin vaatia oikeuden parempaan saatavuutta, laajempaa osallistumisoikeutta sekä oikeuden ammattimaisuuden ja byrokratian vähentämistä. (Iivari 2010b, 48–49.)

Norjalainen kriminologi Nils Christie (1977) on yksi restoratiivisen oikeuden ideologeista, jonka artikkeliin ”Conflict as Property” korjaavan oikeuden yhteydessä lähes aina viitataan. Artikkelissaan Christie perustelee konfliktien omistamisen tärkeyttä yksilön ja yhteisöjen näkökulmasta. Hän kritisoi modernia rikosoikeusjärjestelmää, joka ”varastaa” konfliktin sen varsinaisilta osapuolilta. Christien mukaan systeemi syrjäyttää erityisesti rikosten uhrin oman asiansa keskiöstä. Näin ollen uhreista tulee kaksikertaisia ”häviäjiä”, ensin rikoksentekijöille ja sitten valtiolle ja juristeille, joille he menettävät konfliktinsa ja osallistumisoikeutensa asiansa käsittelyyn. Rikoksentekijästä tulee hiljainen ja passiivinen sivustakatsoja, jonka ei tarvitse todella kohdata tai hyvittää tekoaan uhrille. Christie vaatii konfliktien palauttamista takaisin asianosaisille, heidän itsensä ratkaistavaksi ja korostaa, että tärkeintä ei ole vaan oikeus osallistua prosessiin. (Christie 1977.) Restoratiivisella oikeudella on siis vahva kriittinen perinne, joka on jatkunut näihin päiviin saakka.

Edelleen restoratiivinen oikeus kritisoi rikosoikeusjärjestelmän tekijälle aiheuttamia vahinkoja, uhrien hylkäämistä ja tehottomuutta uusintarikollisuuden ehkäisemisestä. Samalla restoratiivinen oikeus pyrkii vaikuttamaan rikoksen määrittelyyn, joka korjaavan oikeuden mukaan on ensisijaisesti yksityisten ihmisten konkreettisten suhteiden loukkaamisesta, ei lakien rikkomista. Seuraamuksen tulee näin ollen olla ensisijaisesti uhrille hyvittämistä sekä rikoksentekijän ja uhrin palauttaminen yhteiskunnan toimiviksi jäseniksi että yhteisöjen ja yhteiskunnan arvojen vahvistaminen.

Käytännössä se tarkoittaa rikosseuraamusten kollektiivista ja korjaavaa käsittelyn korostamista. (Iivari 2010b, 59–60.) Restoratiivisen oikeuden periaatteiden vaikutukset ovat pikkuhiljaa integroituneet viralliseen oikeusjärjestelmään piiriin. Viitteinä osallistuvan oikeuden toimintaperiaatteista näkyy muun muassa rangaistavan aseman, kykyjen ja henkilökohtaisten ominaisuuksien, kuten esimerkiksi varattomuuden, päihdeongelmien, iän ja jopa sosiaalisen suojelun tarpeen huomioiminen asian ratkaisussa tai seuraamuksen harkinnassa. Rikoksen tekijän oikeus osallistua itseään koskevaan ratkaisuun on myös vähitellen lisääntynyt. Täysi-ikäinen rikoksentekijä voi joissakin tapauksissa valita vankilan tai yhdyskuntapalvelun. Nuorisorangaistuksessaakin käytetään edellä mainittuja restoratiivisen oikeuden periaatteita. Oikeusprosesseissa olevien ihmisten asema on hiljalleen muuttumassa objektista subjektiksi, osallistujaksi ja vaikuttajaksi. Oikeuden käyttöä halutaan kehittää neuvottelujen ja vuorovaikutuksen suuntaan. Sosiaaliset konfliktit halutaan ratkaista rankaisun sijaan vuorovaikutuksen menetelmin. (Iivari, 2010b, 54)

Mielityinen (1999, 4 – 5) on hahmotellut restoratiivisen ideologian neljä keskeistä ulottuvuutta; 1) uhrin aseman huomioiminen ja haittojen korjaaminen, 2) Tekijän vastuunotto ja reintegraatio yhteisöön ja yhteiskuntaan, 3) yhteisöllisyys ja 4) rikosoikeudellisen rankaisutehtävän korvaaminen restoratiivisen oikeuden periaatteilla. Restoratiivisen oikeuden perusarvot, kuten asianosaisten osallisuus, aineellisten ja henkisten vahinkojen korvaaminen, tekijän vastuunoton mahdollistaminen ja luovat ongelmanratkaisukeinot nousevat selkeästi esiin sen historiallisesta tarkastelusta. Niiden lisäksi restoratiivisessa prosessissa uskotaan olevan moraalisen oppimisen mahdollisuus, tavoitellaan avointa ja todenmukaista vuoropuhelua ja korostetaan tunteiden merkitystä rikoksesta toipumisessa ja ylipääsemisessä. Konfliktin taustalla oleviin perusongelmiin voidaan myös tarjota ratkaisua erilaisiin tukipalveluihin ohjaamalla, ja prosessiin voidaan ottaa mukaan myös lähiyhteisö, kuten vanhemmat, muu huoltaja tai tukihenkilö. (Iivari 2010a, 23 [Umbreit, 2001 xxvii–xxx]; Elonheimo 2004, 181–182.)

James Braithwaite (2002; 2010), yksi restoratiivisen oikeuden pääideologeista, on kiinnittänyt huomionsa siihen, miten osapuolet selviytyvät rikoksen jälkeen, tulevaisuudessa. Hän korostaa anteeksipyyttämisen, anteeksiantamisen ja häpeän kokemusten positiivista vaikutusta. Braithwaite on luonut restoratiivisessa oikeudessa käsitteen 'reintegrative shaming', jolla hän tarkoittaa rikoksesta syntyvää häpeän tunnetta joka edesauttaa sopeutumaan uudelleen yhteisöön. Braithwaite määrittelee häpeän voivan olla joko syrjäyttävä tai sopeuttava vaikutukseltaan, riippuen muun muassa siitä millaiset suhteet ympäröivällä yhteisöllä on rikokseen ja rikoksentekijään. (Em.) Konfliktin, kuten rikoksen, katsotaankin emotionaalisesti vaikuttavan uhrin ja rikoksentekijän lisäksi heidän perheeseensä, sukuunsa ja ystäviinsä sekä todistajiin, jolloin myös nämä ovat konfliktin osapuolia.

Restoratiivisen oikeuden kannattajat ajattelevat, että epäsuorien osapuolten, kuten paikallisyhteisöjen, organisaatioiden ja yhteiskunnan tulee tukea ja fasilitoida restoratiivista prosessia, jossa suoranaiset asianosaiset itse hakevat ratkaisua tapaukseensa. (McCold&Wachtel 2010, 114–115.) Restoratiivisessa menettelyssä prosessi saattaa olla itse lopputulosta tärkeämpi muun muassa osapuolten uudelleensopeutumisen kannalta. (Christie 1977; Iivari 2010, 23; Elonheimo 2004, 181–182.)

2.2 Nuoret sovittelussa

Lähes joka kolmas sovitteluun tuleva epäilty ja joka kahdeksas asianomistaja on alle 18-vuotias nuori (Rikosten ja riitojen sovittelu 2016). Valtakunnallisissa sovittelutilastoissa vuonna 2016 nuorten (15–17-vuotiaiden) epäiltyjen osuus kaikissa sovitteluun ohjautuvissa jutuissa on lukumääräisesti suurin (7,6 samanikäisestä tuhannesta). (ks. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2016) Asianomistajia puolestaan on 3,8 samanikäisestä tuhannesta. Alaikäisten nuorten epäiltyjen osuus kaikista sovitteluista oli vuonna 2013 noin 30 %, mutta vuoteen 2016 mennessä luku on laskenut 20 %:iin. Yli 30-vuotiaiden osuus on noussut. Nuorten suuri osuus sovittelutilastoissa ei ole sattumaa, vaan jo sovittelutoimintaa käynnistettäessä korostettiin, että sovittelun mahdollisuutta tulisi tarjota erityisesti nuorille rikostekijöille. Viranomaisten näkemysten mukaan sovittelutoiminnalla myös pystytään vaikuttamaan erityisesti nuoriin rikoksesta epäiltyihin, kun nämä joutuvat vastuuseen aiheuttamastaan vahingosta. Alle 15-vuotiaiden rikollista käyttäytymistä halutaan vähentää ja ennaltaehkäistä varhaisen puuttumisen myötä. Sovittelun katsotaankin edistävän nuoren vastuunottoa. (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2011, 5) Konkreettisina esimerkkeinä arvojen toteutumisesta voim omista kokemuksistani mainita spraymaalin kanssa kaupungin omaisuudelle vahinkoa aiheuttaneiden poikien ojien siivous ja koulukaverille rikkoutuneen takin, kipua ja henkisiä kärsimyksiä aiheuttaneen epäillyn asianomistajalle korvaukseksi luovuttamat videopelit.

Alle 18-vuotiailla tulee olla sovittelussa huoltaja, joiden tulee hyväksyä mahdollisesti syntyvä sopimus. Vanhempien rooli sovittelussa on moninainen. Toiset ovat paikalla velvollisuudesta, toiset itse loukattuina. Toiset patistavat sovitteluun ja ottavat sielläkin ohjat, toiset tukevat ja kannustavat nuoria itse kantamaan vastuuta teoistaan. Kuten nuorilla on myös vanhemmillä tunteet vahvasti läsnä sovtteluissa. Toisinaan nuori ei saa vanhempaansa paikalle, toisinaan nuoren tukena on oma sosiaalityöntekijä tai sijoituspaikan oma ohjaaja. Nuorten kohdalla sovittelulla nähdään olevan kasvatuksellinen ja sosiaalinen tehtävä. Sovittelulla tavoitellaan myönteistä muutosta lapsen tai nuoren elämässä (Flinck 2013, 128.). Sovittelupalvelut tukevat myös vanhempia, huoltajia ja muita

lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa. Tekojen seurausten konkretisoituminen ja vahingon kärsineen osapuolen kohtaaminen voivat olla nuorten kohdalla tehokkaita keinoja ennaltaehkäistä tulevia rikoksia tai yhteisön normien rikkomisia. (Em.)

Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen yhteisöissä, palveluissa, yhteiskunnissa ja globaalisti on teema, jota tuetaan ja edistetään aktiivisesti niin laeilla (ks. Nuorisolaki 1285/2016, Lastensuojelulaki 4172007) kuin poliittisilla ohjelmilla (ks. YK:n lastenoikeuksien sopimus, VANUPO 2017–2019.). Nuorten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta sovittelussa haastaa vahvasti alaikäisyyden ja vajavaltaisuuden tuoma ristiriitainen asema kansalaisena ja toimijana. Sovittelu oli alkujaan sitä toteuttamaan lähdetessä suunnattu erityisesti nuorille sen oletettujen ja nyt myös tutkimuksissa todistettujen ehkäisevien vaikutusten vuoksi (Eskelinen 2005; Iivari 2010). Kuitenkin juuri nuorten kokemukset ovat poikenneet uhrien keskimääräisestä kokemuksesta (ks. Gal & Moyal 2011).

Leemann & Hämäläinen (2016, 6) ovat purkaneet osallisuuden käsitettä palveluissa ja todenneet sosiaalisen osallisuuden olevan yksilön kokemuksellisenä tunteena omakohtainen ja tunneperäinen. Osallisuuteen liittyy tunne yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisesta, omien asioiden kulkuun vaikuttamista. Sosiaalipoliittisesta näkökulmasta sosiaalinen osallisuus torjuu köyhyyttä ja syrjäytymistä ja tarjoaa mahdollisuuksia ja voimavaroja. Termeinä osallistuminen (participation) erotetaan osallisuudesta (involvement) ja niihin liitetään voimaantumisen (empowermen), sitoutumisen (engagement), yhteistoiminnan (co-operation), kumppanuuden (partnership) ja vaikuttamisen (influence) termit. Osallisuus voidaan myös nähdä syrjäytymisen vastavoimana. (Leemann& Hämäläinen 2016, 2–5.)

Peltola& Moisio (2017) ovat tarkastelleet lasten ja nuorten palvelukokemuksia ja todenneet, että osallisuus, kohtaaminen ja yhdenvertaisuus ovat palvelukentän haasteita. Tunne kuulluksi tulemisesta, aidosta toimijuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista ovat lasten ja nuorten hyvän palvelukokemuksen ytimessä, mutta osallisuuden toteutumisen sen sijaan on Peltolan& Moisio (em.) mukaan vielä matkaa. Yksinkertaisimmillaan osallisuuden kokemus saavutetaan aitojen kohtaamisten avulla. Erityisesti luottamuksellisuutta ja asiakassuhteen pysyvyyden merkitystä korostetaan. Luottamuksen on todettu helpottavan palvelun etenemistä myös lyhytaikaisissa palvelussuhteissa, kuten poliisiin ja vartijan suhteessa, jotka ovat verrattavissa sovittelutoimintaa. (Em., 21–24.)

Sovittelussa korostuu nuorten osalta myös varhainen puuttuminen. Mirja Satka (2011) on tarkastellut varhaisen puuttumisen hankkeista, jotka alkoivat 1990-luvun puolen välin jälkeen yleistyen 2000-luvun alussa. Hankkeilla puututtiin muun muassa nuorten näpistelyyn ja päihteidenkäyttöön. Niissä

korostettiin lapsen omaa vastuuta tapahtuneesta. Sovittelussa konkreettinen vastuunotto voi tarkoittaa esimerkiksi korvausten maksamista omista rahoista, sen sijaan, että vanhemmat kuittaavat korvaukset. Nuorten vastuunottoa ja vapaampaa puhetta voidaan myös vaihtoehtoisesti edistää pyytämällä vanhempia poistumaan tilanteista mikäli vaikuttaa siltä, että nuoren on vaikea puhua tapahtumista vanhempien läsnä ollessa. (ks. Satka 2011, 77-80).

3. Tutkimusongelman täsmennys ja tutkimuksen toteutus

Tämän tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä alaikäisten nuorten kokemuksesta rikosten sovitteluprosessissa. Ymmärrystä lisäämässä ovat itse nuoret, jotka ovat osallistuneet rikosten sovitteluun asianomistajina jouduttuaan rikoksen uhriksi tai epäiltyinä tehtyään rikoksen. Tutkimus etenee induktiivisella eli aineistolähtöisellä otteella, jonka tarkoituksena ei ole tuottaa yleistettävää tietoa kaikkien sovittelussa olleiden nuorten kokemuksista vaan kuvata millaisia merkityksiä juuri tutkimukseen osallistuneet nuoret antavat sovitteluprosessille edeten yksittäisistä havainnoista yleisiin merkityksiin (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 266). Tutkimusideaa ja -suunnitelmaa viitoittivat oma kokemukseni sovittelijana sekä aiempi tutkimus, joita esittelin johdannossa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimii restoratiivisen eli korjaavan oikeuden teoria ja sen periaatteet sekä rikosten sovittelun käytännöt, joita vasten tarkastelen nuorten kokemuksia. Pysin kuitenkin hypoteesittomuuteen ja välttämään ennakoasetelmia fenomenologisen tutkimusotteen mukaisesti (ks. Latomaa 2011; Laine 2010) sekä seuraamaan aineistoa nuorten kokemusten ehdoilla saadakseni vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin.

Päättökysymykseni on:

- Millainen rikosten sovittelun prosessi on nuorten kokemuksissa?

Pääkysymystä tarkentavia kysymyksiä ovat:

- Miten restoratiiviset periaatteet toteutuvat nuorten sovittelukokemuksissa?
- Millaisia vaikutuksia sovittelulla on sovitteluun osallistuneiden nuorten oman käsitysten mukaan?
- Miten nuoret kokevat sovittelukäytännöt ja millaisia merkityksiä he niille antavat?

Valtaosassa sovittelututkimuksia tarkastelua tehdään joko asianomistajien tai epäiltyjen näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa päädyin asetelmaan, jossa tarkastelen nuorten kokemuksia,

sovittelun hengen mukaisesti, tasapuolisesti erottelematta tai rajaamatta kumpaakaan pois. Tavoitteena on tuoda esiin molempien osapuolten näkökulmia, mutta ei toisiinsa tarkoituksellisesti verraten vaan tulkiten niitä sellaisina kuin ne aineistoon annetaan.

3.1 Kokemus tutkimuskohteena

Vastauksia tutkimuskysymyksiini lähdin etsimään fenomenologisella tutkimusotteella, johon kokemuksen tutkimus perustuu. Fenomenologia on osa ymmärtävän psykologian syntyhistoriaa, jonka kehityslinjoja ovat olleet luomassa muun muassa Franz Bretano, Wilhelm Wundt ja Edmund Husserl, joka erityisesti kehitti fenomenologiaa ja sen menetelmään sellaiseksi että sitä käytetään nykyäänkin useissa erityistieteissä (Latomaa 2011, 20–21). Fenomenologia on sekä tieteenfilosofia, tutkimusstrategia että analyysi. Fenomenologisen tieteenfilosofian suuntaus korostaa yksilöllistä kokemusta. Sen mukaan tieto maailmasta välittyy subjektiivisten kokemusten ja elämysten kautta, ja niiden pohtiminen nähdään merkityksellisenä. Fenomenologiassa on monia erilaisia orientaatioita. Fenomenologinen tieteenfilosofia voidaan nähdä vastakkaisena suuntauksen positivismille, jossa tieteelliset menetelmät korostavat ilmiöiden mahdollisimman objektiivista havainnointia ja mittauksista määrällisten muuttujien avulla. (Fenomenologia 2015)

Fenomenologisessa tutkimusstrategiassa kuin myös analyysissä lähtökohtana on tutkijan avoimuus. Tutkimuskohdetta pyritään lähestymään ilman ennalta määrättyjä oletuksia, määritelmiä ja usein myös ilman teoreettista viitekehystä. Fenomenologisen tutkimusstrategian tavoitteena on oman välittömän kokemuksen kautta tuottaa tutkimuskohteesta syvällistä tietoa ja sen keskeinen olemus. Pohdiskeleuva ote kuuluu olennaisesti strategian luonteeseen. Fenomenologiassa tutkimuksessa on variaatioita. Tutkimuskohdetta voidaan kuvata ja analysoida tutkimusprosessissa muodostuneiden kokemusten avulla tai tarkastella muiden ihmisten kokemusta ja ymmärryksen muodostumista heidän kokemustensa kautta, mihin tässä tutkimuksessa pyrin. Tutkimusstrategia antaa mahdollisuuden myös tutkijan itsensä ja tutkijan omien kokemusten ja ymmärryksen muodostumisen tarkkailuun. (Fenomenologinen tutkimusote 2015)

Fenomenologisessa tutkimuksessa havainto, tutkimustulos, syntyy tutkijan tekemästä tutkimuskohteiden välittömän kokemuksen tulkinnasta. Tulkinta syntyy monivaiheisen analysoinnin tuloksena, eikä tutkimustuloksista ole tarkoitus esittää yleistyksiä. Fenomenologisessa analysoinnissa saatetaan käyttää myös useampia analysoijia tai ryhmää, jotta tulkinta saa yksittäistä tutkijaa laajemman pohjan, mutta myös analysoinnin vaiheiden eksakti kirjaaminen tutkimusraporttiin lisää tutkimuksen tulkinnan luotettavuutta. (Lehtomaa 2009) Tässä tutkimuksessa tulkintaryhmän

puuttuessa keskityttiin analysoinnin ja kokemusten tarkkaan kuvaamiseen raportissa. Tutkielmassa restoratiivinen viitekehys antaa näkökulmia kokemusten tarkasteluun, vaikka muutoin lähtökohtana on avoimuus. Tulkinnan luotettavuutta parantaakseni olen pyrkinyt kirjaamaan aineiston analysoinnin vaiheet tarkasti tutkimusraporttiin.

Fenomenologinen analyysi käsittää erityyppisiä fenomenologian tutkimusorientaatiota. Analyysia on täysin mahdollista yhdistää useisiin muihin analyysitapoihin. Fenomenologian periaatteita yhdistettäessä kohteen tulkinnalliseen analyysiin voidaan sitä kuvata fenomenologis-hermeneuttiseksi. (Fenomenologia 2015.) Hermeneutiikka, joka tarkoittaa teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta, keskittyy tutkimuksessa kokemusten merkityksiin, joita lähestytään ymmärtämällä ja tulkitseamalla. Fenomenologis-hermeneuttinen metodi vaatii tutkijalta jatkuvaa perusteiden pohtimista tutkimuksen eri vaiheissa esiin tulevien filosofisten ongelmien, kuten ihmiskäsitys, tiedonkäsitys, sekä kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteiden ratkaisussa. (Laine 2010, 31–32.) Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen metodi tarkoittaakin enemmän ajattelutapaa ja tutkimusotetta kuin teknistä aineiston käsittelytapaa ja asettaa tutkijalle haasteen oman itseymmärryksen laajentamisesta ja vuoropuhelusta aineiston kanssa. Dialogia aineiston ja tutkijan välillä kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi, jonka jokaisen kriittisen reflektion tulkinnan ja aineiston välillä tulisi syventää ja korjata tutkijan ymmärrystä ja vapauttaa tutkijaa minäkeskeisyydestä. (Laine 2010, 33–37.)

3.2 Informantit, aineiston kerääminen, käsittely ja kuvaus

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat alle 18-vuotiaat sovitteluprosessiin osallistuneet nuoret asianosaiset eli asianomistajat (rikoksen uhrin) ja epäillyt (rikoksen tekijät). Tutkimukseen kutsuttiin kirjeitse Helsingin sovittelutoiminnassa vuonna 2013 tammi–elokuussa vähintään yhteen sovitteluneuvotteluun osallistuneet nuoret, joiden kokemus sovittelusta on vielä melko tuoreena muistissa. Rajaus Helsingin sovittelutoiminnassa olleisiin nuoriin oli luonteva olemassa olleen sovittelijayhteyteni vuoksi. Sain sovittelutoiminnan henkilöstöltä paljon apua haastattelujen toteuttamiseksi. He keräsivät kutsuttavien yhteystiedot sekä tulostivat ja lähettivät tutkimustiedotteen nuorille (liite 1) ja vanhemmille (liite 2). Tiedotteissa kerrottiin tutkimuksesta, haastattelusta, tietosuojasta, raportoinnista sekä annettiin nuorille ilmoittautumisohjeet ja vanhemmille suostumusohjeet. Tutkimustiedote lähetettiin 58 epäiltynä ja 41 asianomistajana olleelle nuorelle. Huoltajien lomakkeet palautettiin sovittelutoimintaan.

Ensimmäisen kirjeen perusteella tutkimukseen ilmoittautui kaksi nuorta, jonka jälkeen soitin läpi kaikki muut, joille kirje oli lähtenyt. Soittojen perusteella sain kolme haastateltavaa. Koska tarvitsin lisää haastateltavia, opinnäytetyön ohjaaja ehdotti nuorten tapaamista sovittelun yhteydessä. Marras-joulukuussa 2013 sain suostumuksen lopuilta kolmelta nuorelta sovittelujen yhteydessä haastatteluihin. Haastattelut toteutettiin pääkaupunkiseudulla nuorille parhaiten sopivassa paikassa. Sain käyttää haastattelutarkoitukseen sovittelutoiminnan tiloja, joiden lisäksi sain haastattelukäyttöön myös Aseman lapset ry:n tiloja Narikkatorilla. Osa haastatteluista tehtiin muutamassa pääkaupunkiseudun kirjastossa ja osa puhelimitse.

Haastattelut nauhoitettiin digitaalisella nauhurilla, josta ne purettiin tekstiksi litteroimalla. Litteroitaessa aineistoa tekstiksi käytettävään kieleen vaikuttavat tutkijan valinnat siitä, mihin aspekteihin hän aikoo keskittyä analyysissään (Alasuutari 2011, 85). Puhekieli ja muun muassa huokailut muistuttivat haastattelutilanteista ja pitivät nuorten ”äänen” paremmin kuuluvilla analysointivaiheessa, joten päädyin litteroimaan haastattelut autenttisina puhekielineen ja pitämään änkytykset, epäröinnit ja ”totanoinnit” tekstissä sekä merkkaamaan pidemmät tauot ja esimerkiksi huokailut. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ollut analysoida diskurssia, joten muutoin taukojen kestot ja sävelkorkeuden muutokset rajattiin litteroinnin ulkopuolella. Selkeyden vuoksi täytesanoja, änkytyksiä yms. on kuitenkin poistettu raportissa käytetyistä lainauksista. Yhtenäisen kirjoitustavan löytäminen litteroinnissa osoittautui alussa haastavaksi, jonkinlainen litterointimalli olisi ollut varsin hyödyllinen tässä vaiheessa. Tarvitsin lopulta myös tekstinkäsittelijän apua haastattelujen litterointiin nauhurin rajoitetun käyttöajan vuoksi, minkä vuoksi yhtenäinen kirjoitustapa oli erityisen merkityksellistä analysointivaiheen kannalta. Kirjallista haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 3 tuntia 21 minuuttia, litteroituna Arialin 12 fontilla 1,5 rivivälillä aineistoa oli paperilla 95 sivua.

Tutkimusaineisto rakentuu kahdeksan nuoren haastatteluista, jotka tehtiin sovitteluprosessin päättymisen jälkeen tai sen loppuvaiheessa, kun sovitteluneuvottelu oli ohi ja sovittelun tulos oli tiedossa. Haastatteluihin osallistuneiden sovitteluneuvottelut tapahtuivat vuoden 2013 aikana painottuen kevääseen ja alkukesään sekä loppusyksyyn. Osa haastatteluista tapahtui muutama kuukausi sovittelun jälkeen ja osa viikon sisään sovitteluneuvottelusta. Kaksi nuorista osallistui sovitteluun asianomistajan roolissa ja kuusi heistä oli epäiltynä rikoksesta. Yksi haastatelluista oli toista kertaa sovittelussa, joten hän kertoi kokemuksiaan kahdesta hyvin eri tavoin sujuneesta sovittelusta. Sovitelluista tapauksista seitsemän oli pahoinpitelyjä, yksi varkaus ja yksi vahingonteko. Yhdessä sovittelussa käsiteltiin sekä pahoinpitelyä että varkautta. Pahoinpitelyistä neljä oli kohdistunut tuttuun tai puolittuun nuoreen, yksi tuntemattomaan nuoreen ja yksi tuntemattomaan aikuiseen. Yksi pahoinpitelyistä tapahtui lähisuhteessa, jossa uhri tuli seurustelukumppaninsa

pahoinpitelemäksi. Vahingonteko kohdistui tuntemattoman henkilön omaisuuteen ja varkaus puolitutun henkilön omaisuuteen. Haastatelluista neljä oli tyttöjä ja neljä poikia, mutta sukupuolen rooli ei korostunut sovittelukokemusten analysoinnin perusteella muutoin kuin haastattelun pituudessa, niin että tytöt (ka 31 minuuttia) kertoivat kokemuksestaan jonkin verran vuolaammin kuin pojat (ka 19,5 minuuttia). Haastatteluissa kävi ilmi myös, että kolmella haastatelluista oli joko toisen tai molempien vanhempien puolelta monikulttuurinen tausta. Samassa suhteessa sukupuolieron kanssa, taustaltaan monikulttuuriset nuoret (ka 32 minuuttia) olivat haastattelussa monisanaisempia kuin taustaltaan valtaväestöä (ka 20 minuuttia) edustavat. Muutoin etninen tausta ei korostunut nuorten kertomuksissa.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten haastatteluihin ja etsimiseen liittyi piirre, joka on syytä nostaa esiin. Jostain syystä uhreina sovitteluissa olleet nuoret olivat varautuneempia haastattelutilanteissa. Heitä oli myös haastavampaa saada mukaan haastatteluihin. Jutellessani useamman uhrin kanssa tuntui siltä, että asiaan palaaminen oli heille vaikeaa ja he olisivat mieluummin halunneet unohtaa koko asian juttellessa ennen haastattelua, he kokivat etteivät enää halunneet asiaan tarttua. Vastauksen toistuttua, se nosti ilmoille kysymyksiä siitä, miksi näin. Liittyykö asia sovittelun prosessiin, lopputulokseen, restoratiivisuuden kokemukseen, vai halusivatko he vain siirtyä seuraavaan vaiheeseen elämässään? Se jäi mysteeriksi. Toisaalta pohdin myös kokivatko rikoksesta epäiltyä tarvetta vielä selittää ja näin ollen tavallaan sovittaa tekoaan.

3.3 Teemahaastattelulla nuorten kokemuksiin

Haastattelu on kvalitatiivisen tutkimuksen päämenetelmä, joskaan sitä ei tule valita käyttöön pohtimatta sen soveltuvuutta tutkimusongelman ratkaisuun. Haastattelun etuna on joustavuus muihin tiedonkeruumenetelmiin verrattuna. Haastattelulla korostetaan tutkittavan roolia tutkimuksen aktiivisena subjektina ja merkitysten luojana. Haastattelu valitaan usein myös silloin kun halutaan tutkia arkoja tai vaikeita aiheita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 205–206.) Tutkimusaineiston keräsin teemahaastatteluin, vaikka se ei Laineen (2010, 37) mukaan ole paras tie fenomenologiseen tutkimukseen ja toisten kokemuksiin. Haastattelukysymysten avoimuudella ja teoreettisella ennalta määrittämättömyydellä pyritään saamaan aikaan mahdollisimman avoin, luonnollinen ja keskustelunomainen tapahtuma (em.) Antaakseni mahdollisimman paljon tilaa nuorten omalle kerronnalle, mutta samalla hieman epäillen omia aloittelevan tutkijan taitojani päädyin tukemaan keskustelua kronologisesti 1) ennen sovittelua, 2) sovittelussa ja 3) sovittelun jälkeen etenevällä

haastattelurungolla (liite 2), jossa oli avointa keskustelua ja kokemusten kerrontaa tukevia kysymyksiä. Teemahaastatteluhengen mukaisesti puhumisjärjestys oli vapaa ja eteni nuorten ehdoilla (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Keskustelun alustamiseksi kerroin haastateltaville rungosta, mutta korostin oman kerronnan tärkeyttä. Ihan aluksi kysyin myös joitakin tausta tietoja saadakseni kuvan tapahtumien aikajänteestä, sovitellun rikoksen tyypistä ja sovittelun läsnäolijoista. Tapahtumien taustoista nuoret kertoivat juuri sen verran kuin itse halusivat, toiset hyvin yksityiskohtaisesti ja toiset yhteen lauseeseen kiteyttäen. Heidän tarvinnut kertoa mitään, mitä he eivät halunneet ja usein tapahtumat tarkentuivatkin vasta keskustelun edetessä. Toiset haastattelut etenivätkin täysin nuorten kertomusten ehdoilla, mutta toisten, erityisesti puhelimitse tehtyjen haastattelujen osalta nuorten kerronta oli vaisumpaa ja jouduin tukeutumaan apukysymyksiin. haastatteluissa Pyrin kuitenkin välttämään pikkutarkkojen kysymysten esittämistä paperilta lukien ja tarttuen siihen mitä nuoret itse kertoivat, kuten Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006) suosittelevat.

3.4 Monimenetelmäisyys analyysissa hermeneuttisen kehän tukena

Keskustelin aineiston kanssa pitkään ja hartaasti, paljon pidempään kuin oli tarkoitus. Matkani aineiston kanssa ei ollut missään vaiheessa kovin rakentunutta, ennemminkin yritysten ja erehdysten, tai paremminkin oivallusten kautta. Tutkivaa dialogia aineistoin kanssa hermeneuttiseksi kehäksi ja kuvataan kehämäisenä spiraalina, jonka keskustaa kohden tutkijan ymmärrys korjautuu hänen aina palatessa aineistoon uudelleen ja uudelleen. (Laine 2010, 35–37.) Lopulta yhdistelin analyysi- ja tulkintavaiheessa kolmea erilaista menetelmää; teemoittelua, tyypikirjoituksia ja lopuksi vielä aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jotka auttoivat tarkastelemaan aineistoa ja kohtaamaan tulkintani erilaisia kulmista kulkiessani kohti hermeneuttista kehää ja syvempää ymmärrystä (ks. Laine 2010, 36) Analysoinnin ja tulkintojen tekemisessä vaikeinta oli päästää irti ajatuksesta, että saattaa tehdä haastatellun nuoren mielipiteestä vääriä tulkintoja ja johtaa tuloksia harhaan. Erilaiset menetelmät vahvistivat uskoani omiin tulkintoihini, kun ne alkoivat eri menetelmin näyttää samanlaisilta. Tätä voidaan kutsua myös triangulaatioksi eli monimenetelmäisyydeksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006; Triangulaatio 2007). Monimenetelmäisyys, jota käytin jossain määrin tietämättäni, soveltui hyvin tukemaan dialogiani aineiston kanssa, sillä sen avulla pyritään erityisesti kohottamaan tutkimuksen luotettavuutta ja osoittamaan, ettei jokin tulos, tässä tapauksessa tulkinta, ole pelkästään sattumanvarainen, vaan sama päätelmään on päästy erilaisilla lähestymistavoilla (em.).

3.4.1 Vaihe 1: Aineiston teemoittelu

Litteroinnin ja useiden lukukertojen jälkeen aineistosta alkoi nousta esiin toistuvia ja yhdenmukaisia havaintoja, joita lähdin lajittelemaan teemoiksi. Teemahaastattelussa käyttämäni runko eteni kronologisesti, ja oli hyvin väljä, joten se ei ohjannut teemojen muodostumista, mutta en täysin välttänyt aiheiden ennakko-oletusten tekemistä. Aineistosta nousseet teemat vastasivat joiltain osin omiin lähinnä teoreettisesta viitekehuksesta nousseisiin teemoihin. Lajittelin aineistoa alkuun tarkastellen erityisesti kohtaamisia, tunteita, prosessiin liittyvää tietoa ja nuorten omaa toimijuutta ja osallisuutta. Jossain vaiheessa teemoittelu pysähtyi kuin seinään ja koin, etten osannut jatkaa valtavan aineiston kanssa. Kun aineisto alkoi hajaantua, koin tarvetta kuitenkin palata myös haastateltavien yksilöllisiin tarinoihin nähdäkseni mahdollisesti jotain laajempia yhtenäisyyksiä tai eroavaisuuksia kokemusten takana ja selkeyttääkseni aineiston käsittelyä.

3.4.2 Vaihe 2: Sovittelutarinat

Toinen analyysivaihe oli yritys pelkistää aineistoa tekemällä siitä tyyppitarinat, koska koin jatkuvasti tarvetta palata yksittäisten nuorten kertomuksiin ison aineistonmassa seasta. Koin myös tarvitsevani aineistosta nousseille tulkinnoille vertailukohtaa. Tässä vaiheessa kirjoitin jokaisen haastattelun pohjalta tiiviin sovittelutarinan, joka kertoi pääkohdat nuoren kokemuksesta rikoksesta sovitteluun ja sen jälkeisiin tapahtumiin. Tarinat sisälsivät myös haastatteluista esiin nousevia sovitteluprosessia, tunnelmia ja asenteita kuvaavia lainauksia, joihin kulloinenkin haastattelu mielestäni kiteytyi. Tarinoissa kerrataan myös haastattelun olosuhteita sekä motivaatio tutkimukseen osallistumiseksi, mitkä omalta osaltaan luovat tarinoihin ja niiden omistajiin suhdetta. Tarinat auttoivat tutustumaan aineistoon eri tavalla kuin teemoittelu. Hetken myös harkitsin jatkavani narratiivista analyysia, mutta jatkoin sitten polkua, jonka olin aloittanut. Tarinat muistuttivat kontekstista eri tulkintoja tehdessä. Tyyppitarinat olivat kuitenkin luonteeltaan sellaisia, että nuoret olisivat olleet tunnistettavissa, eivätkä sellaisenaan käytettävissä. Tässä vaiheessa dialogiini aineiston kanssa tuli pitkä tauko, jonka jälkeen jouduin vielä kerran tarkastamaan analyysisin suunnan.

3.4.3 Vaihe 3: Sisällönanalyysi; pelkistäminen ja luokittelu

Totesin, että minun oli vaikea päästää irti alkuperäisestä aineistosta, koska nuorten tarinat olivat niin tunnistettavissa ja päädyin ystäväni avustuksella sisällönanalyysiin; pelkistämään ja erittelemään aineistoa yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien. Pyrin sisällönanalyysin avulla muodostamaan nuorten kokemuksista tiivistetyimmän kuvauksen, jotta löytäisin niiden keskeiset sisällöt, keskinäiset

kytkökset ja saisin tukea hermeneuttisella kehällä etenemiseksi. Analysoinnin lopuksi totesin tulosten olevan helpommin dialogissa myös restoratiivisen oikeuden laajemman kontekstin kanssa. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2006.) Aineiston pelkistäminen oli tuskallinen vaihe, jossa lause lauseelta pelkäsin tekeväni haastelluille oikeusmurhan tulkitsemalla nuorten kokemuksia väärin. Osa nuorten vastauksista oli hyvin lyhyitä, lyhimmillään yksisanaisia vastauksia kysymyksiin, osa puolestaan pitkiä, rönsyileviä ja asiasta toiseen poukkoilevia yksinpuheluita, joten saadakseni aineiston yhdenmukaisemmaksi tiivistin vastausten ydinviestit yhteen virkkeeseen. Vaikka yritin tehdä tiivistykset mahdollisimman ytimekkäiksi, jätin niihin olennaisin osin nuorten itsensä käyttämiä sanoja muistuttamaan alkuperäisestä kommentista ja kontekstista. Joihinkin pelkistykseen jätin myös suoria lainauksia, jos se oli mielestäni sisällön kannalta tärkeää tai erityisen ytimekkäästi ilmaistu. Aineiston käsittely oli pelkistysten pohjalta huomattavasti helpompaa kuin alkuperäisen aineiston. Yksinkertainen ja konkreettinen tulosta, leikkaa ja jaa palat samankaltaisiin luokkiin, toimi tässä tapauksessa lopulta parhaiten, vaikka tein lajittelun myös sähköisesti. Pelkistämällä aineiston olennaisin osin huomasin nuorten sovittelulle antamien merkitysten nousevan helpommin esiin ja toisaalta aiemmin tehneeni tulkintojen vahvistuvan tai vaativan uutta tarkastelua. Seuraavat taulukot (1, 2) kertovat aineiston sisällönanalyysin vaiheista. Taulukossa 1 on esitetty, miten nuorten kokemukset restoratiivisen oikeuden mukaisessa sovitteluprosessissa ovat aineistolähtöisen analyysi- ja tulkintatyön tuloksena muodostaneet tulosluvussa tarkemmin esiteltävät ala- ja yläluokat. Taulukossa 2 löytyvät koottuna kaikki ala- ja yläluokat.

Ylä- ja alaluokkien yhteys aineistoon				
Käytetyt lyhenteet: Ao = asianomistaja Ep = epäilty H = haastattelija N = nuori				
Alkuperäisilmaus	Tiivistys	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka
<p>"No jännitti ihan hirveesti ja sitte pelotti, että apua, jos se menee semmoiseksi sanaharkaksi sielläkii; ja sitte jännitti seki, et ku ootettiin sitä, et se sovittelu alkaa niin mua pelotti ihan hirveesti, et se asianomistaja tuli oottelee siihen samaan huoneeseen mejän (H: ymm) kanssa, et se oli mun mielestä jotenki ahistavaa (naurahdus-huokaus) tai sillei, mutta sitte ku päästiin sinne huoneeseen niin niin ei se ollukaa yhtää mitenkää. Kaikki meni ihan rennosti ja sillei (H: okei) ei ollu mitään semmost negatiivista ilma- ilmapiiriä siellä."</p>	<p>Sovittelun alkua odotellessa eptä jännitti ja ahdisti, kun ao tuli samaan tilaan odottamaan</p>	<p>Vastapuolen tapaaminen aiheutti negatiivisia tunteita, mutta sovittelussa ilmapiiri rentoutui.</p>	<p>Kohtaaminen herätti tunteita.</p>	<p>Kohtaaminen</p>
<p>"Et, et periaattees kokoajan ne sovittelijat painotti sitä, että tää on teijän välinen sopimus, että ei mee niin kö, et me ollaan puolueettomii ja tälle ja. Et mun mielestä se oli ihan tasavertast kohteluu."</p>	<p>Sovittelijat painottivat osapuolten keskeistä roolia ja omaa puolueettomuuttaan</p>	<p>Sovittelijat painottivat osapuolten keskeistä roolia Sovittelijat korostivat omaa puolueettomuuttaan</p>	<p>sovittelijoiden rooli</p>	
<p>"H: No... Oliko tässä sovitteluprosessissa jotain epäselvää tai vaikeasti ymmärrettävää? N: Öö ei mun mielestä ei, ne aika hyvin just ne sovittellevat henkilöt niin kerto justiin kaikista asioista sillei selkeesti." (Ao03)</p>	<p>Ao koki, että sovittelijat kertoivat sovitteluun liittyvistä asioista kattavasti ja selkeästi.</p>	<p>Sovittelijoilta saatiin selkeää ja kattavaa tietoa sovitteluprosessissa.</p>		
<p>"Niin niin periaatteessa ku tapaus oli sillei molemminpuolista, niin niin sitte periaatteessa hän vaan sitten sai sillei niin ku siitä korvauksen itselleen, niin siitä mejän äiti oli erimielteä, et sen ei pitäis mennä näin."</p>	<p>Epn äiti ilmaisi sovittelussa, että oli eri mieltä korvauksista koska pahoinpitely oli molemminpuolista, mutta vain ao oli tehnyt rikosilmoituksen ja hakenut vammoista lääkärintodistuksen.</p>	<p>Vanhemmat ilmaisivat mielipiteensä jos kokivat tilanteen epäoikeudenmukaiseksi</p>	<p>Vanhempien rooli kohtauksessa</p>	
<p>"Se kyseinenkään henkilö (sosiaalityöntekijä) ei ymmärtänyt tilannetta, että se ei tajunnut mun kannalta sitä asiata. Tuntu välillä, et se oli vähän puolueellinen, koska niin ku kyl se toinen henkilö oli asianomistaja. Niin sekin tuntu olevan puolueellinen, täällei."</p>	<p>Epn mukaan oma sosiaalityöntekijä ei ymmärtänyt tilannetta hänen kannaltaan. Ep koki sosiaalityöntekijän olleen välillä puolueellinen, asianomistajan puolella.</p>	<p>Epäilty koki, että jäi ilman tukea sovittelussa</p>		
<p>Vielkää halua nähdä jatkää, mä en haluu tuntee sitä enää, mä en haluu tietää siitä mitään. Mul on sen verran paljon vihaa sitä kohtaan, et mä en halua nähdä koko jatkää. Siit ei tulis mitään hyvää. Vaan ihan sen takia.</p>	<p>Asianosaiset ovat edelleen huonoissa väleissä, vaikka sovittelussa päästiinkin sopimukseen.</p>	<p>Sovittelu ei ratkaissut konfliktia.</p>	<p>Kohtaamisen haasteet</p>	

Kuva 1 Esimerkki aineisto pelkistämisestä ja luokittelusta.

Alaluokka	Yläluokka
Kohtaaminen herätti tunteita.	Kohtaaminen
Keskustelun luonne	
Sovittelijan rooli	
Vanhempien/ huoltajien roolit	
Kohtaamisen haasteet	
Nuoren keskeinen rooli sovittelussa	Osallisuus
Osallistumisen motiivit	
Tiedon merkitys	
Osallisuuden haasteita	
Monia ulottuvuuksia	Oikeudenmukaisuus
Sovinto ja korvausten kohtuullisuus	
Rooleihin liittyvät haasteet	
Myönteinen kokemus kun asioita pystyy edistämään tai hallinnan tunne	Oppiminen
Vastapuolen inhimillistyminen	
Seuraukset	

Kuva 2 Aineistolähtöisen analysointi- ja tulkintatyön tuloksena syntyneet ala- ja yläluokat.

3.5 Eettiset lähtökohdat

”Tutkimuseettiset normit eivät sido tutkijaa laillisesti, mutta ne velvoittavat tutkijaa ammatillisesti.” Ihmistieteiden eettiset normit perustuvat neljään alun perin lääketieteeseen kehitettyyn periaatteeseen; hyötyperiaate, vahingon välttämisen periaate, autonomian kunnioituksen periaate ja oikeudenmukaisuuden periaate. Tietosuojalain laatimisen (1970) jälkeen normeihin on sisältynyt myös tietojen luottamuksellisuuden turvaamisen periaate. Edellisten lisäksi eettiseen normistoon sisältyy myös tieteen sisäisen etiikan periaatteita kuten kehotuksia noudattaa tieteellisiä menettelytapoja avoimesti ja rehellisesti. (Kuula 2006, 58-60.) Tässä luvussa esittelen tutkimuksen toteutukseen liittyvät eettisten pohdinnat ja valinnat.

Sovittelun ydin on sovittelussa olevien asianosaisten osallisuus ja oman asian eteen toimiminen asioiden selvittämiseksi. Sovittelun prosessi on koettu toimivaksi aikuisten näkökulmasta mutta alaikäisten nuorten osalta tulokset eivät ole olleet niin yhdenmukaisia. Tässä tutkimuksessa kuunnellaan ja tulkitaan alaikäisten nuorten kokemuksia sovittelusta ja tuodaan heidän ääntään kuuluviin. Tutkimustulos toi esiin olennaista tietoa sovitteluprosessista nuorten näkökulmasta muun muassa siitä millainen nuorten rooli oli aikuisten rinnalla, millaista oli vuorovaikutus, mikä oli vanhempien tai huoltajien merkitys, oliko lopputulos oikeudenmukainen ja millaisia tunteita sovittelu herätti. Alaikäisten näkökulman esiin tuominen erityisesti heidän yhdenvertaisen osallisuuden ja toimijuuden näkökulmasta voidaan hyvin perustella eettisesti.

Lasten ja nuorten osallistuessa tutkimukseen eettisten normien tärkeys korostuu ja niiden noudattamiseen tulee uusia ulottuvuuksia. Eettisen toiminnan näkökulmasta tässä tutkimuksessa nousi esiin kolme teemaa, joita erityisesti pohdin. Ensimmäisenä tutkimusidean syntyessä pohdin sitä, miten nuorten osallistuminen tutkimukseen saattaa heihin vaikuttaa. Ihmistieteissä puhutaan useimmin henkisten, sosiaalisten tai taloudellisten vahinkojen välttämisestä, koska fyysisten vahinkojen riskit eivät ole kovin yleisiä (Kuula 2006, 62–63). Rikoksen tekeminen ja uhriksi joutuminen ovat kuitenkin arkaluontoiseksi mielletäviä asioita, joihin saattaa liittyä paljon negatiivista tunnelatausta, minkä vuoksi henkisten vahinkojen arviointi oli olennaista. Henkisten vahinkojen arviointi etukäteen on haastavaa, mutta kunnioittavalla vuorovaikutuksella ja raportin kirjoittamistyyllillä voidaan välttää tutkittaville aiheutuvia henkisiä vahinkoja (Kuula 2006, mt.). Henkisten vahinkojen välttämiseksi kiinnitin erityistä huomiota tutkimuksesta annettavaan tietoon, jotta se olisi mahdollisimman selkeää ja kertoisi kaiken olennaisen tutkimuksesta, sen aiheesta, tietojen käsittelystä ja raportoinnista. Luotin myös omaan arviooni nuorten parissa työskennelleenä, että tutkimuksen osallistujat 15–17-vuotiaina osaavat arvioida tutkimukseen osallistumisen mahdollisia vaikutuksia ja päättää haluavatko osallistua tutkimukseen. Koska tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja jossain määrin nuorten oma-aloitteisuuteen perustuvaa, en uskonut voimakkaita negatiivisia tunteita kokevien ottavan yhteyttä ja osallistuvan. Haastattelussa kunnioittava vuorovaikutus tarkoitti muun muassa sitä, että annoin tilaa nuorten omalle kerronnalle. Haastattelua ohjasi kronologisesti sovittelun etenemistä seuraava runko (liite 2), jota edeten nuoret saivat kertoa tapauksesta ja sen käsittelystä juuri sen mitä halusivat. Pyrin myös pois haastattelumaisesta otteesta luontevampaan, keskustelun omaiseen vuoropuheluun, joka onnistui joidenkin kanssa, mutta ei kaikkien. Pyrin myös aistimaan tunnelmaa, erityisesti nuorten kokemaa epämukavuutta. Haastattelut olivat hyvin erilaisia, osa lyhyitä ja ytimekkäitä, osa puolestaan pitkiä ja vuolaita. Nuorten oman tyylin kunnioittaminen oli mielestäni tärkeä, enkä esimerkiksi halunnut

lyhytsanaisia painostaa kertomaan enempää kuin he omaehtoisesti halusivat. Joistakin haastateltavista pystyi toisaalta aistimaan, että heistä tuntui mukavalta, ehkä jopa huojentavalta, kertoa kokemuksistaan vapaasti (Kuula 2006, 160–161). Henkisten vahinkojen välttämiseksi, mutta myös tutkittavien yksityisyyden suojaamiseksi päädyin raportissa hävittämään aineistolainauksista haastateltujen tunnisteet heidän rooliaan lukuun ottamatta. Esimerkiksi sukupuoli ei ollut olennaista aineiston raportoinnin kannalta olennaista tietoa, mutta sen hävittäminen tukee haastateltujen tunnistamattomuutta. Päädyin tähän, koska tutkimusjoukko on määrällisesti pieni ja kaikkien tutkimukseen kutsuttujen kohdejoukko oli melko rajallinen ja tarkasti keskitetty. Pyrin myös poistamaan lainauksista tunnistettavuutta edistävät yksityiskohdat tapauksen yksityiskohdista.

Toinen eettinen pohdinta liittyi nuorten tutkimussuostumukseen. Alaikäisten tutkimukseen tulee tutkijan ja tutkimuskohteen lisäksi mukaan kolmas osapuoli, huoltaja, joka määrittelee lasten ja nuorten osallistumista tutkimukseen. Kuula (2006, 147–153) on tarkastellut suojelun ja kontrollin välistä suhdetta, jossa tasapainoillaan erityisesti vahingonvälttämisen ja autonomian kunnioituksen kesken. Nieminen (2010, 31–32) on tarkastellut lapsenhuoltolakia lasten ja nuorten tutkimuksen oikeudellisesta näkökulmasta. Lain mukaan huoltajalla on velvollisuus turvata lapsen hyvinvointi ja oikeus päättää lapsen asioista, saman lain mukaan hänen tulee myös keskustella lapsen kanssa ikätasoisesti ja huomioida hänen mielipiteensä päätöksenteossa. Nieminen (mt.) toteaaakin, että lain eri pykälien toteutumisen seuraaminen on käytännössä mahdotonta. Suojelu on ehdottomasti tarpeen ja osallistumista harkittava tarkoin, mutta toisaalta ylisuojelu voi loukata lasten ja nuorten itsemääräämisoikeutta ja oikeutta tulla kuulluksi ja osallistua. Suomessa ei ole lääketieteen lisäksi muilla tieteenaloilla asetettu lakisääteistä ikärajaa alaikäisten tutkimiselle. Lastensuojelulain soveltaminen on kuitenkin jossain määrin vakiintunut käytäntö; lapsen omaa mielipidettä on aina kuultava ja yli 12-vuotias voi itse päättää osallistuuko tai onko osallistumatta tutkimukseen ilman vanhemmiltaan alustavasti kysyttyä lupaa. (Kuula 2006, 148–151).

Sovelsin suostumusta tässä tutkimuksessa, jossa nuoret olivat jo täysi-ikäisyyden kynnyksellä, niin, että koteihin lähetetyssä tutkimustiedotteessa ohjeistettiin huoltajia ilmoittamaan mikäli, he eivät anna suostumustaan lapsensa osallistumiseen. Mikäli huoltaja ei ollut ilmoittanut kieltävänsä osallistumista, tulkitsin suostumuksen olevan voimassa. Varmistin huoltajan suostumuksen vielä nuorelta kirjallisesti hänen tullessaan haastatteluun samalla lomakkeella (liite 3), jossa hän itse vahvisti osallistuvansa vapaaehtoisesti. Puhelimitse haastateltujen suostumus nauhoitettiin haastattelusta erillisenä tiedostona. Myöhemmin, kun poistin nauhoitteet, kirjasin nauhoitetut luvat suostumuslomakkeille. Näin toimiessani ajattelin madaltavani nuorten osallistumisen kynnystä, ettei osallistuminen ei ole huoltajan aktiivisuudesta riippuvaista. Kaikista tutkimustiedotteen saaneiden

nuorten huoltajista neljä toimitti kirjallisen kiellon tai otti yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse ilmoittaakseen, että eivät anna suostumustaan huollettavansa tutkimukseen osallistumiselle.

Nuorten tutkittavien saaminen mukaan tutkimukseen oli haastavaa, joten myös nuorten rekrytoimistapaan liittyi eettistä pohdintaa. Päätin osallistujien matkakulujen korvaamisen lisäksi tarjota osallistujille palkkioksi elokuva lipun. Palkkion käyttämistä nuorten motivoimiseksi osallistumaan pohdin siten, että elokuva lipun arvoinen palkkio saattaa motivoida ottamaan yhteyttä, jos tutkimukseen osallistuminen kiinnostaa. Toisaalta kyse oli arvoltaan vähäisestä korvauksesta, mikä ei mielestäni houkuttele osallistumaan vastoin omaa tahtoa palkkion vuoksi. Osallistujat ilmoittautuivat tutkimukseen itse tai heiltä tiedusteltiin halukkuutta osallistua tutkimukseen puhelimitse tai sovittelutoimistolla ennen sovittelun alkua. Kirjeiden perusteella ilmoittautui kaksi nuorta oma-aloitteisesti, kolme osallistujaa suostui haastatteluun henkilökohtaisen puhelun perusteella ja loput kolme osallistujaa tavattiin henkilökohtaisesti ennen sovittelun yhteydessä ennen sen alkamista. Mahdollisesta puhelusta kerrottiin tutkimustiedotteessa, mutta koska sekään ei tuottanut toivottua tulosta, päädyin etsimään tutkittavia kasvokkain sovittelujen yhteydessä. Ennen nuorten tapaamista sovittelutoimistolla, pohdimme sovittelutoimiston henkilöstön kanssa miten voisin minimoida sen, ettei haastattelupyynnö sovittelun yhteydessä tunnu painostavalta tai ettei nuoret tarvitse pelätä kieltäytymisen vaikuttavan heidän sovitteluunsa. Nuoria tavatessa korostin omaa rooliani ulkopuolisena tutkijana, osallistumisen vapaaehtoisuutta ja sen erillisyyttä sovittelusta. Nuorten ei myöskään tarvinnut heti ilmoittaa suostumustaan, vaan sovimme, että mikäli nuori on halukas harkitsemaan osallistumista soitan seuraavana päivän sovittelun jälkeen. Tutkittavien onkin todettu olevan myönteisempiä suostumukseen suoralla kontaktilla kuin epäsuorasti, kuten kirjeellä lähestymällä. olikin helpompi saada mukaan henkilökohtaisella kontaktilla kasvokkain kuin kirjeellä tai puhelimitse. (Kuula 2006, 159)

Kolmas laajempi eettinen pohdinta liittyi nuorten tietojen ja aineiston käsittelyyn. Hain Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta tutkimuslupaa sovittelutoiminnan Access-tietokannasta löytyvien yhteystietojen käyttämiseen. Tutkimuslupaan tuli eritellä muun muassa tietosuojaan liittyvät toimet, ja tutkimusaineiston säilyttäminen. Noudatin tutkimuksessa Henkilötietolakia ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta, vahingoittamisen välttämisestä ja yksityisyyden ja tietosuojasta. (<http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-ihmistieteissa>). Kun haastatteluja oli tarpeellinen määrä kohdejoukkoon kuuluvien nuorten yhteystiedot hävitettiin. Haastatellen digitaalisella nauhurilla äänitetyn aineiston litteroinnin jälkeen äänitteet poistettiin. Litteroinnin yhteydessä aineistosta poistettiin vastaajan tunnistamisen

mahdollistavat tiedot. Kirjallisen aineiston säilytän yksityisessä arkistossani. Kiinnitin paljon huomiota aineistoa käsitellessäni ja raportoidessani siihen, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät ole tunnistettavissa niistä.

4. Sovittelu kohtaamisten kenttänä – nuorten kokemuksia sovitteluprosessista, kohtaamisesta ja oikeudenmukaisuudesta

Tässä luvussa esittelen nuorten kokemuksia sovittelusta. Luku jakautuu neljään analyysityön perusteella syntyneeseen teemaan, jotka risteävät monin osin toistensa kanssa. Ensimmäisenä esittelen tuloksia sovittelusta kohtaamisena, johon liittyy tunteidenkirjoa, kokemuksia eri osapuolten kohtaamisesta sekä kohtaamisen haasteita. Oikeudenmukaisuuden kokemuksia lähestytään erilaisten ulottuvuuksien, nuorten roolien sekä sovinnon ja korvausten näkökulmista. Nuorten osallisuutta sovitteluprosessissa ilmentävät nuorten motiivit, keskeisen rooli ja tiedon merkitys. Lopuksi tarkastellaan restoratiivisen oppimisen eli muutoksen mahdollisuutta nuorten kokemuksissa.

4.1 Sovittelu kohtaamisena

Haastatteluun osallistuneet nuoret joutuivat tapahtuneen rikoksen seurauksena erilaisiin kohtaamisiin, usein ensimmäisenä omien vanhempiensa ja poliisin kanssa. Sovitteluprosessiin lähteminen merkitsi nuorille ennen kaikkea vastapuolen, uhrin eli asianomistajan tai rikoksentekijän eli epäillyn, kohtaamista. Sovittelutilanteessa kohtaamisiin liittyivät välittömien asianosaisten lisäksi vanhempia tai muita huoltajia sekä vapaaehtoisia sovittelijoita. Tapaamisissa saattoi olla paikalla myös sosiaalityöntekijöitä tai muita lastensuojelutyön edustajia, jolloin kohdattavien joukko kasvoi entisestään. Lisäksi osa lähipiiristä saattoi osallistua kohtaamisiin olematta paikan päällä, olemalla puhelinyhteydessä tai ainakin tavoitettavissa puhelimitse sovittelun aikana. Sovittelukokoonpanot vaihtelivat neljän ja kymmenen henkilön välillä, keskimäärin paikalla oli kuudesta seitsemään henkilöä. Henkilöiden lukumäärä vaikuttaa sovittelun dynamiikkaan ja siellä käytävään keskusteluun. Puhuminen ison ryhmän edessä voi olla vaikeampaa kuin intiimimmässä tilanteessa. Toisaalta myös henkilöiden emotionaalisella suhteilla voi olla vaikutusta tilanteen ilmapiiriin. Seuraava esimerkki kuvaa hyvin sovitteluneuvotteluun osallistuvia eri osapuolia ja kokoonpanojen vaihtelevuutta. Ensimmäisessä sovittelun 11 hengen joukko oli pienentynyt lähes puoleen, mutta samalla läheisiä tukihenkilöitä oli jäänyt pois. Myös osapuolten elämäntilanteet olivat muuttuneet.

Haastateltava kuvaa myös sitä miten äitien poissaolo vaikutti häneen tilanteen outoutena, jonka tulkitsin epävarmuudeksi tärkeän henkilön ollessa poissa.

”Öö, ensimmäisessä sinne osallistu mun se kaveri, joka iski kävi muhun käsiks ja sit sen vanhemmat ja sitten kun se oli silloin huostaanotettu, niin joku tyyppi sieltä sen huostaanottopaikast ja sit mun yks toinen kaveri ja sen äiti ja sit minä ja mun vanhemmat ja sit ne sovittelijat. Ja sit nyt tähän mikä nyt oli, niin tähän osallistu, nyt kun mä oon huostaanotettu niin tota öö sieltä mun huostaanottopaikast mun omahoitaja, sit mun isä ja sit mun kaveri ja sen isä ja sitten ne sovittelijat.

...

Must tuntu vähän oudolta, niin kun mun äiti ei ollu siellä, eikä sit kans senkään äiti.”

(Ao04)

Fyysinen muiden kohtaaminen ei ollut ainoa asia, jonka nuoret joutuivat kohtaamaan sovitteluprosessissa. Ihmisten lisäksi sovitteluprosessissa kohdattiin oman teko ja sen seuraukset sekä omia tunteitaan eri vaiheissa prosessia. Nuoret joutuvat palaamaan rikokseen ja kohtaamaan sen henkilökohtaisesti, toiset kokivat sen negatiivisena, toisille se oli mahdollisuus nähdä esimerkiksi teko toisen osapuolen silmin, kuten seuraavassa esimerkissä xx-vuotias sovittelussa tekijän roolissa ollut poika/tyttö kertoo:

---

*”H: No miltä susta tuntu kohdata se toinen tyyppi, kuka oli siin asianomistaja siin?
N: Öö...Ihan hyvältä, että näki ihan henkilökohtaisesti, että mitä ketä kohtaan on oikein tapahtunu ja mitä.” (Ep06)*

4.1.1 Kohtaaminen meni tunteisiin

Sovittelukertomuksissa kuvattiin paljon erilaisia tunteita. Sovitteluprosessi vaikuttikin olevan tunteikas matka suurimmalle osalle haastateltuja. Aineiston perusteella tunteiden kirjo oli laaja: jännitystä, pelkoa, vihaa, turhautumista, pettymystä, noloutta, katumusta, ärsytystä, ahdistusta, yllättyneisyyttä, helpotusta, turvallisuutta, tyytyväisyyttä ja onnellisuutta. Joku myös koki, ettei tuntunut miltään ja toinen kertoi pitäneensä tunteet sisällään. Negatiiviset tunteet, kuten jännitys ja pelko, näkyivät ennen sovittelua ja vastapuolen tapaamista. Sovitteluun meneminen jännitti tai pelotti lähes kaikkia osallistujia. Jännitykseen tai pelkoon oli erilaisia syitä, kuten vastapuolen tapaaminen, samassa tilassa odottelu, keskustelun sujuminen, syyttely, anteeksipyyttäminen ja sovittelun lopputulos. Myös sitä, miten vanhemmat sovittelussa käyttäytyvät, jännitettiin.

Pitkä aikaväli rikoksesta sovitteluun ja odottaminen lisäsivät jännitystä ja stressiä. Noin puolet haastatelluista oli tavannut toista osapuolta rikoksen ja sovittelun välisenä aikana. Yleensä toisensa tapasivat ne, jotka olivat tunteneet jo ennen rikosta. Toisen osapuolen tapaaminen ennen sovittelua vaikutti jossain määrin vähentävän jännitystä ja pelkoa. Toinen haastattelemani asianomistajista puki sanoiksi sen, että asianosaiset rikoksen ja sovittelun välissä lievitti pelkoa. Tässä tapauksessa asian sopiminen asianosaisten kesken ja korjaantuneet suhteet helpottivat sovittelun odottamista, koska ei tarvinnut pelätä tulevaa kohtaamista:

” Noh – no, ei mulla ainakaan ollu mitään isoja paineita siinä, -- et mä luulen et se niin ku sellasil ihmisil olis siin varmaan vähän paineit, et jos ei oo niin ku se sovittelu toteutunu tai sit niin ku tulee just pahoinpidellyks, niin jos ei tavannu sitä henkilöä niinku vaik vuoteen ja... ni kyl mä luulen et sellasil ihmisil on sit joku semmonen pelko ja semmonen [epäselvä sana], mut ku me oltiin niin ku väleissä, ni ei mul ollu oikei mitään pelkoo siin.” (Ao03)

Helpotus oli jännityksen jälkeen toiseksi yleisin kuvattu tunne. Helpotusta koettiin useimmiten sovittelun jälkeen, tapaus oli saatu käsiteltyä ja sopimukset oli kirjoitettu. Helpotusta kokivat myös ne, jotka eivät olleet täysin tyytyväisiä lopputulokseen. Helpotuksen tunnetta ilmaistiin myös silloin kun oli varmistunut, että kaikki osapuolet halusivat osallistua sovitteluun. Myös sovittelutilanteen tunnelma tai positiivinen yllätys neuvottelun luonteesta sai jännityksen vaihtumaan helpotukseksi. Seuraava esimerkit kuvaavat hyvin, miten yllättyneitä nuoret saattoivat olla tunnelman rentoudesta tai miten sovittelutilanne oli päättynyt helpotuksen tunteeseen:

”...mutta sitte ku päästiin sinne huoneeseen niin niin ei se ollukaa yhtää mitenkää. Kaikki meni ihan rennosti ja sillei. Ei ollu mitään semmost negatiivista ilma- ilmapiiriä siellä.”
(Ep07)

”Tottakai jännitti ja tälle ja ku mä sain sen kirjeen niin mun kädet vaan rupes täriseen ihan hulluna ja täälle. Sit kuitenkin tuli kuitenkin sinänsä helpottunut olo, että kaikki oli kuitenkin halunnut sitä sovittelua. Niin.” (Ep07)

Sovittelukokemuksiin sisältyi helpotuksen lisäksi myös muita positiivisempia tunteita. Monet haastatelluista tunsivat tyytyväisyyttä, kun tapaus oli saatu käsiteltyä. Sovittelukokemukseen yleisesti ja onnistuneeseen sopimukseen liitettiin tyytyväisyyden tunteita. Useat kuvasivat myös positiivisia yllättyneisyyden tunteita, kun korvaukset olivat kohtuulliset, sovittelutilanne oli myönteisempi kuin

oli ennalta ajatellut Nuorten kokemuksista oli tulkittavissa rivien välistä tunteita joita ei kenties ollut helppo sanoittaa, kuten ilahtumista ja luottamusta. Seuraavista esimerkeistä ensimmäisessä epäilty oli stressannut tulevaa kohtaamista, mutta yllättyi iloisesti kun sovittelutilanteen ilmapiiri olikin syyttelevän sijaan puolueetonta. Toisessa tapauksessa tulkinta luottamuksesta syntyi, kun epäilty koki olonsa sovittelussa turvatuksi, vaikka hänellä ei ollut huoltajia sovittelussa paikalla.

H: No miltä susta tää odotusaika sit tuntu?

N: Kyl sitä tietenkin vähän stressas ja jännitti sitä odotusta, mutta sitten kun se oli; sitte ku oli viimeset minuutit käsillä niin sitten se oli tosiaan, että mä odotin, että se olis et tilanne olisi jotenkin erilainen. Oli sitten yllättävää.

H: Mikä siinä oli yllättävää?

N: No mä oletin, että se ois niin ku enemmän vähän syyttävää, mut sit se olikin yllättävän niin ku puolueeton. (Ep06)

Ei se sit, kyl mä niin ku tunsin oloni ihan sillei turvatuks tai sillei, et ei ollu mitenkää semmost, et mä oon niin ku yksin siel ja kaikki on mua vastaan. Vaan se oli just sillein, et ne sovittelijat oli tosi sillein ymm puolueettomii ja sillei. Mut periaattees toisaalta ne sit kans ajatteli just alaikäsen etuuskii sillei tai ku mä oon alaikäinen niin se sillei helpotti vähän asiaa. (Ep02)

Suurin osa sovitteluneuvotteluista sujui leppoisissa ja asiallisissa merkeissä. Muutamissa sovitteluissa negatiiviset tunteet leiskuivat ja purkautuivat huutamisena. Näissä tapauksissa nuoret kokivat turhautumista tai tulleet kaltoin kohdelluiksi, kuten tapauksissa, joissa nuoret kuvasivat ”menettäneensä hermot”, mitä kuvataan seuraavassa esimerkissä:

”Mä muistan vaan tosta, jälkimmäisessä mulla meni niin hermot siihen, sit kun mä tiän, et se on niin ku käyttäny huumeit niin mä aloin haukuu sitä nistiks, mulla meni hermot oikeesti vaan siellä. Niin ylimielisesti käyttäytyy.” (Ao04)

Kaikkia negatiivisia tunteita ei kuitenkaan ilmaistu sovittelussa. Negatiivisten tunteiden kirjo painottui nuorten kokemuksissa, mikä on jokseenkin luonnollista, koska kyseessä on rikokseen liittyvä tapahtuma, joka harvoin on positiivinen. Negatiivisia tunteita kuvattiin esimerkiksi silloin kun koettiin, että tilanne oli epäreilu tai, että vastapuoli ei pysynyt totuudessa tai käyttäytyi muuten huonosti. Muutamat haastatellut toivat esiin muun muassa katkeruuden tunteita sovittelun jälkeen. Näissä tapauksissa sovittelut päättyivät sovintoon, mutta tapauksesta jäi silti ”paha maku suuhun”. Tapauksissa yhteistä on se, että asianosaiset tunsivat toisensa ennen tapausta, olivat olleet jopa hyviä

ystäviä. Näiden tapausten osalta nousi ilmaan kysymys siitä, olisiko sovittelussa voinut edesauttaa välien korjaantumista. Esimerkkitapauksissa asianosaiset olivat olleet hyviä ystäviä ennen tapausta, mutta eivät sovittelun jälkeen enää halunneet olla yhteydessä. Ensimmäisessä tapauksessa epäilty koki epäreiluna, ettei sovittelussa käsitelty kaikkia rikokseen johtaneita tapahtumia. Näennäisestä sovinnosta huolimatta epäilty koki vihaa ja katkeruutta entistä kaveriaan kohtaan edelleen. Toisessa tapauksessa asianomistaja kuvaa pitkäaikaisen ystävyuden päättyneen sovittelun jälkeen, koska epäilty ei ottanut opikseen tekemistään virheistä.

”H: Tunsitteks te ennen sitä tapahtumaa?

N: Öö, me oltiin aika hyvii ystävii.

H: Okei joo, mut sitten se jäi sitten siinä. Entäs sovittelun jälkeen mitäs nyt sitten?

N: Vielkää halua nähdä jätkää, mä en halua tuntee sitä enää, mä en halua tietää siitä mitään. Mul on sen verran paljon vihaa sitä kohtaan, et mä en halua nähdä koko jätkää.

Siit ei tulis mitään hyvää. Vaan ihan sen takia.” (Ep05)

”N: Joo, me ollaan oltu monta vuotta niin ku, oltiin melkein parhait kavereit mut...

...

H: No mitäs nyt sitten sovittelun jälkeen, te ette oo enää missään tekemisissä?

N: Ei kiinnosta olla tekemisissä. Enkä mä tiää ees mitä se puhaa, et onks se taas ruvennu, ruvennu jotai viikonloput vaa jossain baareissa istuskeskelemaan.”

(Ao04)

4.1.2 Keskustelun asiallinen luonne

Kuten aiemmin on todettu, sovittelussa kohtaamisen keskiössä on asianosaisten välinen vuorovaikutus, keskustelu. Nuorten kokemusten perusteella keskustelu sovittelussa oli avointa ja rakentavaa silloin kun sovittelu sujui hyvin. Keskustelun ja kohtaamisen tasapuolisuus yllätti monet. Kaikki saivat puheenvuoroja ja kaikkia kuunneltiin ja nuoret kokivatkin pystyneensä ilmaisemaan näkökulmansa ja kantansa keskusteluissa vapaasti. Suurin osa myös koki sanoneensa kaiken olennaisen, sen minkä halusi. Keskustelua kuvattiin ennen kaikkea asialliseksi, helpoksi ja sujuvaksi, myös ripeäksi ja eteneväksi. Yksi epäillyn asemassa ollut nuori kuvaa hyvin konkreettisten esimerkkien kautta kokemustaan keskustelusta, jossa erilaisille mielipiteille oli tilaa. Keskustelu oli kunnioittavaa, koska kukaan ei loukannut ketään ja erilaiset mielipiteet tuotiin esiin asiallisesti, ilman ilkeilyä:

"No sillei asiallista, et ei ollu mitää; ei kukaa ollu mitenkään sillei mitenkää haukkunu ketään tai mitään, et kaikki oli asiallisii ja sitte öö; just jos vaikka oli erimieltä jostai niin nii esimerkiksi ku määkii tota; ku se puhu niistä korvauksista (H: joo) nii nii sitte, ku se pyys jostain kaulakorust niin ku korvauksii, joka oli menny siinä riidan aikana rikki. Niin määkin olin vaan sillein -et joo sori et mä vähättelen tällein, mutta siis ethän sä voi millään tavalla todistaa, et se on menny siinä mejjän tilanteessa rikki ja tällein niin ku, et ei ollu kuitenkaan sit; että et kaikki oli just tollein -et sori et mä nyt tällein vähättelen ja blä blä blää (H: nii), ettei kukaa tai sillei ettei oltu mitenkään ilkeitä toisillemme kuitenkaan vaikka vaikka oliki tapahtunut sellaine juttu." (Ep07)

Monet haastatellut nuoret vertasivat sovittelua rikosprosessissa kohtaamiensa viranomaisten, kuten poliisin tai tuomioistuinkäsittelyn toimintaan. Myös keskustelun luonnetta sovittelussa argumentoitiin vertaillen poliisikuulusteluihin:

"No se [keskustelu] oli sellast niinku normaali semmost, et se ei tuntunu niinku sellaselt kuulustelulta, vaan niinku et pysty puhumaan jollain tavalla normaalisti, ja ku ne ei ollu mitään niinku poliiseja..."(Ao03)

Keskusteluun liittyen löytyi kuitenkin myös vastakkaisia kokemuksia. Joidenkin kokemuksissa keskustelu sai negatiivisa sävyjä. Vaikka kaikenlaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja jopa suotavaa sovittelussa, keskustelussa tulee säilyä toisia kunnioittava sävy, eikä se saa loukata tai alistaa ketään (Flink 2013, 77). Muutaman nuorten kokemuksissa keskustelua leimasivat molemminpuolinen epäkunnioittava sävy, josta seurasi uusi konflikti. Epäkunnioittavan keskustelun voisi kuvata saaneen aikaan kierteen, jossa negatiivisuus vastavuoroisesti aiheutti lisää negatiivisuutta. Epäkunnioittavan keskustelun kokemuksista löytyi viitteitä huonosta asenteesta, naljailusta, valehtelusta, panettelusta, syyttelystä, nimittelystä ja uhkailusta. Seuraavat esimerkit kuvaavat kattavasti sovittelukeskusteluissa esiintyneitä ongelmia. Ensimmäisessä tapauksessa tilanne alkoi aikuisen asianomistajan ja tämän läheisen ilkkueessa ja syyttäessä epäiltyjä, jotka provosoituivat. Tilanne eteni niin riitaisaksi, että sovittelijat eivät nähneet tilanteessa kunnioittavan vuorovaikutuksen mahdollisuuksia ja päättivät lopettaa sovittelun:

---

*N: Öö se vaan päätty siihen, ku tai se [asianomistaja] alko kyseleen, et ootteks te kovii poikii tai jotain tämmöstä ja sit kaikki alko niin ku huutaa siel. Niin se sovittelija vaan sano, että lopetetaan tää tähän, ettei tästä tuu yhtään mitään. H: Joo. Kuka siellä niin ku alko huutaa ensimmäisenä?
N: Minä. H: Okei, (N: se) miksi?*

N: No multa meni hermot, kun ne, se pariskuntahan, väitti, että me juotiin siellä kaljaa ja oltiin ihan kännissä. Niin se [aon puoliso] sano tota näin, että -sä et varmaan huomannut että; niin sä et varmaan huomannu, että mä katoin sielt ikkunasta. Mä sanoin, että -kyllä mä näin, mä kuulin, kun sä huusit sielt ikkunasta. Sitten se [aon puoliso], että et sä voinnut nähdä, kun sä olit niin kännissä. Mä huusin, että toi on aika röyhkeetä et miten voit väit-; et niin ku syyttää siitä, et mä oon ollu humalassa, et se ei liity tähän asiaan mitenkään. Ja niin ku se sovittelijakin sano kuus tai seitsemän kertaa, että se alkoholi ei liity tähän mitenkään. Et se on ihan sama onko nää pojat ollu kännissä vai ei. (Ep08)

Toisessa esimerkissä negatiivisen vuorovaikutuksen kierre tulee esiin. Asianomistaja koki epäillyn estävän tilanteen käsittelyä ylimielisellä käytöksellä ja alkoi hermostuessaan nimitellä epäiltyä epäasiallisesti. Tähän epäillyn läheinen reagoi esittämällä uhkauksen syytteen nostamisesta:

” Mä en oikein muista oikeesti mitä siellä [1.] sovittelussa puhuttiin. Mä muistan vaan tosta, jälkimmäisessä mulla meni niin hermot siihen, sit kun mä tiän, et se on niin ku käyttäny huumeit niin mä aloin haukuu sitä nistiks (naurahtaa), mulla meni hermot oikeesti vaan siellä. Niin ylimielisesti käyttäytyy...Niin mut sit sen isä oli silleen et tost voi saada kunnianloukkaus syytteen. Just.” (Ao04)

Keskustelun luonteeseen liittyi edellisten lisäksi kolmas piirre, joka on tarpeen tuoda esiin. Keskustelun avoimuus saattoi joissakin tapauksissa olla näennäistä. Jostain syystä useampi niistä nuorista, jotka kokivat, että sovittelussa oli helppo puhua ja kertoivat sanoneensa sen mitä halusivat, kokivat samalla jättäneensä jotain sanomatta. Sanomatta jätetyt asiat olivat muun muassa tyytymättömyyttä korvauksiin sekä tapahtumien taustoihin liittyvää tietoa. Kokemus toisen osapuolen sopimattomasta käytöksestä tai sovittelussa koetusta syyllistämisestä saatettiin jättää ilmaisematta. Asioita jätettiin sanomatta etupäässä sen vuoksi, ettei asian käsittely pitkittyisi, ja että sovinto saataisiin aikaiseksi. Nuoret myös hillitsivät itseään sovittelussa, esimerkiksi silloin, jos kokivat olevansa altavastaajina. Täysin avointa keskustelua saattoi häiritä myös vaikkapa vastapuolen ”huono” asenne, vastapuolen viehättävyys tai esimerkiksi vanhemmilta saadut neuvot. Jotkut epäillyistä kokivat, ettei heillä ollut oikeutta sanoa olevansa erimieltä oman roolinsa tai tekonsa vuoksi. Vaietut asiat ja niiden syyt tulevat esiin muun muassa seuraavissa esimerkeissä, joista ensimmäisessä epäilty ei kertonut sovittelussa kyseenalaistanut asianomistajan kertomusta, vaikka epäili kerrottujen vammojen ja vahinkojen laatua. Lainauksesta on tulkittavissa, että hän vaikenä, koska halusi välttää riitaa päästäkseen sopuun, jota vanhemmatkin olivat korostaneet, mutta myös

siksi, ettei hän kokenut voivansa puolustaa tekoaan kyseenalaistamalla asianomistajan tarinaa. Toisaalta katkelmasta voi tulkita myös vastuunottoa; hän ymmärsi tekonsa ja katui sitä:

” N: Ei mul oikein mitään – mua jäi kalvaa vähän se ku tota mä näin sen [asianomistajan], ja sil oli se sama takki mikä sillä oli silloin tapahtumahetkellä. Mä näin sen sovittelun jälkeen ja sil oli edelleen se sama takki ja ne tota sano siel sovittelussa et ne oli heittäny sen roskeen kun se takki oli ollu niin veressä - tai siinä oli ollu verta jonkun verran. Mä en sitäkään tiedä kun siinä tapahtumahetkellä, me oltiin siel joku viis minuuttia, sil ei kyl vuotanu verta mistään. Ja tota, mä mietin et miks ne sit sano tolle jos sillä oli se sama takki päällä myöhemmin. Ja sitäkin mä mietin, kun ne oli kuulusteluissa sanonu että, ku mä olin lyöny sitä, että sille oli tullu huuleen jotain ruhjeita ja nenään ja silmäkulmaan. Ja mä löin sitä yhe, yhen kerran kerran, ni mä rupesin miettii et mitenköhän iso mun nyrkki on, et se ylettää tälle (näyttää) alueelle periaattees. Nii toiki jäi vähän epäselväks, et miten ne poliisit on voinu uskoo tollasta.

H: Sulle ei tullu mieleen kysyä siellä sit siellä sovittelussa?

N: Ei mulla oikeen ku, en mä tiiä ku, mun vanhemmatkin sano, et ei nyt lähetä sillä asenteella et sinne mennä riitelee ja näi, et koitetaan oikeesti vaa päästä siihen sopimukseen, - et välttyään niinku joltai isommilt ongelmilt. Mä olin iteki sitä mieltä, et kyl se, (H: Ym) koska mä oon ollu kummiski se syyllinen ja se joka on lyöny ja näi, nii ei mul periaattees, emmä voi puolustaa itteeni tollasilla asioilla oikee. Tai mä koin ainakin niin..” (Ep01)

Toisessakin tapauksessa korostuu tavoite saada asia käsiteltyä. Epäilty ei suoraan sanonut, vaikka vihjailikin, että aiheutuneet vahingot, joita häntä vaadittiin korvaamaan vaikuttivat suuremmilta hänen tekoonsa nähden:

”Mä yritin vaa olla sillein mahdollisimman nöyrä niin ku siinä tilanteessa. Vaik niin ku mun mielipide vaik oli saatto olla joku muu, mut niin ku mä vaan halusin sen sillei vaan pois alta. Et okei mä maksan tän sitte erissä ja tällei. Mä maksan sen summan pois ja sit se oli siinä. Et vaik niin ku kyl mä ain vähän jotain vihjailin siinä jossain aina kun mä pyysin anteeks ja tällein. Niin sit mä tällein niin, et must tuntu kyllä et mä en tehny mitään väärää, mut näköjään mä sit tein. ” (Ep02)

4.1.3 Sovittelijoiden rooli puolueettomina sovinnon edistäjinä

Sovittelijoiden rooli ja toiminta näyttäytyivät aineiston pohjalta kohtaamisissa varsin merkityksellisenä. Sovittelijoiden rooliin dialogin tukijoina ja mahdollistajina on viime vuosina kiinnitetty entistä enemmän huomiota sovittelijoiden koulutuksessa (Flinck 2013, 77 – 78). Juuri tätä dialogin fasilitointia nuoret kuvasivat kokemuksissaan. Sovittelijoiden rooli ja toiminta koettiin lähes

yksinomaan positiivisena. Vain yksi haastatelluista kyseenalaisti sovittelijoiden tarpeellisuuden oman tapauksensa selvittämisessä ja epäili sovittelijoiden motiiveja vapaaehtoisina. Yleensä vapaaehtoisuutta arvostettiin ja se tavallaan antoi sovittelijoille nuorten kokemuksissa inhimillisiä piirteitä ”normaaleina” ihmisinä, jonka tulkitsin kertovan myös vertaisuuden kokemuksesta. Sovittelijat eivät olleet poliiseja, tuomareita tai sosiaalityöntekijöitä, vaan tavallisia ihmisiä, kuten asianomistajan esimerkissä kuvailee. Poliisin läsnäolo luo paineita, joten siviilille, joka ei ole tilanteessa työnsä puolesta puhuminen on helpompaa:

”.. niin niin sit oli helpompi tietsä puhua sellaselle - ihmiselle, joka ei oo niinku poliisei, ne oli ihan sellasii normaalei, - normaalei ihmisii niinku. Ohan poliisitkin normaaleja,) mutku niinku se tuo niinku paineita jos ne on poliisei.” (Ao03)

Sovittelijoiden puolueeton rooli ja toiminta vaikuttavat nuorten kokemusten perusteella olevan sovittelijoiden merkittävin ominaisuus sovittelussa ja kohtaamisissa. Puolueettomuus oli yksi käytetyimpiä termejä sovittelijoista puhuttaessa, mikä tuntuu luonnollisesta, koska se on myös tavallisin sovittelijoiden roolistaan käyttämä termi. Tämän epäillyn kertomuksessa tulee esiin puolueettomuuden korostamisen ohella se kuinka, sovittelijat myös korostivat nuorten omaa keskeistä roolia:

”Et, et periaattees kokoajan ne sovittelijat painotti sitä, että tää on teijän välinen sopimus, että ei mee niin kö, et me ollaan puolueettomii ja tällei ja. Et mun mielestä se oli ihan tasavertast kohteluu.” (Ep07)

Sovittelijat vaikuttivat nauttivan nuorten kokemuksissa luottamusta, heidän koettiin tavoittelevan yhteisymmärrystä sekä ajavan kaikkien etua. Sovittelijoiden toimintaa pidettiin myös informatiivisena, joku kuvasi sitä myös selkeänä. Tieto sovittelun etenemisestä ja vaihtoehdoista edesauttoivat nuorten osallisuutta (ks.4.3). Haastateltujen kokemusten perusteella sovittelijoista rakentuva kuva on puolueeton ja luotettava sovinnon edistäjä, joka ohjasi keskustelua ja käytännön asioiden järjestämistä ja kertoi toimintaperiaatteista, vaihtoehdoista ja mahdollisista etenemistavoista. Sovittelijoiden roolin koettiin helpottavan sovinnon edistymistä, kuten eräs epäilty kuvaa. Hän koki sovittelijoiden vaikuttaneen eniten lopputulokseen helpottamalla sovinnon ja sopimuksen laatimista antamalla ratkaisuehdotuksia ja vaihtoehtoja tilanteissa, joissa ei itse olisi tiennyt mitä voi tai pitää tehdä:

"No siis periaatteessa ne sovittelijat [vaikutti eniten lopputulokseen] tai sillei, koska koko ajan niin ku ne niin ku periaattees niin ku niil oli ne ehdotukset. Niil oli niin ku. Ne ne niin ku kerto meille ja me periaattees oltiin sillein, et vastaan tai ei vastaan tai sillein. Et ne oli ne jotka kerto meille periaatteessa mitä vaihtoehtoja meil on niin ku ylipäättään olemassa tässä niin, et se oli niin ku sillein, just oo. Se teki siit sillei vähän helpompaa. Et oli niin ku, et ne just sillei ties ja tällei periaattees just niin ku ns. vaikutti sil tavalla tai sillei nii oli sillein ihan. Ettei tarvinnu ite olla sillai, et mitä nyttien. Et mitäs, jos mää vaik maksan sulle siihen mennessä tällei. Jos mä vaik sillein, kun mun palkka tulee. Niin tota niin ei tarvinnu sillei niin ku, et se helpotti vähän kyl, et ne osas ja tällein." (Ep02).

Haastatteluaineiston perusteella kävi ilmi, että nuorten kokemuksissa sovittelijoilla oli paljon vaikutusta sovittelun lopputulokseen asianosaisten itsensä ohella. Vaikutus kuitenkin nähtiin enemmänkin välillisenä, keskustelun fasilitoinnin ja annetun tiedon muodossa, ei niinkään lopputuloksen määrittelyyn osallistumalla. Haastatellut tarkensivatkin sovittelijan roolia kertomalla muun muassa, että sovittelijat eivät kommentoineet sopimusta, mutta saattoivat esimerkiksi muistuttaa osapuolia korvausten kohtuullisuudesta ja asianosaisten keskeisestä roolista sovittelussa ja ratkaisuisissa. Moni haastatelluista nuorista myös koki sovittelijoiden olleen eniten äänessä sovitteluneuvottelussa. Nuoret eivät siis kritisoineet sovittelijoiden vaikuttavaa roolia tai pitäneet näitä piirteitä sovittelijan roolissa negatiivisina asioina, päinvastoin he kokivat prosessin ohjaamisen hyvänä. Siellä täällä sovittelijoiden toiminnassa oli kuitenkin tulkittavissa myös kyseenalaista, mutta toisaalta myös inhimillistä toimintaa, esimerkiksi silloin kun sovittelijat antoivat ohjeita ja neuvoja siitä miten sovittelussa tulee käyttäytyä tai sanoa. Sovittelijoiden rooli on pitäytyä taka-alalla ja antaa tilaa asianosaisten keskustelulle, mutta samaan aikaan tukea keskustelua haastavina hetkinä. Tasapainoilu kontrolloimisen ja tukemisen välillä voi olla haastavaa erityisesti silloin kun halutaan auttaa, toisen ihmisen valinnat tai ratkaisut eivät ole itselle mieleen tai kun keskustelussa ei päästä eteenpäin (Flink 2013, 54–55). Esimerkiksitilanne, jossa sovittelija selvästi halusi edesauttaa sovintoa ja positiivista ilmapiiriä, mutta jätti nuoren oman kokemuksen huomioimatta, ajoi epäilyllin ristiriitaiseen tilanteeseen:

" Mää ehin vaihtaa muutaman sanan niin ku niiden sovittelijan kaa ennen sitä [sovittelua]. Niin se sano just, et aluks kun tulee, niin kantsii pyytää just anteeks ja pahotella tapahtunutta ja tällein. Siit saa niin ku sen hyvän alun ja tällein. Sit se menikin sillein. No mä tulin sinne ja sit mä just pahoittelin tapahtunutta ja tällei. Niin mä sanoin, et vaikka mä en tuntenukaan tekeväni siin mitään väärää ja mitä sit teinkin ja tällei mä oon pahoillani." (Ep02)

4.1.4 Vanhempien vaihtelevat roolit kohtaamisessa

Suurimmalla osalla haastatelluista oli vähintään toinen tai molemmat vanhemmat paikalla sovittelussa. Osalla toinen vanhemmista oli puhelinyhteydessä tai valmiudessa puheluun koko sovittelun ajan. Joillakin haastatelluilla paikalla oli sekä vanhempia että sosiaalityöntekijöitä, joillakin ainoastaan sosiaalityöntekijä tai muu huoltajan edustaja. Haastateltujen kokemukset vanhempien, huoltajien edustajien ja muiden tukihenkilöiden mukana olosta sovitteluprosessissa olivat monitahoisia, lähes jokaisessa tapauksessa erilaisia. Noin puolet haastatelluista koki vanhempien roolin jollain tapaa merkityksellisenä osana sovittelua, toiselle puolelle se ei ollut tärkeää, vaan lähinnä alaikäisyyden vaatimus. Näiden kahden tapauksen kokemukset vanhempien roolista kuvaavat hyvin kokemusten jakautumista. Ensimmäisessä tapauksessa asianomistaja, koki isän tärkeänä taustatukena tarvittaessa, jos sovitteluajankohtaa sovittaessa siihen ei olisi voinut vaikuttaa ja se olisi uhannut pääsykokeisiin valmistautumista. Toisessa esimerkissä epäilty koki äidin läsnäolon sovittelussa yhdenentekevänä, lain määrittämänä velvollisuutena:

"No ekalla kerralla meni silloin ihan sillei ok, mutta tää toinen kerta ihan meni, ihan oikeesti. Ku mulle sanotaan niin ku jatkuvasti et joo kohta, kohta, kohta. Kun mulle sanottiin, et huhtikuussa niin sit ei tullu mitään viestii ja sit toukokuussa ei tullu mitään viestii ja sitten toukokuun lopus et hei joo, niin ku olis tos, niin ku mä hain lääkikseen, olis tos lääkiksen pääsykokeiden aikaan, niin mä olin joo tai ei kiitos, mä voisin rauhassa niin ku mennä sinne.

H: Sait sä rauhan pääsykokeisiin?

N: Joo. En mä ois suostunu siihen, siis eikä mun isäkään olis suostunu siihen. Joo mä sanoin, et mulla on jotain muut menoa silloin (nauraa) et mä en pääse." (Ao04)

*"No vanhempien rooli oli siinä, että alaikäisellä oli pakko olla semmonen mukana. H: Ymm. No miten sun omat vanhemmat sitte toimi siellä sovittelussa sun mielestä?
N: Öö no mulla oli äiti mukana. Nii siinä se istu ja kysy vissii välis jotain ja kuunteli ja ihmetteli." (Ep08)*

Aineiston ja analyysin mukaan vaikutti siltä, että kokemus vanhempien rooli oli jonkinlaisessa suhteessa tyytyväisyyteen ja kokemukseen oikeudenmukaisuudesta. Ne, kenen vanhemmat olivat paikalla ja jotka pitivät vanhempien roolia merkityksellisenä, olivat tyytyväisempiä sovitteluun ja sen lopputulokseen ja kokivat prosessin oikeudenmukaisempina kuin ne, joiden vanhemmat eivät olleet paikalla tai kokivat vanhempien roolin merkityksettömäksi. Vanhempien koettiin kannustavan

sovitteluun ja sovinnon tekemiseen. Nuoret myös kokivat vanhempiensa olevan samalla puolella kanssaan. Vanhempien suhtautuminen rikokseen ja sovitteluun koettiin vakavaksi. Nuorten kertomuksissa vanhemmat eivät väheksynyt rikoksia tai sovittelua. Sovittelussa mukana olleiden vanhempien toimintaa kuvaavat termit olivat positiivisia: huolehti, varmisti, päätti, ilmaisi mielipiteensä, kertoi vaihtoehdot, selvitti, kysyi, luotti, uskoi, kannusti, vaikutti, läsnäolollaan helpotti. Pääsääntöisesti vanhemmat siis vaikuttivat toimivan hyvän käytännön mukaisesti olemalla kiinnostuneita, antamalla nuorille tilaa olla keskeisessä roolissa, ja tarvittaessa nousten puolustamaan heidän oikeuksiaan, toisaalta myös opastamaan vastuunottamisessa, kuten seuraavissa esimerkissä aineistosta. Ensimmäisessä tapauksessa epäillyn äiti otti kantaa sopimukseen ja korvaussummiin, mutta saman tien antoi epäillyn kantaa vastuun ja päättää, koska myös itse maksaa korvaukset. Toisessa tapauksessa vanhemmat kannustivat sovinnon tekemiseen ja korostivat epäilylle anteeksipyyntöä ja sovinnon merkitystä:

"No siis, no siis esimerkiksi kun tuli ne korvaukset siihen kyseeseen, niin niin sitte ekana kysyttiin meiltä, niin ku meiltä kolmelta, että mitä mieltä me ollaan niistä. Mitä meidän pitää joutua maksaan. Niin me oltiin sillein -joo, ja sit kysyttiin vanhempien mielipidettä ja esimerkiksi mun äiti oli sillei, että et no -mä oon erimieltä tosta asiasta, mutta Emppu (nimi muutettu) tän itse joutuu omasta pussista maksamaan, et hän saa sitten päättää.

(Ep07)

"...ne [vanhemmat] oli vaan sille et koitetaan päästä niinku yhteiseen sopimukseen niiden kanssa ja mun pitää pyytää anteeks siltä ja tälleen." (Ep01)

Nuorten kertomusten perusteella vanhempien vaikutus oli suurimmalta osin henkinen tuki. Joissakin tapauksissa myös taloudellinen, jos rahallisista korvauksista sovittiin. Sovitteluneuvotteluissa suurin osa vanhemmista vaikutti taustalla ja osallistui keskusteluun lähinnä pyydettyä tai mielipidettä kysyttäessä. Joukkoon mahtui kuitenkin myös tapauksia, joissa vanhemmat olivat vahvemmassa roolissa. Muutamissa tapauksissa vanhempien koettiin hallinneen sovittelutilannetta ja vaikuttaneen merkittävästi sovinnon syntymiseen. Osa koki vanhempien myös päättäneen sovitteluun menosta, edes keskustelematta.

"H: No tota kuka sinne sovitteluun menemisestä niinku sitten lopulta päätti? N: Mun isä." (Ep06)

"Mmm, no varmaan se äiti [vaikutti eniten sovittelun kulkuun ja sopimukseen]. Se oli niinku siin pääosas periaattees, et se niinku - niin sanotusti hallitsi sitä tilannetta, et se

niinku päätti ne korvausvaatimukset siinä ja tälleen. (H: Mm) Niinku kerto. Et se [asianomistaja] oli siinä aika hiljaa siin tilanteessa, että ei se oikein sanonu mitään.
(MEp01)

Vanhempien vahvaa roolia sovittelussa ei kuitenkaan kritisoitu, niin kuin ei aiemmin sovittelijoidenkaan. Sen sijaan vanhempien huonoa käytöstä saatettiin jännittää jo etukäteen. Vanhemmilla ja muilla huoltajilla oli harvojen, mutta joidenkin nuorten kokemuksissa myös 'ei niin kannustavia' -rooleja. Muiden huoltajien osalta nuoret olivat kokeneet epäluottamusta, että heidän kertomaansa ei uskota. Vanhempien taholta epäluottamuksesta kertoi ainoastaan yksi epäilty. Sen sijaan vastapuolen vanhempien taholta jotkut nuoret kertoivat kokeneensa uhkailua joko fyysisesti tai henkisesti. Korjaavan oikeuden määritelmien mukaan rikos on aina loukkaus ja aiheuttaa harmia myös uhrin lähiyhteisölle, joten perhe ja muut joilla on emotionaaliset siteet uhuriin katsotaan siis rikoksen välittömäksi osapuoliksi (ks. McCold& Wachtel 2002, 114). Lapseen kohdistunut rikos on loukkaus myös vanhempia kohtaan, myös oman lapsen suorittama rikos koetaan ehkä henkilökohtaisena häpeänä (ks. Braithwaite 1989, 83), mikä saattaa aiheuttaa myös vanhemmissa vahvoja reaktioita ja konfliktin jatkumiseen, kuten tässä äärimmäisessä esimerkissä:

"... siinä oli semmonen juttu, et sen pojan isä soitti mulle sen tapahtuman jälkeen ja rupes jotain uhkaileen, et se tappaa mut ja tälleen kun saa mut kiinni ja kaikkeen tollasta. Mun isä oli silleen niinku tosi kiinnostunu, et se olis halunnu tavata sen isän ja kysyy, et mikä toi juttu on, et se rupee niinku uhkaileen alaikäsi." (Ep01)

4.1.5 Kohtaamisen mahdollisuudet ja haasteet

Sovittelussa kohtaaminen on mahdollisuus osapuolten oppimiselle. Haastattelussa nuoret tarkastelivat tunteitaan, ajatuksiaan ja sitä miten toimivat sovitteluprosessin aikana. Kovin moni haastatelluista ei tunnistanut oppimista siitä kysyttäessä, mutta rivien välistä oli luettavissa muutoksia asenteisiin, keinoihin konfliktien ratkaisemiseksi sekä rikoksen aiheuttamien harmien vähenemistä. Informaalin oppimisen käsite, joka nuorisotyönkin taustalla vaikuttaa (ks. Nieminen 2007a), kuvaa hyvin oppimisprosessia sovittelussa. Asioita opitaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa ilman oppimistavoitteita. Nuorten kokemuksista oli löydettävissä oppimista monista tilanteista. Myönteiset kokemukset vastuunottamisesta, teon hyvittämisestä ja anteeksipyyttämisestä sekä omasta vaikutusmahdollisuudesta tilanteen selvittämisessä yhdessä muiden osapuolten kanssa

lisäsivät nuorten hallinnan tunnetta myös suhteessa tulevaisuuteen ja mahdollisiin konflikteihin. Samoin negatiivinen kokemus vuorovaikutuksesta voi myös edesauttaa oppimista. Muutama nuori koki oppineensa juurikin ennakoimaan ja välttelemään tilanteita, joissa voi joutua vaikeuksiin tai uudelleen rikosprosessiin tai sovitteluun. Aineistoesimerkit havainnollistavat ennakoimisen ja konfliktinratkaisusta oppimista asianomistajan ja epäillyn näkökulmista erilaisista lähtökohdista:

"Ainakin sen [opin] et kenellekään ei tartte tehdä mitään paha, -- vaik, tai niin ku tällee näin et, välttyy tommosilt tilanteilta. Mut jos tommonen tulee nii silleen, - on se ihan hyvä et pystyy asioist puhuu." (Ep01)

"No se, että se oli kauheen ylimielinen, et ei mun kannata olla sen niin ku kanssa missään tekemisissä, kun ei se ota opiksi yhtään mistään." (Ao04)

Vastapuolen inhimillistyminen edesauttoi oppimista omista asenteista. Jos rikoksen vastapuoli oli tuntematon tai vain pinnallisesti tuttu mielikuvaa hänestä loivat hänen tekonsa. Rikoksen negatiiviset teot ylläpitivät negatiivista kuvaa. Sovittelu antoi mahdollisuuden tutustua vastapuoleen hänen näkökulmastaan. Vastapuolen ajatusten ja kokemusten kuuleminen näyttivät vastapuolen inhimillisen puolen, mikä muutti ennakkoluuloa ja -asennetta häntä kohtaan. Eräs epäilty kiteyttää restoratiivisen oikeuden ideaalipisteen kuvaamalla kokemustaan asenteen muuttumisesta vuorovaikutuksen myötä:

"Mä en oo ollu missään tekemisissä sen kanssa ja sit; sit koko ihmisestä on ollu vähän ennen tätä tapaamista semmonen tosi negatiivinen kuva tai sillei. Öö no ensinnäkin se varmaan loi sitä negatiivist kuvaa, koska se teki sen ilmotukse ja sitte, koska öö, koska ne oli pyytänty meijät sinne ja sitten ku ne otti turpaan niin niin sitten ne teki sen ilmoituksen. Niin siit vähän tuli semmoinen, et -öö oho. Mut sitte siel sovittelussa oli; se asianomistaja vaikutti ihan asialliselta tyypiltä ja sellaselta että." (Ep07)

Monet kokivat oppineensa prosessista niin sanotusti kantapäähän kautta. Rikoksen seuraukset, niihin luettuna sovittelu, koettiin opetuksena, jota ei haluttu enää kokea uudelleen. Useampi haastateltu ilmoitti, ettei enää aio joutua samanlaiseen tilanteeseen. Suurimmalle osalle epäillyistä rikoksesta aiheutui myös konkreettisia seurauksia rahallisten korvausten muodossa. Korvausten maksamisen seurauksena, jo tehtyjä suunnitelmia jouduttiin muuttamaan, kuten perumaan lomareissu. suurin osa haastatelluista epäillyistä kertoi maksaneensa korvaukset omista rahoistaan, jolloin seuraukset tuntuivat vielä konkreettisemmin heidän elämässään. Yhden osalta korvauksen suorittaminen oli

kesken, mikä aiheutti hänelle harmia edelleen. Konkreettisimmin seurausten vaikutuksia kuvasi eräs epäilty, jonka puolesta vanhemmat eivät maksaneet korvauksia:

”En mä ois varmaan tehny mitään toisin paitsi, et mä oisin nyt varmaan kuitenkin ottanu ne ää pisimmät eräpäivät tai sillei niin. Tai sen pisimmän jakson, koska kun mä olin suunnitellu sen sillei, et mä saan sen helposti maksettu...Ku mä just silloin pereiaattees sillon sen sovittelun aikaa, niin mä just aloitin silloin sellasen osa-aikaisen duunin ... Sit ku mä en käynykkään siellä niin paljon kun mä oletin käyväni, niin sit mä en saanutkaan ja alko tulla ongelmii ja sit mulla oliko ain jotain summii mitä tuli niin ku mun palkka ja sit se tuli kuukauden päästä. Ja meil oli viel matka, me lähettiin xxxx[poistettu] niin ku toukokuun lopussa ja tällei. Sit loppupeleis mua ärsytti niin ku, et kaikki rahat mitä mä sain niin ne meni sinne suoraan tai sillein. Niin et jos mä oisin ollu niin ku sillein pidempi aika ois maksaa. Niin se ois ollu aina pienempi summa niin se ois ollu sillei heppo ja tällei.” (Ep02)

Asianomistajat eivät kokeneet sovittelulla olleen suuria seurauksia itselleen pahan mielen ja pitkän odottelun lisäksi. Suurin osa koki jatkaneensa elämänsä sovittelun jälkeen normaaliin tapaan ja osa vielä odotteli lopullista päätöstä tapauksen käsittelyn päättymisestä.

Aina **sovittelu ei ratkaissut konfliktia**. Kolmessa tapauksessa sovittelun lopputulos ei ollut korjaavan oikeuden ideaalin mukainen. Kohtaaminen ei näissä tapauksissa auttanut osallisia vähentämään rikoksen aiheuttamaa harmia, vaikka osassa tapauksista prosessi vietiin loppuun ja tehtiin sopimus. Näennäisestä sovinnosta ja sopimuksesta huolimatta asianosaiset jäivät huonoihin väleihin, koska dialogi ei syystä tai toisesta onnistunut. Seppänen (2013, 58–62) löysi vertaissovitteluun osallistuneiden lasten kertomuksista neljä erilaista lopputulosta, joista yksi on näennäinen sovinto. Hänen löydöksensä vastaavat tulkintojani haastattelemieni nuorten kokemuksista: sovinto tehdään rangaistuksen pelossa tai haluamatta sopia, yhteisymmärrystä tapahtumista ei saavuteta, mutta sovittelussa käyttäydytään ikään kuin sovinto olisi syntynyt, sopimus allekirjoitetaan, mutta konflikti jää todellisuudessa ratkaisematta (vrt. Seppänen em.). Asianosaiset saattoivat kokea sovittelun ja sovinnon tekemisen jälkeen edelleen katkeruutta, eivätkä ystävinä ennen rikosta olleet nuoret enää halunneet jatkaa ystävyyttä. Esimerkit aineistosta havainnollistavat näennäisen sovinnon jälkeisiä kokemuksia:

”Vielkää haluu nähdä jätkää, mä en haluu tuntee sitä enää, mä en haluu tietää siitä mitään. Mul on sen verran paljon vihaa sitä kohtaan, et mä en halua nähdä koko jätkää. Siit ei tulis mitään hyvää. Vaan ihan sen takia.” (Ep05)

*”Ois vaan pitäny suoraan sanoo et hei joo mä haluan oikeuteen ja jotku korvaukset.”
(Ao04)*

Ristiriidan ratkaiseminen ei onnistunut myöskään keskeytyneessä sovittelussa, jossa epäilty olisi toivonut voivansa keskustella omasta osuudestaan sovittelussa, mutta ei saanut siihen mahdollisuutta kertoa näkökulmaansa:

”Mut siinä nyt kaikilla alko kiehuun pinna, kun ei siel kerenny sanoo mitään, kun se äijä alko syyttelee, jos joku sanoi jotain niin se äijä kumos kaiken ja sano, et ei se tehny mitään ja alko syytteleen.” (Ep08)

Vanhempien tuki sovittelussa oli tärkeää monelle nuorelle. Kaikilla haastatelluilla ei kuitenkaan ollut vanhempaa mukana sovitteluprosessissa. Yhdeksi kohtaamisen haasteeksi osoittautui tilanne, **kun aikuiselta ei saakaan tukea sovitteluprosessissa**. Muille huoltajan edustajille, kuten sosiaalityöntekijöille tai omahoitajille ei annettu kannustavia ja tukevia merkityksiä, joita vanhemmille sovittelussa annettiin. Muiden huoltajien rooli sovittelussa sai varsin negatiivisia sävyjä, kuten ymmärtämättömyyttä, epäilyä, nuoren päätäntävällän ja osallistumisen rajoittamista ja vastaan asettumista, joiden tulkitsein kertovan epäluottamuksesta. Kokemuksista nousee esiin myös syitä epäluottamukselle; henkilöiden vaihtuvuus, byrokratia ja ymmärtämättömyys.

Suhdetta muihin huoltajiin kuvattiin seuraavasti. Ensimmäisessä esimerkissä epäilty kertoo kokeneensa, ettei oma sosiaalityöntekijä ymmärtänyt tilannetta hänen kannaltaan vaan asettui ennemminkin vastapuolen puolelle:

*Se kyseinenkään henkilö [oma sosiaalityöntekijä] ei ymmärtäny tilannetta, että se ei tajunnut mun kannalta sitä asiaa. Tuntu välillä, et se oli vähän puolueellinen, koska niin ku kyl se toinen henkilö oli asianomistaja. Niin sekin tuntu olevan puolueellinen, tälle.
(Ep05)*

Toisessa tapauksessa asianomistaja puolestaan koki sijoituslaitoksen ja omahoitajan rajoittavan hänen mahdollisuutta osallistua sovittelun ajankohdasta sopimiseen:

”Kyllä se (sovittelun ajankohta) tulee ylhäältä annettuna, en mä voi päättää. Sillee, et mun mielest, mä en muista mikä päivä se oli (pientä taukoa), kun mun omahoitaja oli vaan sillei joo, et ei me lähetä tänä päivänä, eikä tänä päivänä ja tänä päivänä, koska

meil on siel niin ku omal osastol maanantaina ja tiistaina toimintaa illal, niin silloin ei kannata lähtee ja torstaina ei kannata lähtee yhtään mihinkään ja bla bla bla bla bla.” (Ao04)

Kolmas esimerkki puolestaan kuvaa poliisin lähtökohtaista epäluottamusta epäiltyyn; hänen uskotaan valehtelevan ikänsä ja tekonsa tarkoituksella välttyäkseen kiinniotolta:

”Sit ne otti meidät kaikki erikseen tälleen niinku kuultavaks mitä siin tapahtu ja, sit ku mulla ei ollu mitää henkkareit mukana niin - aa, ja sit ku mä sanoin niinku aa mun tiedot tälleen mun sotun ja kaikki, nii ne sit alko epäilee, et ne ei niinku uskonu et mä oon niinku alaikäne, vaan ne luuli et mä oon jonku mun siskon tai jonku tota -- niinku henkilöllisyyden, niinku laitoin siihe. Sit siitkin tuli sit vähän ongelmii nii, sitten tota..sitten öö..sit koska ne kysy et kannaks mä vastuun mun teoista ja mä sanoin, et mä en kanna vastuuta tosta, koska mä en usko tehneeni sitä, joten ne oli ottamas mua putkaa, niinku rikoksesta epäilynä, jaa – sit mä sain suostutetu viemään mut kotiin, ja sit äitin piti tulla niille sanoo niin ku et mä oon sen tytär ja tälleen.” (Ep02)

Liitän tähän yhteyteen myös nuorten kokemuksia poliisin toiminnasta, koska nuoret mielsivät kaikki rikoksen jälkeiset tapahtumat samaan prosessiin ja poliisi koettiin yhdeksi prosessissa kohdatuksi aikuiseksi. Aiemmin (alaluku 4.1.3) jo todettiin poliisien luovan painetta esimerkiksi keskustelutilanteisiin. Poliisin toiminta ei asian etenemisen kannalta muutoinkaan saanut kovin mairittelevia merkityksiä. Kokemuksia poliisien toiminnasta sovitteluprosessin yhteydessä leimasivat välinpitämättömyys ja epäluottamus, jotka tulkitsin nousevan rikosten pitkistä käsittelyajoista. Poliisin toimintaa kuvatessaan nuoret kertoivat yllättävän yksityiskohtaisesti byrokratian kipukohdista; papereiden katoamisesta ja henkilöiden vaihtuvuudesta, jotka vaikuttivat heidän tapauksensa etenemiseen merkittävästi. Osa nuorista koki myös tullessa epäillyksi valehtelusta poliisin taholta. Esimerkeissä havainnollistuu nuorten kokemus poliisin toiminnan ja byrokratian vaikutuksista heidän tapaustensa käsittelyaikaan:

”Öö siis meillä meni ihan sikahuonosti toi tai sillei, että mejän toi toi itse tapahtuma oli tapahtunu öö elokuussa 2012 ja se käsiteltii vasta tänä vuonna; et siinä oli tapahtunu joku juttu, et se sitä joku joku mies tai sielt poliisilaitokselta oli eka käsitelly sitä juttuu ja sit se se ei ollu enää vissii tullu sinne paikalle tai jottai ja sit ne meidän paperit oli vaan jääny lojumaan sinne; ja sit me saatiin kuulla siit myös sit kun se oli otettu taas eri poliisille työn alle ja sitte vasta meijät vasta tänä vuonna kutsuttiin sinne haastate- sinne kuulusteluihi.” (Ep07)

”Et niinku, ku se tota, se mejän, se tapahtunu juttu nii se oli siirretty joltain toiselta poliisilta jollekin toiselle, ku se toinen oli jääny jolleki vuorotteluvapaalle, ni sen takii siin kesti nii kauan. - Nii sitte tota ku mä ehdotin ite sovitteluu siihen, nii, sittehän tuli niinku kirje, että on mahdollisuus osallistua sovitteluun, ja sitte mulle soitettiin siitä että.”

(Ao03)

Pitkä odotus rikoksen ja sovittelun välillä haastoi asianosaisten kohtaamista sovitteluprosessissa. Tätä asiaa sivutaan myös osallisuuteen ja tiedon saamiseen liittyen alaluvussa 4.3.3. Varsinaisesti aika ennen sovittelualoitteen tekemistä ei kuulu sovitteluprosessiin, mutta nuoret mielsivät esitutkinta-ajan olennaisesti osaksi tapauksensa käsittelyä sovitteluprosessissa. Tarkkoja aikamääreitä ei ole ollut käytössäni, ja joidenkin haastateltavien oli vaikea muistaa tarkkoja ajankohtia, mutta nuoret arvioivat tapahtumia muun muassa vuodenaikojen, koulun alkamisen tai päättymisen ja pääsykokeiden mukaan. Lähes kaikki haastatellut kokivat rikoksen ja sovittelun välisen ajan olleen liian pitkä. Nopeimmillaan juttua käsiteltiin sovittelussa useiden kuukausien päästä rikoksesta. Pisimpään odottivat sovitteluun pääsyä noin puolitoista tai jopa kaksi vuotta. Joissakin tapauksissa nuoret osasivat hyvin yksityiskohtaisesti kertoa syyn prosessin pitkittymiselle, kuten esimerkiksi viranomaisten työvapaat tai papereiden katoaminen. Kaikissa tapauksissa nuoret kokivat asian pitkittyneen ”poliisin käsissä”. Seuraavat esimerkit asianomistajan ja epäillyn kokemuksista havainnollistavat hyvin aikajännettä sovittelun haasteena. Ensimmäisessä esimerkissä epäilty kokee, että koko rikostapahtuma oli jo ehtinyt unohtua osapuolilta sovitteluun päästäessä.

”No itse asiassa siin ei ollu paljon valinnanvaraa silloin, ollu kyllä sillei, et se ois menny niin pitkälle, että ku toi asia on niin ku mistä puhuttiin tai käsiteltiin siellä niin siitkin on kaks vuot aikaa suunnilleen... Et se unohtu jonnekki poliiseilt kans ja sit se yhtäkkiä löydettiin ja sit se eteni. Ja sit ku olitiin sovittelussa kaikki oli sillei, et ei mitään muistikuvaa, koska siit oli niin pitkä aika ja kaikki halunnu unohtaa tilanteen.

(Ep05)

Toisessa tapauksessa epäilty kokee kaikkien osapuolten muuttuneen rikoksen ja sovittelun välissä vierähtäneessä vuodessa, että tapauksen käsittely vaikutti typerältä:

”Ainut mikä oli huono oli se, että se mejän juttu oltii viivästytyt vuodella, että yleensähan noi; ne sano siellä sovittelussa, et yleensä noi nuorten tapaukset selvit- niin ku menee sovitteluun kuukauden kahen sillä; ja meilähän kesti siinä se vuos justiinsa. Niin niin siinä oli vähän sellain, et et et typerää sillei ku kaikki ollaan muututtu niin hirveesti sen vuoden aikana niin sitte lähtee kaiveleen tolle in menneitä, mutta ei voi

minkää, jos joku toinen osapuoli ei oo hoitanut työtänsä kunnolla. Niin sit se kohdistu meihin se juttu.” (Ep07)

Tapausten käsittelyn pitkittymisellä oli nuorten osalta monenlaisia seurauksia. Olosuhteet, elämäntilanteet ja ihmiset, heidät itsensä mukaan lukien, olivat muuttuneet tai tapaus tai sen yksityiskohdat olivat unohtuneet. Odotusaika oli raskasta henkisesti. Epätietoisuus asian etenemisestä ja jutun keskeneräisyys olivat stressaavia tekijöitä ja painoivat nuorten mieltä. tapauksen esiin nouseminen uudelleen pitkän ajan jälkeen tuntui kurjalta. Toisaalta parhaassa tapauksessa rikos oli jo sovittu osapuolten kesken, jolloin sovittelulle jäi kumileimasimen rooli asian käsittelyssä. Vastapuolten tapaaminen rikoksen ja sovittelun välissä ei kuitenkaan ollut kovin yleistä. Epäillyn kertomus rikoksen ja sovittelun välisen ajan tunnetiloista antaa siitä miltä asian etenemisen odottaminen on tuntunut:

”No siis [sovittelun jälkeen on] helpottunu tai sillei jus sen takii koska, et se ei se saatiin ensinnäki ohi, koska oikeesti toi tilanne oli niin kauan stressannu tai sillei tuli se kutsu sinne niihin kuulusteluihin, niin niin siitä asti niiden kuulusteluiden; ennen niit kuulusteluit ja kuulusteluiden jälkeenkii on stressannu ja mietityttäny koko tilanne ja halunnu vaan sulkee koko jutun pois mielestä; eikä ja olla aattelematta, ja ainaku tullu mieleen niin alkanu vaan puristaan rintaa ja ahistaa ihan hirveesti. Niin niin helpottunut, et sai hoidettua ton nyt pois alta, että ei tarvii mieltä enää.” (Ep07)

4.2 Kokemuksia (epä)oikeudenmukaisuudesta

Haastateltujen nuorten kokemusten perusteella oikeudenmukaisuus sovittelun prosessissa ja lopputuloksissa ei ollut täysin yksiselitteistä. Siihen liittyi analyysin perustella monia ulottuvuuksia. Yhdeksästä sovittelukokemuksesta neljässä sovitteluprosessi ja sen lopputulos koettiin oikeudenmukaiseksi. Lopuissa viidessä tapauksessa nuorten kokemuksissa oli kuitenkin tulkittavissa enemmän tai vähemmän epäoikeudenmukaisuutta, joka saattoivat liittyä joko vain prosessiin tai vain sovittelun lopputulokseen tai molempiin. Esittelen epäoikeudenmukaisuuksien kokemuksia kolmen tapauksen näkökulmasta. Tässä yhteydessä on kuitenkin vielä korostettava että puolessa tapauksista nuoret kokivat sovittelun ja sen lopputuloksen oikeudenmukaisina.

Prosessiin saattoi liittyä kokemuksia epäoikeudenmukaisuudesta, vaikka lopputulos koettiin oikeudenmukaisena. Tapauksissa, joiden sovitteluissa koettiin epäoikeudenmukaisuutta, haluttiin kuitenkin siitä huolimatta viedä asia loppuun, sovintoon saakka. Yleisemmin

epäoikeudenmukaisuuden kokemukset liittyivät omaan rooliin suhteessa siihen mitä oli tapahtunut tai siihen, että omaa kertomusta ei otettu todesta, tai asianomistajan kokemukseen siitä, että rikosta pidettiin jollain tapaa oikeutettuna. Sovittelun lopputuloksissa epäoikeudenmukaisuutta koettiin korvausten määrään ja kohtuullisuuteen liittyen. Sovittelun ja anteeksipyyntöön saatettiin kokea olevan riittämätön ”rangaistus”, mikäli epäilty ei ottanut opikseen. Esimerkit havainnollistavat sitä, millaisilla tasoilla epäoikeuden mukaisuutta koettiin. Ensimmäisessä tapauksessa saatiin aikaa sovinto, johon epäilty itsekin oli lopulta tyytyväinen, mutta hän koki korvausten neuvottelussa, että aiheutuneista haitoista pyrittiin saamaan todellisia kuluja enemmän korvausta:

”Mut toi jäi kyl vähän kalvaa jälkeinpäin tai silleen mietityttään et kummiski, et periaattees toi on niinku aika väärin et ne vaatii tollasii summii...niin ku. Mut eihän se tietenkään mikää ongelma, on se parempi ku et se ois menny oikeuteen, mut.. Silti ois voinu vähän mieltii siel sitä summaa kummiski. Loppujen lopuks.” (Ep01)

Toisessa esimerkissä tehtiin myös sopimus, mutta sovinto jäi näennäiseksi. Asianomistaja koki, että rikosta häntä kohtaan pidettiin jollain tapaa oikeutettuna. Hän myös epäili epäillyn anteeksipyyntöön vilpittömyyttä ja koki jälkeinpäin epärealistisena, että ei saanut korvausta rikoksesta aiheutuneista haitoista:

”Joo, siihen [anteeksipyyntöön] tarvi kyl aika paljon silt sovittelijaltaki et se pyys anteeks. Se lähetti mulle seuraavana päivänä sitte tekstarin, et hei joo sori. Joo, ihan varmasti joo annan anteeksi seuraavana päivänä.

...

Ois vaan pitäny suoraan sanoo et hei joo mä haluan oikeuteen ja jotku korvaukset.”
(Ao04)

Jotkut epäillyistä kokivat olleensa altavastajina epäillyn roolinsa vuoksi tai toisin ilmaistuna asianomistajan rooli nähtiin vahvempana, joidenkin epäiltyjen mielestä oikeutetustikin. Toisaalta joissakin tapauksissa sovittelun osapuolten roolit määräytyivät rikosilmoitusten perusteella, jolloin esimerkiksi tappelun osapuolista se, joka oli tehnyt ilmoituksen oli asianomistajana ja se, joka ei jostain syystä ollut, vaikka olisi voinut, epäiltynä. Näissä tapauksissa sovittelun tasapuolisuuden ongelmat korostuvat, kun asiaa käsitellään yksipuolisesti vain virallisten roolien kautta. Epäiltyjen lisäksi toinen asianomistajista kertoi kokeneensa, että häneen kohdistunutta tekoa pidettiin sovittelussa jossain määrin oikeutettuna, vaikka sitä ei ääneen sanottukaan. Haastateltava ei osannut selittää tarkemmin mistä tunne heräsi, mutta toisaalta kuvasi epäilyn käyttäytyneen ylimielisesti ja

epäilleensä esitetyn anteeksipyynnön vilpittömyyttä. Koska nuoret kertoivat vain sen minkä halusivat, muun muassa tässä tapauksessa rikoksen taustat ja tapahtumat ennen sitä jäivät pimentoon. Kolmannessa tapauksessa epäilty koki olleensa lähtökohtaisesti epäiltynä teosta, jota hän ei ollut tehnyt. Tapauksen käsittely sovittelussa keskeytettiin, koska osapuolet eivät saaneet asiallista keskustelua käyntiin:

”No siis sehän oli semmonen xxxx[kuvaus poistettu], joka alko joskus, olisko ollu toukokuussa, alko riehua; niin tota kaveri tönäs sitä niin se syyttää meit kaikkii siitä, että kaikki olis tehny jotain. Että mä olisin yrittänyt lyödä ja potkia sun muuta ja syyttää niin ku kaikkii jätkii siit ja sanoo, et se ei tehny ite mitään.” (Ep08)

4.2.1 Monia ulottuvuuksia

Sovittelun oikeudenmukaisuuden kannalta tärkeiksi teemoiksi nousivat asioiden oikea laita nuorten mielestä (keskustelun totuudenmukaisuus) ja korvausten kohtuullisuus. Anteeksipyynnön vilpittömyys tai vaatteiden hinnan arvioiminen kalliimmiksi kuin ne todellisuudessa olivat, jäivät vaivaamaan nuoria. Korvausvaatimus saattoi myös kattaa asioita, joita epäilty ei uskoneet aiheuttaneensa. Muutamassa tapauksessa haastatellut olisivatkin toivoneet, että esimerkiksi kameravalvonta, olisi todistanut tilanteen totuudenmukaisesti. Jokunen pitikin oikeudenkäyntiä luotettavampana oikeuden toteutumisen kannalta, koska siellä kuullaan myös todistajia. Toisaalta asianomistaja saattoi jäädä kokonaan ilman korvausta esimerkiksi saadessaan pysyvän kosmeettisen vaurion. Epäilty myös saattoivat kokea päässeensä vähemmällä kuin olivat vahinkojen perusteella etukäteen arvioineet. Esimerkin tapauksessa epäilty myönsi teon, mutta koki epäoikeudenmukaisuutta monella tasolla, ensin yrittäneensä saada apua asianosaisten välillä jatkuneeseen konfliktiin, sitten sovittelussa, ollessaan epäiltynä ja vastentahtoisesti.

”Tää menee niin ku sullei, ku tää Matias on niin ku tavallaan se on tahalteen ärsyttäny mua ja sit ku se on haukkunut mun vanhempii ja vastaavaa ja kun mä oon vilpitön itelleni niin kyl siitkin ois voinu jotain, et haloo pistää. Ja ku on kertonut opettajille, niin ei ne oo kyl paljon asialle mitään tehny. Tällein nii. Ja sit ne ihmetteli, siin niin ku meni, meni yks kaunis päivä hermot ja käyny kimppuun niin, ne oli miettinyt miten näin oli päässy käymään. Mä olin tällei, et kun te ette puutunu aiemmin tapahtuneisiin, niin ei teit varmaankaan kiinnosta täälläkään hetkellä, tällei.” (Ep05).

Sovittelutilanteen tasapuolisuus ja puolueettomuus jakoivat haastateltujen kokemuksia. Kokemus sovittelijoiden puolueettomuudesta oli lähes yhdenmukainen (ks. 4.1.3). Lähes kaikki kertoivat, että sovittelijat olivat painottaneet puolueetonta rooliaan yleensä sovittelun alussa, joten se oli jäänyt hyvin mieleen. Sovittelijoiden koettiin myös toimivan periaatteen mukaisesti. Jostain syystä kokemus sovittelutilanteen tasapuolisuudesta kuitenkin jakautui lähes kahtia. Noin puolet haastatelluista ilmaisi tyytyväisyytensä sovittelutilanteen tasapuolisuuteen, mutta toinen puoli kertoi, että sovittelutilanne ei tuntunut tasapuoliselta. Esimerkit havainnollistavat eri tyyppistä epätasa-arvoa sovittelussa. Ensimmäisessä tapauksessa epäilty kokee mahdottomaksi täysin tasavertaisen kohtaamisen asianomistajan ja epäillyn välillä. Toisaalta seuraavan esimerkin asianomistaja kertoo epätasapuolisesta kohtelusta:

”H: Koit sä kuitenkin, et te ootte niinku tasavertasii siin sovittelussa?

V: No en ihan, periaattees. Ei sitä voi mun mielestä kokee sillee, koska ei se oo tehny mulle mitään väärää. Nii kummiski se on ylemmäs asemas periaattees, et se on se uhri, ja tälleen.” Ep01)

”H: No tuliks sulle sellanen olo että, et kaikkia kohdeltiin niin ku tasapuolisesti?

N: No en mä nyt tiiä. Siinä ensimmäises joo. Tos jälkimmäisessä ei, en mä Helsingin kaupungin mikään fani.

H: Mikä, mistä asioista sulle jäi semmonen niin ku hampaankoloon?

N: No varmaan just siitä et niin ku, ku ne jotenkin piti sitä vähän tavallaan oikeutettuna, sitä että mun kaveri oli käyny muhun käsiks. Se oli vähän sellane -ööö. Tai ainakin tuli sellanen olo, että ne olis pitäny sitä oikeutettuna.” (Ao04)

4.2.2 Epäreilut roolit

Nuorten roolit suhteessa rikokseen eivät aina olleet niin yksiselitteisiä kuin ne sovitteluprosessissa määriteltiin. Oikeudenmukaisuus nousi esiin myös joissakin tapauksissa, joissa vain toinen osapuoli oli tehnyt rikosilmoituksen, vaikka tapahtumien perusteella molemmat osapuolet olisivat sen voineet tehdä. Tällöin asianomistajan ja epäillyn roolit sovittelussa tulivat rikosilmoituksen mukaisesti esimerkiksi tappelun osapuolille, eikä sovittelussa välttämättä käsitelty asiaa molemmin puolisena kokonaisuutena, jollainen se nuorten mukaan oli. Asianosaisten roolit määräytyvät sovittelussa rikosilmoituksen ja esitutkinnan perusteella. Jopa puolella haastatelluista nuorista kokemus omasta roolistaan ei mahtunut heille annettuun rooliin. Kahdessa tapauksessa kyseessä oli tappelu tai riita jota edelsi molemminpuolinen tappelu, riita tai sanallinen loukkaaminen, kuten haukkuminen. Näistä tapauksista molemmat päätyivät sovintoon, mutta asioiden käsittely sovittelussa oli erilaista.

Kummassakaan tapauksessa rikosta edeltäviä tapahtumia ei käyty kovin tarkasti läpi, mutta ensimmäisessä esimerkissä tapauksessa myös uhrin roolissa ollut asianomistaja katui ja pyysi omaa osuuttaan anteeksi, mikä edesauttoi todellisen sovinnon saavuttamista.

”...se asianomistaja, niin niin seki teki väkivaltaa mulle. Niin periaattees me vaan jouduttiin maksaa hänelle niitä korvauksia eikä, eikä me missään vaiheessa; niin kö koska sil oli kaikki lääkärin todistukset ja kaikki niistä niin sen vammasta ja meillä ei ollu mittään ...Niin niin periaatteessa ku tapaus oli sillei molemminpuolista, niin niin sitte periaatteessa hän vaan sitten sai sillei niin ku siitä korvauksen itselleen...

...

Siis lyötiin kättä päältä päälle ja kaikki pyys anteeks toisiltaan; tai siis me kolme pyyvettiin asianomistajalta anteeks ja hän pyys meiltä tapahtunutta ja sit lyötiin kättä päätä päälle ja täälle;” (Ep07)

Toisessa tapauksessa rikosta oli edeltäneitä tapahtumia, joihin epäilty oli pyytännyt aikuisten apua esimerkiksi koulussa, ei käsitelty lainkaan. Epäillyn roolissa ollut haastateltava koki sovittelun epäreiluna, koska vain hän oli epäiltynä sovittelussa. Hän koki itsekin olleensa uhri, ja olisi halunnut sovittelussa että myös ne tapahtumat olisi käsitelty sovittelussa:

”N: Niin tuntu, että kaikki vaan syytteli mua siinä niin, koska toinen oli asianomistaja niin sen takii se ei mitään, eikä se mitään väärää asiassa.

H: Aivan, elikä tavallaan niin ku ne roolit oli tullut sitä kautta kun toinen oli tehnyt poliisille ilmoituksen.

N: Niin.

H: Olisko sulla ollut aihetta tehdä siitä poliisille ilmoitus?

N: Öö, periaattees joo, periaattees ei.

H: Mitä sä tarkoitat? (N: no ku) mäkin oon nyt utelias.

N: Tää menee niin ku sillei, ku tää Matias on niin ku tavallaan se on tahalteen ärsyttäny mua ja sit ku se on haukkunut mun vanhempii ja vastaavaa ja kun mä oon vilpitiön itelleni niin kyl siitkin ois voinu jotain, et haloo pistää. Ja ku on kertonut opettajille, niin ei ne oo kyl paljon asialle mitään tehny. Tällein nii. Ja sit ne ihmetteli, siin niin ku meni, meni yks kaunis päivä hermot ja käyny kimppuun niin, ne oli miettinyt miten näin oli päässy käymään. Mä olin tällei, et kun te ette puutunu aiemmin tapahtuneisiin, niin ei teit varmaankaan kiinnosta täälläkään hetkellä, tällei.” (Ep05)

Kahdessa muussa tapauksessa puolestaan epäillyt kokivat tulleensa väärin perustein epäillyiksi. Toisessa tapauksessa epäilty oli ollut mukana mutta ei osallistunut rikoksen toteuttamiseen:

”...niin tota kaveri tönäs sitä niin se syyttää meitä kaikkii siitä, että kaikki olis tehny jotain. Että mä olisin yrittänyt lyödä ja potkia sun muuta ja syyttää niin ku kaikkii jätkii siitä ja sanoo, et se ei tehny ite mitään.” (Ep08)

Tapaukseen myös liittyi molemminpuolisuutta. Toisessa tapauksessa nuori myönsi teon, mutta epäili ettei olisi aiheuttanut vahinkoja tai ainakaan niitä kaikkia, joita hänen väitettiin aiheuttaneen.

”... niin sit se olikin yhtäkkiä niin ku kolmest lommasta kyse. Se ei ollukkaan enää yhest lommasta. Niin niin sekin vähän jäi niin ku epäilyttämään mua.” (Ep02)

Rooleihin liittyvää epäoikeudenmukaisuutta, kuten väärin perustein syytettynä olemista liittyy varmaan myös tuomioistuinkäsittelyihin, mutta osa nuorista koki, että oikeudenkäynnissä totuus tulisi paremmin selville esimerkiksi todistajien kautta. Vaikuttaa myös siltä, että nuoret kokevat asemansa olevan lukkoon lyöty sovitteluun tultaessa. Nuorilla itsellään olisi tällaisissa tapauksissa suuri vastuu oikaista roolit, mutta ajatusten ja mielipiteiden julkittaminen mahdollisuuden siihen koittaessa, ei vaikutakaan olevan niin helppoa nuorille, kuin yleisesti oletetaan (ks. Peltola & Moisio 2017, 24)

4.2.3 Sovinto ja korvausten kohtuullisuus

Yhtä tapausta lukuun ottamatta haastateltavien tapauksissa sovittelu päättyi sovintoon. Sovinnon pääkohdat kirjoitettiin sopimukseen, jonka kaikki osapuolet allekirjoittivat. Suurin osa haastatelluista olivat tyytyväisiä siihen, että tapaus saatiin soviteltua, riippumatta siitä miten tyytyväisiä he prosessiin muutoin olivat. Suurin osa suoritti korvaukset heti tai mahdollisimman pian sovittelun jälkeen. Korvausten maksamisen osalta haastatellut epäillyt jakautuivat kahteen joukkoon, ne jotka maksoivat korvaukset itse, ja ne joiden puolesta vanhemmat maksoi korvaukset.

Sovinto ja sopimus eivät aina taanneet, että asianosaiset olisivat olleet tyytyväisiä, ja että asia olisi loppuun käsitelty. Anteeksipyynnöä ei haluttu esittää tai sen vilpittömyys saattoi epäilyttää. Anteeksipyynnö kuuluu kaikkiin sopimuksiin yhtä lukuun ottamatta. Anteeksipyynnö esitettiin yleisimmin sovittelun lopuksi, monet mainitsivat myös kättelystä anteeksipyynnön yhteydessä. Anteeksipyytämiseen tai sen vastaanottamiseen ylipäätään sovittelun ollessa ohi suurin osa haastatelluista koki olonsa helpottuneeksi. Anteeksipyytämiseen ja sen saamiseen liittyi paljon erilaisia tulkintoja. Osalla epäillyistä tuntui hyvältä saada pyytää tekoaan anteeksi, Osa koki, ettei olisi esittänyt anteeksipyynnöä, osa epäillyistä myös koki, että heilläkin olisi ollut anteeksi annettavaa,

että he olivat tulleet väärin kohdelluiksi. Kättelyn merkitys nousi esiin kokemuksissa anteeksipyyntöön ohella. Kättely koettiin tavallaan viimeiseksi sinetiksi sovinnolle ja kunnia-asiana, kenties siksi, että kättely ei välttämättä kuulu nuorten kuin myöskään aikuisten päivittäisiin tapoihin. Esimerkki havainnollistaa kättelyn merkitystä sovinnon eleenä korvausten rinnalla:

"Sit siel sovittelutoimistossa tota niil on sillein, et se oli kai enintään seittemässä erässä voi maksaa sen. Niin niin mä sit otin sen neljäs erässä. Niin niin se oli just siit tota huhti viiva heinäkuu piti maksaa, mä en muista oliko se nyt neljäkymppi per kerta vai kai se oli joku semmonen. Niin sillein se sit meni ja siin lopus viel uudestaan tälle käteltiin ja ... (epäselvä sana) ja sit mä maksoinkin ne jo kolmessa erässä (H: juu) eli maksoin ne kesäkuussa niin ku pois." (Ep02)

Sovintoon liittyvät konkreettiset korvaukset olivat kaikissa tapauksissa rahaa. Mainitut summat vaihtelivat muutamista kympeistä noin viiteensataan euroon. Tarkkoja summia tai sopimusten sisältöjä ei ole tiedossani. Korvauksilla korvattiin pääasiassa rikkoontuneita tai vahingoittuneita asioita, kuten vaatteita tai koruja tai matkakuluja, joita oli koitunut rikoksen vuoksi. Vain yhdessä tapauksessa haastateltu kertoi maksaneensa korvauksia kivusta ja särystä. Haastattelemani asianomistajat eivät omissa tapauksissaan saaneet rahallista korvausta. Muutama epäilty ilmaisi tyytymättömyyttä korvaussummiin liittyen. Todellisten kulujen osalta, vaikka rikkoontuneiden vaatteiden osalta oltiin tarkkoja, kun taas aiheutetusta kivusta ja särystä oltiin valmiita maksamaan enemmän, vaikka summat ovat epämääräisempiä. Korvausten määrä oli jossain suhteessa rikoksen tai sen aiheuttamien vahinkojen koettuun vakavuuteen, joten kipu ja särky koettiin vakavampana seurauksena rikokselle kuin rikkoontuneet vaatteet. Linaus aineistosta kuvaa epäillyn suhtautumista korvauksiin; konkreettiset kulujen tulee olla totuudenmukaisia, ja on hyväksyttävää pyytää kivusta särystä vähän enemmän:

"...kai se summa ois ollu ymmärrettävä, jos se ois sanonu et sillon oli jotain kipuja ja tämmösi et se pelkää ja näi, nii totta kai se on sillai ihan ymmärrettävää, se et ne vaati vaan niistä nii se jäi silleen vähän mietityttämään, et miks ne vaati noin paljon. Ja totta kai jos ne on niinku sen hintaset oikeesti ni ne pitää maksaa, mut se et ne vaati niinku satast enemmän ni se on niinku väärin." (Ep01)

Sopimukseen kirjattiin myös lupauksia tai muita sovittuja asioita. Yhdessä tapauksessa epäillyn lupaus siitä, että hän ei enää tee rikosta, oli sopimuksen ydin. Tässä tapauksessa asia oli sovittu asianosaisten kesken ja sovittelu oli "virallinen" tapa selvittää asia. Toisessa tapauksessa asianosaiset päättivät olla

olematta yhteydessä toisiinsa kunnes tulevat täysi-ikäisiksi, mikä kirjattiin sopimukseen. Sopimukseen liittyi myös kohta, jossa asianomistaja luopuu muista korvausvaateista. Tämän puolen sopimuksesta nosti esiin ainoastaan yksi haastatelluista. Haastatellut nuoret toivat lähes järjestään esiin, että jos sopimus ei toteudu, juttu menee oikeuteen, harvempi toi esiin, että juttu saattaa joka tapauksessa mennä oikeuteen sovittelusta riippumatta. Moni siis koki sovittelun vaihtoehtona oikeudelle.

4.3 Osallisuus oman tapauksen käsittelyssä

Nuorten sovittelukokemuksissa osallisuuden kokemuksista ei puhuttu suoraan, mutta analyysin aikana kokemuksista löytyi paljon viitteitä osallisuudesta, joiden pohjalta syntyi yksi alaluokka. Nuorten osallisuuden kokemuksia tulkitsin muun muassa seuraavien kokemusten perusteella; kuka päätti sovitteluun menemisestä, pystyivätkö nuoret vaikuttamaan oman tapauksensa etenemiseen ja sovittelun käytännön järjestelyihin, kuten ajankohtaan, millainen oli nuorten rooli sovittelussa, dialogiin osallistumisessa ja sovinnon tekemisessä, kuinka paljon nuoret kokivat vaikuttaneensa sovittelun lopputulokseen ja oliko sovitteluprosessissa tekijöitä, jotka edistivät tai estivät nuorten osallisuutta.

4.3.1 Osallistumisen motiivit

Nuorten motiiveista sovitteluun osallistumiseksi löytyi yksi yli muiden; saada asia käsiteltyä ilman oikeudenkäyntiä. Sovittelua verrattiin oikeudenkäyntiin lähes kaikissa tapauksissa ja vaikutti siltä, että oikeudenkäynti oli jonkinlainen uhka monen nuorten mielessä. Useimmille haastatteluun osallistuneille ”uhka” oikeudenkäyntiin joutumisesta ja isommista seurauksista toimi motivoivana tekijänä sovitteluun menemiselle ja sovinnon aikaan saamiselle. Epäillyn seuraava lainaus havainnollistaa, että sovittelu ja oikeudenkäynti on annettu vaihtoehtoisina rikoksen käsittelymenettelyinä poliisikuulusteluissa:

”Kun me oltiin kuulusteluissa, niin meille kerrottiin niin ku mitkä nää vaihtoehdot on. Niin niin tota sitte sanottii just, et on niin ku aika mahdollisesti menee sovitteluun tai sit siit olis oikeudenkäynti...” (Ep02)

Toisen epäillyn kokemuksissa oikeudenkäynnin uhka motivoi sopimaan ja hyväksymään asianomistajan vaatima korvaussumma ja suorittamaan korvaus sopimuksen mukaisesti:

"No kyl mä koin siin tilantees, et ei meillä oo mitään muut vaihtoehtoo ku maksaa se summa, et se ois muuten menny sit oikeuteen. Kun semmosen kuvan mä sain siellä, et jos ei siel päästä sopuun ni sit se menee niinku oikeuteen." (Ep01)

Sovittelun valitsemiselle oli oikeudenkäynnin uhan lisäksi myös toinen hyvin yleinen motiivi: rikostapauksen käsittely pois päiväjärjestyksestä helpommin tai nopeammin. Tapauksiin tuntui liittyvän paljon henkistä kuormitusta ja sovittelu koettiin oikeudenkäyntiä helpommaksi tai nopeammaksi tavaksi saada asia käsiteltyä. Ensimmäisessä esimerkissä korostetaan sovittelua nopeampana ja aikaa säästävänä menettelynä verrattuna oikeudenkäyntiin.

"En mä tiedä oisko se edes, oisko se yhtään paremmin oikeudes tai sovittelus, että sovittelu on mun mielestä kiireemmi päässy nopeemmi ja kummaltki säästy aikaa ja tällei." (Ep05)

Toisessa esimerkissä korostuu tapauksen keskeneräisyyden aiheuttaminen henkisten paineiden saaminen päätökseen:

---

*"H: Miksi sä halusit sitten loppujen lopuks; mikä siinä oli se ratkaseva tekijä, että sä halusit mennä sovitteluun?
N: No, (pitkä tauko – huokaus) no, että sais sen asian vihdoinki pois niin ku jotenkin, että ei tarviis huolehtii enää. Että se olis niin ku ohi." (Ep06)*

Sovitteluun haluttiin mennä myös puolustamaan omaa syyttömyyttä, tapauksissa, joissa koettiin olleen syytettynä väärin perustein, tai silloin kun asianosaiset olivat jo sopineet ja asian olivat edelleen toistensa kanssa tekemisissä kuin myös silloin rikos ja sen aiheuttamat haitat koettiin vähäisiksi. Kahdessa tapauksessa haastatellut osallistuivat sovitteluun, koska ajattelivat sen olevan keino keskustella omasta roolistaan rikoksessa. Esimerkki kuvastaa, että epäilty halusi selvittää oman syyttömyytensä sovittelussa, jossa uskoi sen hoituvan helpommin kuin ”käräjillä”:

No mä halusin silloin, et sovittelu olis ollu varmaan helpompi vaihtoehto ku käräjät ja koska mulla ei ollu niin ku mitään niin ku osaa muuta kun siihen, että mä olin siinä mukana; mutta se äijä väitti toista niin mä päätin mennä siihen sovitteluun ja aattelin, et sen sais sovittua pois päiväjärjestyksest. (Ep08)

Muutamassa tapauksessa, joissa epäillyt myönsivät syyllisyytensä he kokivat, että rikos ja sen aiheuttamat vahingot olivat pieniä tai asia oli jo sovittu, minkä vuoksi ei ollut tarvetta mennä oikeuteen. Ensimmäisessä tapauksessa asianomistaja koki, että oikeudenkäynti olisi tarpeeton, koska he olivat jo selvittäneet tapauksen epäillyn kanssa:

"No mä halusin mennä sen takii sovitteluun, koska öö me oltiin niinku periaattees niinku ennen sitä sovitteluu jo sen ihmisen kaa sovittu ne asiat jo. Eli periaattees meil ei ollu enää mitään niinku, meil ei ollu mitään riitaa tai mitään sellasta, et me oltiin jo niinku sovussa muutenkin, ni mä en nähny sit syytä, et miks mejän pitäis mennä johonki – oikeuteen, käräjille tai jonneki tämmöseen." (Ao03)

Toisessa esimerkissä epäilty kokee, että sovittelu oli sopivampi tapa käsitellä rikos, koska aiheutuneet vahingot olivat vähäisiä:

"Ja tota, sit se niinku itekin sano, et se sovittelu olis niinku parempi siin tilantees ku sille ei käyny oikeen mitään niin pahaa, tai silleen niin pahaa periaattees et se ois menny niinku oikeuteen." (Ep01)

4.3.2 Nuori sovittelun keskipisteenä

Yleisesti voidaan sanoa, että nuoret kokivat olleensa sovitteluprosessin keskeisessä roolissa. He kokivat saaneensa riittävästi tietoa, sovittelusta ja sen etenemisestä, heihin oltiin suoraan yhteydessä sovittelutoimistosta ja lähes kaikki nuoret kokivat voineensa vaikuttaa sovittelun ajankohtaan ja lopputulokseen. Suurin osa koki myös olleensa keskeisessä roolissa sovitteluneuvottelussa, keskustelussa ja sovinnon tekemisessä. Erityisesti sovittelijoiden soittaminen nuorille itselleen vaikutti lisäävän nuorten kokemusta kuulluksi tulemisesta ja valmiutta osallistua sovittelun valmisteluvaiheessa, kuten esimerkissä todetaan:

Joo, ja se oli niin ku ihan hyvä, et ne ei niin ku hoitanu sitä asiaa pelkästään vanhempien kaa, että ne soitti myös ite mulle. Että mä niin ku periaatteessa pystyin niin ku saada sen tiedon ja tälleen. (Ep01)

Lähtökohtaisesti kaikki haastatellut osallistuivat sovitteluun omasta tahdostaan. Osallistujien motiiveja sovitteluun osallistumiselle tarkasteltiin edellisessä alaluvussa (4.3.1) tarkemmin. Tarkemmin tarkasteltuna nuorten kertomuksista kokemusten marginaaleista kuului kuitenkin myös

toisenlaisia ääniä, kuten kokemuksia nuorten oman päätöksen tai toimijuuden ohittamisesta. Suurin osa nuorista koki tehneensä tai ainakin osallistuneensa päätökseen sovitteluun menemisestä. Toisaalta monessa tapauksessa päätökseen liitettiin vanhemmat tai poliisi, esimerkiksi sanoen ”me päätettiin” tai ”siellä päätettiin”. Päätöstä sovitteluun osallistumisesta saattoi myös ohjata esimerkiksi vanhemman tai poliisin vahva suositteleva. Jotkut kokivat, että vaikka itsekkin halusivat osallistua sovitteluun, joku muu, kuten syyttäjä tai vanhempi, teki lopullisen päätöksen tapauksen etenemisestä. Päätös saattoi tulla nuorille siis myös annettuna. Yhdessä tapauksessa haastateltu ei osannut kertoa kuka päätti sovitteluun osallistumisesta ja toisaalta muutamat kokivat, että esimerkiksi poliisi päätti sovitteluun menemisestä, jolloin otettu sellaisenaan vastaa, kyseenalaistamatta. Esimerkit havainnollistavat nuorten epätietoisuutta ja epävarmuutta oman asiansa omistajina. ensimmäisessä esimerkissä korostuu, se ettei epäilty uskoo jonkun muun päättävän sovitteluun menemisestä, eikä näe itseään keskeisenä. Toisessa tapauksessa asianomistaja ei osaa sanoa kuka lopulta päätti sovitteluun menosta:

---

*” Kyl nekin siel tota kuulusteluis ehdotti, et ne usko et tää menee sinne sovitteluun
ennenmin ku oikeuteen.” (Ep01)*

*H: ...kukas siitä päätti sitten loppujen lopuks siitä sovitteluun menosta, ku sulle ehotettiin
tai tuli jotain lappuja kotia ja?*

N: En mä tiää. En mä tiää vaan. (Ao04)

Nuorten vaikutusmahdollisuudet oman tapauksensa käsittelyyn vaihtelivat paljon, mihin vaikutti muun muassa rikoksen ja sen sovittelun välinen aika. Pitkä odotusaika ja tapausten käsittelyn viivästyminen olivat kaikille haastatelluille tuttua. Toisaalta itse sovittelualoitteen tekemällä pystyi asiaan jossain määrin vaikuttamaan. Tässä vaiheessa nuoret kokivat olleensa täysin tietämättömiä oman tapauksensa etenemisestä, joihin viitataan myös luvussa 4.1.5 kohtaamisen mahdollisuuksista ja haasteista. Tässä eräs epäillyistä kuvaa olleensa lähes olleensa pimennossa tapauksensa etenemiseen liittyen:

---

*”Siis se siis poliisilt tuli ilmoitus vasta niin ku lokakuun alussa, että siis siinä oli se kesä ja
alkusyksy oli ihan täysin niin ku tietämättömtä, että. (Eop06)*

4.3.3 Tieto

Tiedolla on merkitystä siihen millaisiksi omat vaikutusmahdollisuudet koetaan. Nuoret kokivat saaneensa hyvin tietoa sovittelusta. Suurin osa kuuli sovittelusta ensimmäisen kerran poliisilta kuulusteluvaiheessa. Lisätietoa osallistujat mainitsivat saaneensa kotiin tulleesta kirjeestä, kavereilta, vanhemmilta ja Internetistä itse etsimällä. Tieto oman tapauksen etenemisestä ennen sovittelua ja sovittelun jälkeen sen sijaan olivat heikkoja. Useat kokivat odottaneensa tapauksensa etenemistä sovitteluun ilman tietoa siitä milloin asiaa käsitellään. Tieto, siitä onko oman tapauksen käsittelyn päättynyt jakoi myös haastateltuja. Noin puolet nuorista odotti vahvistusta siitä, että tapaus on loppuun käsitelty, puolet koki tapauksen olleen käsitelty sinä vaiheessa kun sovittelu oli päättynyt ja korvaukset maksettu. Yksi haastatelluista odotti tapauksensa etenemistä oikeuteen sovittelun keskeydyttyä. Kenelläkään ei toisin sanoen ollut haastatteluhetkellä päätöstä siitä, että rikosasia olisi ollut loppuun käsitelty. Tiedon puuttuminen sekä ennen sovittelua tapauksen käsittelyn etenemisestä, että sovittelun jälkeen tapauksen käsittelyn päättymisestä aiheutti nuorille epävarmuutta. Epäilty kertoo sovittelun jälkeen odottavansa päätöstä asian loppuun käsittelystä:

”Mulle ei tosiaan oo vielä tullu niin ku sitä päätöstä mun mielestä postissa vieläkään. Itse asiassa, et mitä niin ku tapahtuu, et meneekö se sittenkin nyt jonnekin syyttäjälle vai minne se meneekin niin, et mulle ei oo tullu sitä loppupäätöstä tai sitä.” (Ep07)

Nuorten tieto prosessin etenemisestä sisälsi jonkun verran virheellisiä käsityksiä. Eniten aineistosta nousi esiin käsityksiä siitä, että sovittelu olisi vaihtoehtoinen oikeussalikäsitteilyn kanssa. Monet kokivat, että tapaus olisi mennyt automaattisesti käräjäoikeuden käsittelyyn, mikäli he eivät olisi osallistuneet sovitteluun tai asiassa ei olisi saatu aikaiseksi sopimusta tai mikäli sopimus olisi rikottu. Toisaalta kaikki eivät tieneet tai huomioineet sitä, että lähes kaikissa tapauksissa, koska ne olivat virallisen syytteen alaisia, tapaus meni sovittelun jälkeen poliisin tutkinnanjohtajan tai syyttäjän päätettäväksi. Tämä näkemys sovittelun vaihtoehtoisuudesta oikeuskäsittelyn kanssa nousi esiin myös nuorten motiiveissa osallistua sovitteluun (ks. 2.1). Esimerkeissä nuoret kuvaavat kokemuksiaan sovitteluprosessin päättymisestä. Ensimmäisessä esimerkissä asia päättyi sopimuksen allekirjoittamiseen, jonka jälkeen poistuttiin paikalta, eikä asian sen koommin ole tullut esiin.

”No sitten mä vaan niinku kättelin sitä ja pyysin anteeks näin ja sitten allekirjoitettiin jotkut ne lasku semmoset paperit, mihin kirjoitin ne maksut ja näin ja sit vaan lähettiin ja ei siitä asiasta oo sen jälkeen ollu oikein mitään.” (Ep01)

Toisessa tapauksessa asianomistaja kertoo odottaneensa virallista vahvistusta asian käsittelyn päättymisestä, jota ei kuitenkaan vielä ollut tullut:

”Mulle ei tosiaan oo vielä tullu niin ku sitä päätöstä mun mielestä postissa vieläkään. Itse asiassa, että niin ku, et niin ku mitä niin ku tapahtuu, et meneekö se sittenkin nyt jonnekin syyttäjälle vai minne se meneekin niin, et mulle ei oo tullu sitä loppupäätöstä tai sitä.” (Ao03)

Kolmannessa esimerkissä havainnollistuu epäilyn epävarmuudesta asian käsittelyn jatkumisesta. Epäilty harmittelee sovittelun keskeytymistä, mutta on toisaalta luottavainen siihen, että oma syyttömyys selviää oikeudenkäynnissä:

”No harmittaahan se vähän, ettei sovintoa ei tullu. Mut nyt se menee vissiin käräjille. En oo varma miten mitkä on jatkotoimenpiteet. Mut käräjillä se ainakin selvi, et selvi et kuka on tehny mitä.” (Ep08)

---

5. Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkielmassa tutkittiin 15–17-vuotiaiden nuorten kokemuksia rikosten sovittelusta haastatteleamalla kahdeksaa sovitteluprosessiin osallistunutta nuorta. Tutkimusaineiston analysointi- ja tulkintavaihe oli polveileva ja tulkinnat ovat kypsyneet pitkään ja hartaasti ihan viime metreille saakka. Tässä luvussa esittelen keskeisimmät tulkintatyön perusteella syntyneet johtopäätökseni aloittaen nuorten sovittelulle antamista merkityksistä. Varsinaisiin johtopäätökset tyytyväisyyden ja oikeudenmukaisuuden polarisoituneista kokemuksista. Lopuksi pohdin voisiko nuorisotyön näkökulma tuoda jotain lisäarvoa nuorten rikosten sovitteluun.

5.1 Nuorten sovittelulle ja sen käytännöille antamat merkitykset

Sovittelu oli nuorten kokemuksissa ennen kaikkea vaihtoehto oikeudenkäynnille, johon liittyi tavoite saada rikosasia helpommin ja nopeammin käsiteltyä. Tavoitteena oli saada aikaa sopimus ja suorittaa korvaukset tai esittää tai vastaanottaa anteeksipyyntö, näin useimmissa tapauksissa kävikin. Tämä oli varsin yhdenmukainen merkitys kaikille nuorille. Nuoret antoivat sovittelulle myös muita merkityksiä, kuten teon hyvittäminen asianomistajalle, oman teon ja asianomistajan kohtaaminen,

anteeksi pyytäminen, riitaisten välien sopiminen, epäselvien tapahtumien tai roolien selvittäminen tai virallisen päätöksen saaminen tapauksen käsittelylle. Nuorten merkitysten osalta tutkimuksen johtopäätökset ovat hyvin yhdenmukaiset Mielityisen (1999, 157–158) tulosten kanssa, joissa on todetaan, että joillekin epäillyille sovittelun keskeisin anti oli mahdollisuus oikeudenkäynnin ja sakkojen välttämiseen, toiselle puolestaan mahdollisuus toisen osapuolten kohtaamiseen ja sovinnon tekemiseen. Mielityinen (em.) totesi tutkimuksessaan myös, että rikosnimike ei kerro vielä juurikaan osapuolten suhteista tai tapahtumaan liittyvistä tunteista, vaan sovittelun merkitys muodostui osapuolille erilaiseksi tilanteesta riippuen. Tämä kuvaa myös hyvin omia tulkintojani tämän tutkimuksen aineistosta. Rikosnimike ei kertonut myöskään todellisuutta tapahtumista. Jotkut nuorten kyseenalaistivat roolejaan, mutta sen huomioiminen sovitteluissa tai lopputuloksissa ei täysin selvinnyt. Kolmas yhtymäkohta Mielityisen (1999, 157–158) tutkimukseen tuli liittyen tapauksiin, jotka eivät päättyneet sovintoon. Noissa tapauksissa uskottiin, että oikeudenkäynnissä selviää totuus, vaikka sinne meneminen ei tuntunutkaan mieluisalta. Tämän tutkimuksena ainoassa ratkaisematta jääneessä tapauksessa epäillä oli samoin vahva usko oikeuden rooliin totuuden selvittäjänä. Sovittelua verrattiin oikeudenkäyntiin, jonka uhka häilyi sovittelun taustalla ja edisti osaltaan sovintoa, niissäkin tapauksissa, joissa edellytyksiä todelliselle sovinnolle ei olisikaan ollut. Nuorten edellytykset sovittelulle olivat yhdenmukaisia; rehellisyys, halu sopia ja toisten kunnioittaminen ja. Epäkunnioittava käytös, kuten toisten nimittely tai huono asenne kuten ylimielisyys, tyrehtyttivät todellisen sovinnon mahdollisuudet.

Nuoret Sovittelulle antoivat merkittävän periaatteellisen tunnustuksen, puolueettomuuden, joka yhdistettiin vahvasti sovittelijoiden toimintaan. Riippumatta sovittelun sujumisesta tai lopputuloksesta sovittelijoiden rooli nähtiin tärkeänä tasapuolisena yhteyden luojana ja ylläpitäjänä ja tiedonantajana. Puolueettomuuden lisäksi sovittelijoiden vapaaehtoisuutta ja siitä kumpuavaa inhimillisyyttä arvostettiin. Sovittelijoiden roolin määrittelyt nousivat usein vertailusta poliisin tai syyttäjään syyttäjän kanssa. Sovittelijoiden merkityksen määrittely nousi toimintatavoista ja tehtävistä, esimerkiksi sukupuoleen, ikään tai ylipäätään aikuisuudelle ei annettu minkäänlaista merkitystä.

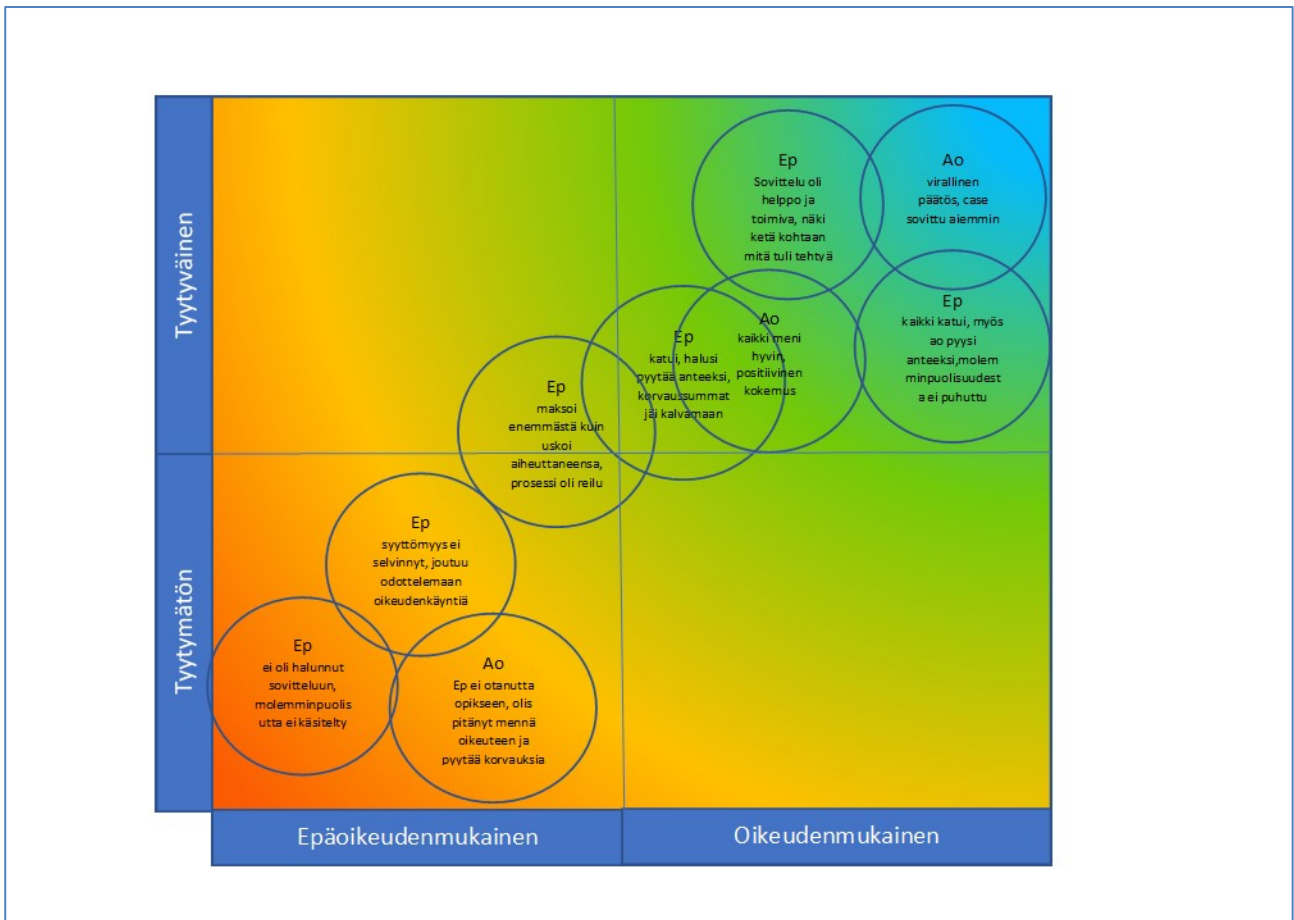
Nuorten sovittelun käytäntönä on, että alaikäisellä asianosaisella on mukanaan vanhempi tai muu huoltaja (Flink 2013, 128). Vanhempien ja muiden huoltajien roolille annetut merkitykset jakautuivat ensinnäkin 1) vanhempien ja 2) muiden huoltajien rooliin. Vanhemmille annetut merkityksen jakautuivat a) tärkeisiin, b) yhdentekeviin ja c) konfliktia jatkavat. Nuorten suhteet vanhempiin ja muihin huoltajiin olivat vaihtelevia. Suurin osa nuorista antoi vanhemmille tärkeä rooliin (1a), jonka mukaan vanhemmat olivat ehkä taustalla mutta tarvittaessa tukena ja puolustamassa, edesauttoivat

sovinnon tekemistä omalla esimerkillään tai ohjeistamalla. Tässä tapauksessa vanhemmat yleensä osallistuivat sovitteluun ja ehkä keskusteluun, joskus myös päätösten tekemiseen. Yhdentekevien (1b) vanhempien osallistumisen merkitys nousi Sovittelulaista (1015/2005), eikä vanhempien osallistumiselle nähty muuta funktiota. Tähän ryhmään kuuluivat myös vanhemmat jotka eivät olleet nuoren elämässä läsnä sovitteluun liittyen. Konfliktia jatkavan (1c) merkityksen vanhemmat, jotka toiminnallaan uhkasivat sovintoa ja kunnioittavaa vuorovaikutusta tai joiden ei toivottu olevan paikalla. Konfliktin jatkajat ottivat niin sanotusti oikeuden omiin käsiinsä ja jatkoivat konfliktia. Kolmansien osapuolten roolia ja merkitystä alaikäisten sovittelussa on tukittu verrattain vähän, mutta Bradt, Vettenburg & Roose (2010) ovat todenneet vanhempien olevan merkityksellinen osa sovittelua ja restoratiivisuuden toteutumista, puoleen tai toiseen. He ovat myös löytäneet vanhemmille neljä syytä miksi vanhempien osallistuminen on tärkeää: kasvatuksellinen, korvausvelvollinen, nuoren sosiaalisten suhteiden korjaaminen, uusintarikollisuuden ehkäisy (Em., 242–242). Muiden huoltajien eli sosiaalityöntekijöiden tai sijoituslaitosten hoitajien merkitys jäi tämän tutkimuksen nuorille etäiseksi ja siihen liittyi epäluottamusta ja nuorten oman osallisuuden rajoittamisen kokemuksia. Tutkimusjoukko oli rajallinen ja muiden huoltajien kokemus vielä rajallisempi, joten mitään yleisempää johtopäätöstä tähän aineistoon perustuen ei voi vetää.

5.2 Polarisoituva tyytyväisyys ja oikeudenmukaisuuden kokemus

Korjaavan oikeuden onnistumista eli oikeuden restoratiivisuutta arvioidaan muun muassa osallistujien tyytyväisyyden ja oikeudenmukaisuuden kokemuksilla (ks. McCold & Wachtel 2010). Tutkimuksen analysoinnin ja tulkintojen edetessä tutkimukseen osallistuneiden nuorten joukko alkoi näyttäytyä koko ajan polarisoivampana kahtena ryhmänä. Haastatteluun osallistui kahdeksan (8) nuorta, joista yksi oli sovittelussa toiseen otteeseen, joten tutkin yhteensä yhdeksää (9) tapausta. Tulkintaani edistääkseni laitoin sijoitin tapaukset nelikenttään (kuva 1) jonka ulottuvuuksina ovat 1) nuorten kokemus sovitteluprosessin ja lopputuloksen oikeudenmukaisuudesta 2) nuorten arviot tyytyväisyydestään sovitteluprosessiin ja lopputulokseen.

Kuva 1. Nuorten sovittelutapaukset aseteltuna tyytyväisyyttä ja oikeudenmukaisuuden kokemusta kuvaavaan nelikenttään.

Sijoitin tapaukset kuvaan heidän sovittelutarinoidensa pohjalta kuvan 1 nelikenttään. Restoratiivisuuden näkökulmasta tapauksen jossain määrin polarisoituvat. Kuvasta voidaan havaita tapausten jakautuvan kolmeen ryhmään 1) nelikentän oikeassa yläkulmassa (4/9) olevien tapausten asianosaiset olivat tyytyväisiä asiansa sovitteluun ja sovittelun lopputulokseen, ja he kokivat, että heidän tapauksensa käsittelyssä ja lopputuloksessa toteutui oikeudenmukaisuus. Vastakkaisessa alakulmassa vasemmalla (3/9) puolestaan on ryhmässä, johon kuului tapauksia joiden asianosaisten kokemuksia leimasivat tyytymättömyys sovitteluprosessiin ja/tai lopputulokseen sekä kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta joko prosessissa tai lopputuloksessa, lähes kaikissa tapauksissa molemmissa. Ääripäiden väliselle janalle, kuvan keskelle jäävien (2/9) kokemukset puolestaan hajaantuivat. Asianosaiset olivat tyytyväisiä sovitteluprosessiin ja tapauksensa lopputulokseen, mutta prosessiin liittyi kokemuksia epäoikeudenmukaisuudesta. Sekä oikeudenmukaisuutta että tyytyväisyyttä voitiin arvioida suhteessa sovittelun prosessiin ja lopputulokseen. Lopputulos saatettiin kokea reiluksi, vaikka prosessiin oli saattanut liittyä kokemuksia epäoikeudenmukaisuudesta, kuten jutuissa, joissa oli rikokseen liittyä molemminpuolisuutta, mutta vain toinen osapuoli oli asianomistaja ja toinen epäilty. Tyytyväisyyttä arviointiin samoin sekä

prosessin että lopputuloksen näkökulmasta. Asianosainen saattoi olla tyytyväinen prosessiin ja sen etenemiseen, mutta tyytymätön lopputulokseen, samalla hän saattoi kokea epäoikeudenmukaisuutta lähtökohtaisesti tilanteesta ja hieman lopputuloksesta, esimerkiksi korvausten määrä saattoi tuntua epäoikeudenmukaiselta. Vaikka muutama tapaus sijoittuukin kuvan keskusta, kuvasta on helppo havaita, että useimmiten samassa tapauksessa koetaan sekä tyytymättömyyttä, että epäoikeudenmukaisuutta. tyytymättömyys ja epäoikeudenmukaisuuden vaikuttavat olennaisesti toisiinsa, samoin kuin tyytyväisyyden ja oikeudenmukaisuuden kokemukset.

Oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet pitivät sisällään prosessin näkökulmasta kokemuksia tapauksen lähtökohdista ja omasta roolistaan prosessissa (esim. väärinperustein epäiltynä) ja oikeudenmukaista kohtelua. Lopputulosten näkökulmasta oikeudenmukaisuuteen liittyi läheisesti korvaussummat ja muut hyvityksen keinot kuten anteeksipyyntö. Tyytyväisyyden ulottuvuudessa prosessin näkökulmasta korostuivat omat vaikutusmahdollisuudet, kuulluksi tuleminen, kohtaamisen ilmapiiri, keskustelu kunnioittavuus, vastuunotto, saatu tuki. Tyytyväisyyttä ilmaistiin myös suhteessa lopputulokseen, millainen sovinto ja sopimus, asian loppuun käsittely. Tyytyväisyyden ulottuvuudessa korostuivat samankaltaiset näkökulmat kuin aiemmissa tutkimuksissa, joissa on tutkittu uhrien tyytyväisyyttä restoratiivisiin prosesseihin (ks. Honkatukia 2013; Umbreit, Coates & Vos 2001.)

Tapauksen järjestäytyttyä nelikenttään (kuva 1) kuvasta pystyi havaitsemaan, että sovittelun lopputuloksella tai osapuolten rooleilla ei ollut merkitystä siihen, miten tapauksen nelikenttään asettuivat ja näin ollen myöskään kokemukseen sovittelun restoratiivisuudesta. Kaksi sovintoon päätyneistä tapauksista sijoittuu tyytymättömyyden ja epäoikeudenmukaisuuden kenttään. Sovinto näyttäytyi tulkintojen perusteella näennäisenä (ks. Seppänen 2013) rikoksen käsittelyn kumileimasimena. Toisaalta myös nelikentän yläkulman oikeudenmukaisuuden ja tyytyväisyyden kenttään liittyi tapaus, jossa sovittelulla oli virallisen kumileimasimen rooli. Asianosaiset olivat sopineet jutun keskenään ja tulivat sovitteluun tekemään asiasta virallisen sopimuksen. Tapauksen asianomistaja kokemus sovittelusta oli myönteinen.

Oikeudenmukaisuuden kokemuksen lisäksi asianosaisten tyytyväisyyttä sovitteluun liittyen lisäsivät ensinnäkin kuulluksi tuleminen ja omien näkökulmien huomioiminen sovittelun etenemisessä. Toiseksi tyytyväisyyteen vaikutti kunnioittava vuorovaikutus asianosaisten sekä muiden sovitteluprosessiin osallistuneiden kesken. Kunnioittavasta vuorovaikutuksesta syntyi usein yhteisymmärryksen ilmapiiri, joka myös selittää asianosaisten tyytyväisyyttä. Merkittävä rooli tyytyväisyyteen oli myös tuen ja vastuu sopivassa suhteessa. Tyytyväisten asianosaisten tapauksissa

vanhemmat sekä tukivat tarvittaessa että antoivat tilaa ottaa vastuuta oman asian käsittelystä. Johtopäätöksenä voitaneen mainita, että kokemus vanhempien roolista oli jonkinlaisessa suhteessa tyytyväisyyteen ja kokemukseen oikeudenmukaisuudesta. (vrt. Bradt, Vettenburg & Roose 2010.) Tyytymättömyyttä puolestaan lisäsivät epäoikeudenmukaisuuden kokemusten lisäksi vastakkaiset kokemukset edellisistä, kuten epäkunnioittava vuorovaikutus ja konfliktin jatkuminen tavalla tai toisella kuten tapauksen jääminen keskeneräiseksi tai ystävyysuhteen katkeaminen.

5.3 Pohdinta: nuorisotyön lähestymistapa sovittelussa

Tässä pohdinnassa pyrin tarkastelemaan sitä, mitä nuorisotyön tuoma lisäarvo sovittelussa voisi olla. Nuorisotyöllinen lähestymistapani nuorten rikosten sovitteluun on ollut niin luonteva, jopa itsestään selvä, että sen erittely oli haastavaa. Nuorisotyössä ja sovittelua ohjaavan korjaavan oikeuden periaatteissa on paljon yhteistä; osallisuus, yhteisöllisyys, kunnioittava kohtaaminen ja oppiminen, jotka tässäkin tutkielmassa ovat tulleet tutuiksi. Nieminen (2007a; 2007b) kiteyttää nuorisotyön seuraavasti: ”nuorisotyöllä tarkoitetaan nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivisen kansalaisuuden edistämistä samoin kuin nuorten sosiaalista vahvistamista, nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukemista sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta”. Nuorisotyön tavoitteita määritellään usein osallisuuden ja yhteisöllisyyden kautta (Nivala & Ryyänen 2017, 90) ja yhteiskunnallista paikkaa haetaan nuoriskysymyksen ja sosiaalisen kysymyksen maastoista, joissa keskustellaan yksittäisen nuoren kasvun tukemisesta ja nuorena olemisesta (nuorisokysymys) sekä yhteiskunnan sosiaalisten ongelmien vaikkapa nuorisotyöttömyyden, ratkaisemisesta (sosiaalinen kysymys) (Nieminen & Honkatukia 2017, 36–37).

Yksi nuorisotyötä olennaisesti määrittelevistä tekijöistä lienee nuoruuden tunnistaminen erityisenä, lapsuudesta ja aikuisuudesta erillisenä elämänvaiheena, jolloin nuori tarvitsee omaa tilaa itsensä toteuttamiseen, mutta samalla tukea. Lapset usein ilmaisevat ajatuksensa hyvin suoraviivaisesti, mutta nuoren käytös ja ulosanti saattavat olla jotain muuta kuin miltä se ulos näyttää, harkitumpaa tai toisaalta myös impulsiivisempaa. Nuorten ilmaisuun vaikuttavat osin samat harkintaa aiheuttavat tekijät kuin aikuisten, esimerkiksi motiivit, yleisesti tiedostetut normit, muiden reaktioiden pohdinta ja omien mielipiteiden kehittyminen. Erona lapsiin nuoret osaavat haastaa tarkoituksella tai toisaalta toimia sopuisasti miellyttääkseen. Toisaalta nuoretkaan eivät välttämättä osaa sanoittaa kaikkia ajatuksiaan ja omien mielipiteiden rakentelun johdosta ajatukset saattavat olla ristiriitaisia, jyrkkiä ja nuorelle itselleenkin sekavia. Nuorten kanssa tarvitaankin erityistä herkkyyttä kuulla ja havainnoida vivahteita.

Nuorisotyössä tunnistetaan myös nuoruuden kehitystehtävä, identiteetin kehittyminen, mikä asettaa nuorisotyön personalisaatiofunktion, jonka tehtävänä on ohjata ja tukea nuorten kehittymistä omaksi itsekseen (Nieminen 2007a). Rikoksen tekeminen tai sen uhriksi joutuminen nuoruudessa, voi vaikuttaa nuoren identiteetin kehitykseen. Nuorille sovittelussa tulisikin korostaa rikoksen ja sen vaikutusten käsittelyä ja mahdollisuutta päästä rikoksesta yli ja jatkaa elämää ilman sen tuomaa kuormitusta. Rikollisen ja uhrin identiteetin omaksumisella nuoruudessa voi olla merkittäviä vaikutuksia pitkälle tulevaisuuteen. Toiminnan ja tapahtumien purkaminen ja reflektointi ovat nuorisotyössä vakiintuneita käytäntöjä. Niin suunnitellun kuin sattumanvaraisenkin toiminnan ja tapahtumien jälkeen tunnelmien ja ajatusten purkamiselle järjestetään annetaan tilaa ja niitä voidaan tarkastella ilman paineita. Reflektointi antaa mahdollisuuden omien tunteiden ja toiminnan tarkastelulle ja oppimiselle. Haastatteluissa moni nuorista selkeästi reflektoi kokemuksestaan ja muutama myös sanoitti sen, että he mielellään kertoivat omasta tapauksestaan. Relevantti kysymys lienee, voisiko reflektointi olla osa sovitteluprosessia ja miten se voitaisiin toteuttaa. Ainakin se tukisi restoratiivisten periaatteiden toteutumista korostamalla prosessikeskeisyyttä tuloskeskeisyyden sijaan.

Sosiaaliset suhteiden, erityisesti ystävien merkitys nuoruudessa korostuu, mikä on merkittävä myös nuorisotyötä määrittävä tekijä. Nuorten sosiaaliset suhteet ja välienselvittelyt näkyivät aineistossa. En tiedä kerätäänkö nuorten sovittelutilastoihin tietoa nuorten ystävyysuhteissa tapahtuneista luvuista. Kenties tulisi kerätä. Tutkimuksen teon loppumetreillä havahtui ajatukseen, että kyse on lähisuhdeväkivaltaa muistuttavista tapauksista, jolloin esimerkiksi Ne muistuttavat määritelmiltään lähisuhdeväkivaltatapauksia, jolloin esimerkiksi yksilöllisten ennakkotapaamisten käytännöstä voisi olla apua niiden selvittämiseksi. Molemmat osapuolet pääsisivät ilman sosiaalista painetta kertomaan tapauksesta oman näkökulmansa.

Lopuksi haluan tuoda esiin vielä erään käytännöllisen huomion sovittelusta, joka nuorisotyöllisestä näkökulmasta näytti sietämättömältä nuorisotyön dynaamisen, olosuhteisiin, asioihin ja muutoksiin nopeasti reagoivan luonteen kautta tarkasteltuna. Tämä huomio liittyi nuorten tapausten pitkiin käsittelyaikoihin. Erityisesti täysi-ikäisyyden kynnyksellä nuorten elämässä tapahtuu suuria muutoksia niin olosuhteissa, sosiaalisissa suhteissa, kehossa kuin mielessäkin. Identiteettityö, oman sosiaalisen paikan löytäminen, fyysinen, henkinen, seksuaalinen kehitys sekä itsenäistymisen, kouluttautumisen ja työelämään liittyvät ratkaisut ovat massiivisia kysymyksiä ilman rikosten aiheuttamia vahinkoja ja paineitakin. Kaikkien haastattelemieni nuorten sovittelukertomuksiin liittyi odottamista ja siihen liittyen muun muassa pitkäaikaista jännitystä, jopa stressiä, jonka käsittelemätön rikosasia aiheutti. Siihen miten nuorten rikosten käsittelyprosessiin erityisesti aikajänteeseen

rikoksesta sovitteluun voitaisiin vaikuttaa on myös relevantti, mutta vaikeampi kysymys, johon yhdistyy ainakin poliisin, syyttäjän ja sovittelutoiminnan proseduurit. Tietämäni mukaan Aseman Lapset ry on tarttunut tähän haasteeseen kehittämällä katusovittelutoimintaa nuorisotyöllisellä otteella (Katusovittelu 2018).

Lähdeluettelo

- Alanne, K. (2008) *15–17-vuotiaiden asema rikosasioiden sovittelussa*. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto, rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos.
- Alasuutari, P (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Riika: Vastapaino.
- Braithwaite, J. (1989) *Crime, shame and reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press 1989.
- Braithwaite, J. (2002) *Restorative justice & responsive regulations*. Oxford university press.
- Braithwaite, J. (2010) Responsive Regulations. Teoksessa Carolyn Hoyle (toim.). *Restorative Justice. Critical Concepts in Criminology. Volume III: The Promise of Restorative Justice*. Oxon: Routledge. 327–342.
- Christie, N. (1977) *Conflicts as property*. British journal of criminology, 17 (1). 1-15.
- Dignan, J. (2010) Evaluating restorative justice from a victim perspective: empirical evidence. Teoksessa Carolyn Hoyle (toim.). *Restorative Justice. Critical Concepts in Criminology. Volume III: The Promise of Restorative Justice*. Oxon: Routledge. 3–35.
- Elonheimo, H. (2004) *Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu*. Oikeus 33 (2). 179–199.
- Elonheimo H. (2010) *Nuorisrikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C 299.
- Eskelinen O. (2005) *Hermot vapautu ja tuli puhdas olo. Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset*. Lapset rikosten sovittelussa - tutkimusprojektin raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:3.
- Fenomenologia. (2015) Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/fenomenologia>. Viitattu 6.5.2018
- Fenomenologinen tutkimus. (2015) Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/fenomenologinen-tutkimus>. Viitattu 6.5.2018
- Flink, A. (2013) *Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun*. Tampere: THL.
- Gavrielides, T. (2003) *Restorative Justice Theory and Practice: Addressing the Discrepancy*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control.
- Gal, T.& Moyal, S. (2011) *Juvenile victims in restorative justice*. British journal of criminology. 51 (6). 1014–1034.
- Gellin, M. (2011a) *Lapsikin osaa sovittaa. Minkälaista oppimista koulujen restoratiivinen toiminta tuottaa?* Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.
- Gellin, M. (2011b) *Sovittelu koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helle, M. (2018) Arto Nyberg. Tuottajat Liisa Akimoff, Production House ja Juha-Pekka Heiskanen Yle. Ajankohtaisohjelma. Esitetty Yle TV1 22.4.2018. <http://areena.yle.fi/1-4325310>. Viitattu 23.4.2018.

- Helsingin sovittelutoiminta. <http://www.sovittelutoiminta.fi/index.phtml?s=35>. Viitattu 10.4.2017
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997) *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Honkatukia, P. (2013). Victims and restorative justice in Finland. Teoksessa Daniela Bolívar, Ivo Aertsen & Inge Vanfraechem (toim.) *An empirical study of the needs, experience, and position of the victim within restorative justice practices*. Final report of JUST/2009/JPEN/AG/0628. European Forum for Restorative Justice.
- Honkatukia, P. (2011) Uhrin rikosprosessissa – haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252. Helsinki: Hakapaino.
- Hänninen, S. (2011) Epilogi: Vapauden ja kontrollin kaksoissidos. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkanen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino.
- Iivari J. (2010a) *Oikeutta oikeuden varjossa*. Rikossovittelun täytäntöönpanon arviointitutkimus. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Iivari, J. (2010b) Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa Esa Poikela (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Juva: PS-kustannus. 45–66.
- Julkisija rikos- ja riita-asioiden sovittelusta. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketti/sovittelu/julkaisuja. Viitattu 11.12.2012.
- Katusovittelu. (2018) Aseman lapset ry. <http://www.asemanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/katusovittelu>. Viitattu 15.5.2018.
- Laine, T. (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimentelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 28–45.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Latomaa, T. (2011). Ymmärtävä Psykologia. Syntyhistoria ja taustatraditiot. Teoksessa T. Latomaa & T. Suorsa, *Kokemuksen tutkimus II. Ymmärtävän psykologian syntyhistoriaa ja kehityslinjoja*. Tampere: Lapin yliopistokustannus.
- Leemann & Hämäläinen (2016) *Asiakasosallisuus sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä*. Yhteiskuntapolitiikka 81 5/2016. 596-594.
- Lehtomaa, M. (2009) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- McCold, P. & Wachtel, T. (2002) Restorative justice theory validation. Teoksessa Elmar G.M. Weitekamp & Hans-Jürgen Kerner (toim.) *Restorative Justice. Theoretical foundations*. Devon, UK: Willan Publishing. 110–142.
- Messmer, H. & Otto, H-U. (1992) Restorative justice: Steps On The Way Toward A Good Idea.
- Mielityinen, I. (1999) *Rikos ja sovittelu. Valikoituminen, merkitys ja uusintarikollisuus*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja/167. Helsinki: Hakapaino.

- Myyry, H. & Peiponen, M. (2009) *Sovittelu sovun mahdollistajana: sovittelijoiden kokemuksia lasten ja nuorten sovittelusta Pohjois-Karjalassa*. Pro gradu –tutkielma, Kuopion yliopisto, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.
- Nieminen, J. & Honkatukia, P. (2017) Nuorisokysymyksen rakentuminen – neljä näkökulmaa. Teoksessa Tommi Hoikkala & Johanna Kuivakangas (toim.) *Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet*. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisu, 42; Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 196.
- Nieminen Juha (2007a) Vastavoiman hahmo – Nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura Julkaisu 76.
- Nieminen, Juha (2007b) Puuttuva lenkki – Nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriassa ja nuorisotyön kehiksenä. Teoksessa Elina Nivala & Mikko Saastamoinen (toim.) *Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja*. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisu 73. 30-63.
- Nivala, E. & Ryyänen, S. (2017) Sosiaalipedagoginen viitekehys nuorisoalan työssä. Teoksessa Tommi Hoikkala & Johanna Kuivakangas (toim.) *Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet*. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisu, 42; Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 196.
- Ollitervo, T. & Heikkilä, S. (2007) *”Se on hyvä juttu se sovittelu sillai”*. *Sovitteluun osallistuneiden nuorten kertomaa*. Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, työelämän kehittämisen koulutusohjelma.
- Nuorisolaki 1285/2016. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>.
- Pehrman, T. (2011) *Paremmiin puhumalla. Restitatiivinen sovittelu työyhteisössä*. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis 212.
- Pehrman, T. (2012) *Muutos on suuri haaste sovittelutoiminnalle*. Haaste 3/2012. 20–21.
- Peltola, M. & Moisio, J. *Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura: julkaisu 190.
- Poikela, E. 2010. Oppiminen sovittelun ytimenä – restitatiivisen ohjauksen lähtökohtia. Teoksessa Esa Poikela (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Juva: PS-kustannus. 223–246.
- Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2016*. Tilastoraportti 15/2017. THL. Sähköinen materiaali: <http://www.julkari.fi/handle/10024/134653>.
- Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas*. (2007) 2. painos. Vaajakoski: Stakes.
- Rouhiainen, Leena. *Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote*. Minäkö tutkija? Johdanto laadulliseen/postpositivistiseen tutkimukseen. Teatterikorkeakoulu. <http://www.xip.fi/tutkija/0401.htm>. Viitattu 30.3.2018.
- Röytiö, Suv. (2010) *Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelu ja koulukiusaaminen*. Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta.

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 03.04.2018; 12.5.2018.
- Satka, M. (2011) Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkanen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, S. (2013) *Vertaissovittelu alakoululaisten kertomana*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Sherman, L. & Strang, H. (2007) *Restorative justice: the evidence*. Lontoo: The Smith Institute. <http://www.smith-institute.org.uk/book/restorative-justice-the-evidence/>. Viitattu 13.4.2017.
- Sovittelulaki 1015/2005. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015>.
- Strang, H. & Sherman, L.W. (2010) Repairing to harm: victims and restorative justice. Teoksessa Carolyn Hoyle (toim.). *Restorative Justice. Critical Concepts in Criminology. Volume III: The Promise of Restorative Justice*. Routledge: Oxon. 36–61.
- Suomen sovittelufoorumi. (2018) <http://sovittelu.com/>. Viitattu 7.5.2018.
- Takala, J-P. (2012) *Lunastaako restoratiivinen oikeus lupauksensa?* Haaste 3/2012. 44–45.
- Tehikari, S.K. (2013) ”*Se on niin elämänmakuista ja inhimillistä.*” *Vapaaehtoisten sovittelijoiden motivaatio ja toiminnalle annetut merkitykset*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- THL (2012) Julkaisuja rikos- ja riita-asioiden sovittelusta, http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketit/sovittelu/julkaisuja. Viitattu 11.12.2012.
- Triangulaatio. (2007) Ylemmän AMK-tutkinnon metodifoorumi. Virtuaaliammattikorkeakoulu. <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464114103/1194104920968/1194107257373.html> (Viitattu 15.5.2018)
- Umbreit, M. (2001) *The handbook of victim offender mediation*. An essential guide to practice and research. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Umbreit, M., Coates, R.B.& Vos Betty. Victim Impact of Meeting With Young Offenders: Two Decades of Victim Offender Mediation Practice and Research. Teoksessa Allison Morris & Gabrielle Maxwell (toim.) *Restorative Justice for Juveniles. Conferencing, Mediation & Circles*. Oxford: Hart Publishing.
- Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2017-2019. Opetus- ja kulttuuriministeriö. OKM002:00/2017. Saatavissa: <http://minedu.fi/nuoriso/linjaukset>. Viitattu 4.5.2018.
- Vesikansa, J. (2012) *Rikosten uhrit sovittelussa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityö.
- Yhdistyneet Kansakunnat. (1989). Yleissopimus lapsen oikeuksista. UNICEF. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/>. Viitattu 3.5.2018.

Hei,

saat tämän kirjeen, koska olet osallistunut sovitteluun Helsingin kaupungin sovittelutoiminnassa. Tampereen yliopistolle tehtävässä pro gradu -tutkielmassa halutaan selvittää nuorten (alle 18-vuotiaiden) kokemuksia rikosten sovittelun prosessista. Tässä kirjeessä on tietoa tutkimuksesta sekä ohjeet tutkimukseen osallistumisiksi. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää milloin tahansa ilmoittamalla tutkijalle. Osallistuminen tai osallistumatta jättäminen ei vaikuta sovitteluusi tai sen käsittelyyn.

TUTKIMUS

Tarkoituksena on kerätä tietoa alaikäisten nuorten kokemuksista rikosten sovittelussa ja selvittää millaisena nuoret kokevat sovittelun prosessin. Tutkimusaineisto kerätään haastatteluun touko–elokuussa, tutkimusraportin tavoiteltu valmistumisaika on vuoden 2013 loppuun mennessä ja se julkaistaan osoitteessa <http://tutkielmat.uta.fi/>. Painettu kappale toimitetaan myös sovittelutoimintaan. Tutkimus liittyy yhteiskuntatieteellisiin nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen opintoihin.

HAASTATTELUT

Tutkimusaineisto kerätään haastatteleamalla alle 18-vuotiaina sovitteluun osallistuneita nuoria. Tutkimukseen haastatellaan noin 10 henkilöä yksitellen. Haastattelu kestää noin tunnin ja haastattelun ajankohdasta ja paikasta sovitaan osallistujan kanssa.

Haastattelun lähtökohta on sekä sovittelun että tutkimustyön hengen mukaisesti puolueeton, luottamuksellinen ja vapaaehtoinen. Osallistumisesta aiheutuvat matkakulut korvataan ja osallistumisesta saat palkkioksi Finnkinon elokuvaipun.

YKSITYISYYS JA TIETOSUOJA

Kerättyä aineisto käsitellään ja raportoidaan niin, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Nauhoitetut haastattelut litteroidaan kirjalliseksi aineistoksi, josta hävitetään osallistujien tunnistetiedot. Litteroinnin jälkeen tunnistetiedot ja nauhoitetut äänitteet hävitetään. Kirjallinen aineisto säilytetään tutkijan yksityisessä arkistossa.

OSALLISTUMINEN JA LISÄTIEDOT

Halutessasi osallistua tutkimukseen tai lisätietoja SOITA tai lähetä TEKSTIViesti numeroon [REDACTED] tai lähetä SÄHKÖPOSTI osoitteeseen [REDACTED], niin otan sinuun yhteyttä. Jos saat tämän tiedotteen sovittelun yhteydessä, voit ilmoittautua jättämällä yhteystietosi sovittelijalle tai sovittelun ohjaajalle. Alle 18-vuotiaat tarvitsevat osallistuakseen huoltajan suostumuksen (ks. kirje liitteenä).

Saatan ottaa yhteyttä myös puhelimitse ja kysyä halukkuuttasi osallistua tutkimukseen. Mikäli et halua, että otan yhteyttä, ilmoita siitä minulle sähköpostitse tai tekstiviestitse.

Ystävällisin terveisin

Kati Suhonen
[REDACTED]
[REDACTED]

LIITE 2: Tiedote huoltajille

HYVÄT VANHEMMAT/HUOLTAJAT,

lapsesi/huollettavasi on saanut kutsun osallistua Tampereen yliopistolle tehtävään pro gradu -tutkielmaan liittyvään tutkimukseen, jossa selvitetään nuorten (alle 18-vuotiaiden) kokemuksia rikosten sovittelun prosessista. Tutkimukseen osallistuminen on nuorelle vapaaehtoista. Alaikäisten halutaan osallistuvan vanhemman/huoltajan suostumuksella. Mikäli annatte suostumuksenne teidän ei tarvitse tehdä mitään, jos puolestaan ette halua lapsenne/huollettavanne osallistuvan tutkimukseen toimittakaa alla oleva lomake viimeistään 16.08.2013 mennessä osoitteeseen: Helsingin sovittelutoiminta PL 8631, 00099 Helsingin kaupunki (postitus) / Vuorikatu 16 A 3 (käyntiosoite, Kaisaniemessä, 3 krs.). Voitte ottaa tutkijaan yhteyttä myös puhelimitse tai sähköpostilla.

TUTKIMUS

Tarkoituksena on tutkia nuorten kokemuksia rikosten sovittelusta ja selvittää, millaisena nuoret kokevat sovittelun prosessin. Tutkimusaineisto kerätään haastatteluin elo–syyskuussa ja tutkimusraportin tavoiteltu valmistumisaika on loppuvuodesta 2013 ja se julkaistaan osoitteessa <http://tutkielmat.uta.fi/>. Painettu kappale toimitetaan myös sovittelutoimintaan. Tutkimus liittyy yhteiskuntatieteellisiin nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen opintoihin.

HAASTATTELUT

Tutkimusaineisto kerätään haastatteleamalla alle 18-vuotiaina sovitteluun osallistuneita nuoria. Tutkimukseen haastatellaan noin 10 henkilöä yksitellen. Haastattelu kestää noin tunnin ja haastattelun ajankohdasta ja paikasta sovitaan osallistujan kanssa. Haastattelujen lähtökohta on tuottaa tieteellistä tietoa niin, että tutkittavien henkilöllisyys ei missään vaiheessa paljastu ulkopuolisille. Osallistuneiden matkakulut korvataan ja he saavat palkkioksi osallistumisesta Finnkinon elokuvaalipun.

YKSITYISYYS JA TIETOSUOJA

Kerätty aineisto käsitellään ja raportoidaan niin, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Nauhoitetut haastattelut litteroidaan kirjalliseksi aineistoksi, joista tutkittavien henkilötiedot on poistettu. Litteroinnin jälkeen tunnistetiedot ja nauhoitetut äänitteet hävitetään. Kirjallinen aineisto säilytetään tutkijan arkistossa niin, että kaikki henkilötiedot on poistettu.

OSALLISTUMINEN JA LISÄTIEDOT

Nuoret ilmoittavat halustaan osallistua tutkimukseen joko puhelimitse tai sähköpostilla. Saatan ottaa heihin yhteyttä myös puhelimitse ja kysyä halukkuutta osallistua tutkimukseen. Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksesta.

Ystävällisin terveisin

Kati Suhonen

✂-----

OSALLISTUMISEN KIELTÄMINEN (palautus 16.8. mennessä: Helsingin sovittelutoiminta PL 8631, 00099 Helsingin kaupunki)

_____ ei saa osallistua nuoria koskevaan sovittelututkimukseen.
(Huollettavan nimi)

Allekirjoitus ja päivämäärä

_____ (aika ja paikka)

_____ (huoltajan allekirjoitus)

_____ (nimenselvennys)

LIITE 3: Haastattelurunko

Taustatiedot

- 🗨️ Milloin osallistuit sovitteluun?
- 🗨️ Miksi olit sovittelussa? Mitä tapahtui?
- 🗨️ Ketä sovitteluun osallistui?

Ennen sovittelua: Sovitteluehdotus, -päätös ja valmistelut

- 🗨️ Milloin kuulit ensimmäisen kerran sovittelusta? Kuka ehdotti sovittelua?
- 🗨️ Millaista tietoa sait sovittelusta?
- 🗨️ Mitä ajattelit sovittelusta tuolloin?
- 🗨️ Miksi halusit sovitteluun? Kuka päätti sovitteluun menemisestä?
- 🗨️ Miten sovittelutapaamisesta sovittiin?

Sovittelutapaaminen/-tapaamiset, neuvottelu ja sovittelun lopputulos

- 🗨️ Mitä on päällimmäisenä mielessä sovittelutapaamisesta?
- 🗨️ Miten sovittelutapaaminen alkoi?
- 🗨️ Miten sovittelu eteni?
- 🗨️ Millaista keskustelu oli?
- 🗨️ Ketkä keskustelivat? Miten puheenvuorot jakaantuivat?
- 🗨️ Saitko sanottua sen mitä halusit? Kuunneltiinko sinua?
- 🗨️ Kohdeltiinko kaikkia tasapuolisesti?
- 🗨️ Miten sovittelu päättyi? Millainen oli sovittelun lopputulos?
- 🗨️ Ketkä olivat sovitteluneuvottelun keskeiset henkilöt? / Kuka/ketkä vaikuttivat eniten sovittelun kulkuun? Entä lopputulokseen?
- 🗨️ Miten toimit sovittelussa? Millainen oli oma roolisi?
- 🗨️ Tekisitkö nyt jotain toisin?
- 🗨️ Oletko tyytyväinen sovitteluneuvotteluun ja lopputulokseen?

Sovittelun jälkeen: seuraukset ja asian tila nyt

- 🗨️ Mitä tapahtui sovittelun jälkeen?
- 🗨️ Miten sovittelu mielestäsi toimi omassa tapauksessasi?
- 🗨️ Mitä sovittelukokemuksesta ”jäi käteen”? Opitko jotain itsestäsi/oikeusjärjestelmästä/asioiden selvittämisestä?
- 🗨️ Muuttaisitko sovittelussa jotain? Tekisitkö itse jotain toisin?
- 🗨️ Mitä ajattelet sovittelusta nyt? Menisitkö sovitteluun uudelleen?

LIITE 4: Osallistujan vapaaehtoisuus ja suostumus / Nuorten sovittelututkimus 2013

- Osallistun tutkimushaastatteluun vapaaehtoisesti omasta tahdostani
- Tiedän, että haastatteluni on tulee osaksi tutkimusaineistoa, josta ei missään vaiheessa paljastu henkilöllisyyteni
- Vanhempani/hooltajani tietää osallistumisestani tutkimukseen, ja on antanut siihen suostumuksensa

Allekirjoitus ja päivämäärä

(aika ja paikka)

(allekirjoitus)

(nimenselvennys)